

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

EX. A

S. O. U.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1951: 16
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

FILMCENSUREN

BETÄNKANDE I

AVGIVET AV

1949 ÅRS FILMKOMMITTÉ

S T O C K H O L M

1 9 5 1

Statens offentliga utredningar 1951

Kronologisk förteckning

1. Statligt stöd åt svensk filmproduktion. Beckman. 73 s. F1.
2. Försvarets personaltjänst. Kihlström. 166 s. F6.
3. Förhålland t mellan arbetsuppgifter och löneställning vid statensjárnvägar. Victor Petterson. 139 s. K.
4. Antagninga av medicine studerande m. fl. Kihlström. 123 s. E.
5. Förslag til naturskyddslag m. m. Haeggström. 212 s. Jo.
6. Näringslives lokalisering. Appelberg, Uppsala. 245 s. H.
7. Principer för dyrortsgrupperingen. Kihlström. 116 s. C.
8. Betänkand. angående polis- och åklagarväsendets organisation. Nrstedt. 304 s. I.
9. 1945 års universitetsberedning. 6. Den vetenskapliga publiceringsverksamheten, personal-, institutions- och stipendieförfor m. m., det akademiska befordringsväsendet. Svenska Tryckeriaktiebolaget. 332 s. K.
10. Sjöfartsförbindelserna mellan Gotland och fastlandet. Victor Petterson. 171 s., 3 pl. K.
11. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 10. Tiden juli 1948—juni 1950 jämte sakregister till delarna 1—10. Av K. Åmark. Idun. 338 s. H.
12. Promemoria med förslag till allmän verksstadga. Katalog och Tidskriftstryck. 68 s. Ju.
13. 1944 års allmänna skattekommitté. 5. Betänkande angående studiekostnaders behandling i beskattningshänseende. Marcus. 79 s. F1.
14. Landsbygdsselektificeringens utbredning år 1950. Idun. 47 s. K.
15. Daghem och förskolor. Betänkande om barnstugor och barn tillsyn. Victor Petterson. 648 s., 3 pl. S.
16. Filmcensuren. Betänkande 1. Beckman. 95 s. E.

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E = ekklesiastikdepartementet, Jo = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1951:16
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

FILMCENSUREN

BETÄNKANDE I

AVGIVET AV

1949 ÅRS FILMKOMMITTÉ

STOCKHOLM 1951
K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI

[337 51]

STATIONERS' HALL, LONDON, E.C. 4.

FILMGENSUREN

BEI DER

BRITISH

EMULSION FILM MANUFACTURING CO. LTD.

1911

BRITISH EMULSION FILM MANUFACTURING CO. LTD.

INNEHÅLL

<i>Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. Ecklesiastikdepartementet</i>	5
<i>Kommitténs uppdrag</i>	7
<i>Inledning</i>	10
Den moderna filmens utveckling	10
I. <i>Censurens berättigande</i>	12
Censuren och tryckfriheten	12
Motivering för fortsatt censur	14
Hänsyn till den konstnärliga kvaliteten	14
Förslag till inrättande av ett granskningsråd	15
II. <i>Den svenska biograförordningen</i>	17
Föreskrifter före 1911	17
1910 års sakkunnigas förslag	18
Kungl. Maj:ts förordning med statsrådets kommentarer	20
Viktigare ändringar i förordningen 1911—1949	21
III. <i>De egentliga censurbestämmelserna</i>	24
Principerna för den nuvarande censuren: den mentalhygieniska normen, hänsyn till främmande makt och rikets säkerhet, skärpta mentalhygieniska krav för barn under 15 år, skilda förevisningar för män och kvinnor	24
1. Den mentalhygieniska principen	25
Förslag till ny formulering av bestämmelserna. Kommittén vill fasthålla den rent mentalhygieniska normen för censuren	25
2. Hänsynen till främmande makt och rikets säkerhet	26
Kommittén föreslår att den utrikespolitiska censuren avskaffas i fredstid, alternativt att bestämmelsen formuleras annorlunda	27
Frågor som rör rikets säkerhet	28
3. Barnförbudet och barntillåtet. Förslag till alternativa barngränser ..	28
Barnens reaktion inför film. Censurens viktigaste uppgift att klippa skrämmande scener	28
Den nuvarande åldersgränsen otillfredsställande	29
Kommitténs förslag: två barngränser vid 11 och 16 år	30
4. Inskränkningar i visningsrätten	32
Föreskriften om inskränkningar i visningsrätten bör avskaffas	32
Kommitténs förslag till formulering av principerna för censuren	32

IV. Avgifterna för granskningen	34
Historik	34
Överskottet på taxorna	35
Sakrevisionens förslag till ändrad taxesättning 1947	36
Kommitténs förslag	38
Taxorna bör sänkas så att byrån blir självförsörjande utan överskott. Även principerna för taxesättningen bör förändras. Indelning i »annons»- »nytt»- och »nöjesfilmer».....	38
Kommitténs förslag till paragrafen	40
V. Förslag till förordning för filmcensuren	41
Grunderna för filmgranskningen	41
Statens filmcensur.....	44
Granskningsrådet	49
Sammanfattning av kommitténs förslag.....	50
Särskilt yttrande av fru Wigforss.....	52
<i>Bilagor.</i>	
1. Kort sammanfattning av censurbestämmelser i andra länder	57
2. Statistik från statens biografbyrå över filmer granskade år 1949	61
3. Tabell över genomsnittligt antal förbjudna och tillåtna svenska och utländska filmer 1914—1949.....	62
4. Tabell över genomsnittligt antal tillåtna och förbjudna filmmeter 1914— 1949.....	63
5. Översikt av vetenskaplig litteratur behandlande filmens påverkan av publiken ur mentalhygienisk synpunkt. Av med. lic. Gunnar Klackenbergs	64
6. Den svenska barnfilmjuryns undersökningar av barns reaktioner inför film. Av Anne-Marie Odstedt	78
<i>Appendix.</i>	
I. Kungl. Maj:ts förordning angående biografföreställningar	80
II. Kungl. Maj:ts instruktion för Statens Biografbyrå	83
III. Skrivelse från Statens Biografbyrå till Konungen.....	88
IV. » » försvarsstaben till kommittén	92
V. » » Sveriges annonsörers förening till kommittén	94

Till

Statsrådet och Chefen för Kungl. Ecklesiastikdepartementet.

Genom beslut den 3 januari 1949 bemyndigades chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst sju sakkunniga för att verkställa översyn av filmgranskningsverksamheten samt utredning av frågan om för barn lämpad film. I den utsträckning så befanns påkallat finge särskild sekreterare utses åt de sakkunniga.

Med anledning härav tillkallade departementschefen den 25 januari 1949 såsom sakkunniga ledamoten av riksdagens första kammare, rektorn vid Hvitfeldtska högre allmänna läroverket i Göteborg S. J. E. Ohlon, direktören, filosofie licentiaten C. A. Dymling, t. f. direktören för Statens biografbyrå, medicine licentiaten G. S. Klackenbergh, rektorn vid Fjellstedtska skolan, docenten J. G. Landberg, överläraren vid Stockholms folkskolor, filosofie kandidaten H. E. Rynnel, fru Eva Wigforss och redaktören filosofie kandidaten Eva von Zweigbergk. Departementschefen uppdrog åt Ohlon att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete.

Den 19 februari 1949 uppdrog departementschefen åt filosofie kandidaten Ingrid Arvidsson att tjänstgöra som sekreterare åt de sakkunniga.

De sakkunniga har antagit benämningen »1949 års filmkommitté».

Till kommittén har ingetts skrivelser angående filmgranskningen, den 25 maj 1949 från Svenska Annonsörers Förenings Filmsektion och den 11 november 1950 från Försvarsstaben (appendix IV och V).

Kommittén får härmed vördsamt avgiva Betänkande I: Filmcensuren. Ett följande betänkande kommer att behandla barnfilmen.

Kommittén anhåller att Statsrådet ville föreslå Kungl. Maj:t att hemställa hos riksdagen om godkännande av kommitténs riktlinjer för filmcensuren, om stadfästande av de författningar som kommittén utarbetat samt om beviljande av de erforderliga anslagen.

Särskilt yttrande i vissa frågor har avgetts av fru Wigforss.

Stockholm i maj 1951.

SVEN EM. OHLON

CARL ANDERS DYMLING

GUNNAR KLACKENBERG

GEORG LANDBERG

HELGE RYNNEL

EVA WIGFORSS

EVA v. ZWEIGBERGK

/ Ingrid Arvidsson

KOMMITTENS UPPDRAG

De sakkunnigas uppdrag framgår av departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet den 3 januari 1949:

Den svenska filmcensuren har under senare år vid flera tillfällen stått under diskussion. Bland annat har gjorts gällande, att bestämmelserna för filmgranskning äro föråldrade och otidsenliga. Verksamheten vid statens biografbyrå, som har att granska all film som över huvud taget skall visas offentligt inom landet, regleras nämligen alltjämt i huvudsak av den s. k. biografförordningen av den 22 juni 1911. Röster ha höjts för att skärpa filmcensuren och utvidga dess befogenheter till att omfatta även filmalster av 'fördummande, förtyligande och smaklös' natur, enär saneringen av filmrepertoaren icke ansetts vara tillräckligt strängt genomförd. Andra åter ha ansett, att filmen nu nått en sådan ställning i samhället, att filmcensurens existensberättigande kunde ifrågasättas.

Chefen för statens biografbyrå framhöll redan i december 1946 i en skrivelse till Kungl. Maj:t, att det skulle vara värdefullt, om en förutsättningslös omprövning av granskningsverksamheten komme till stånd. Frågan om filmcensurens uppgift har även aktualiserats i samband med den på sista tiden mycket livliga diskussionen om 'barn tillåten' film. Skolöverstyrelsen har sålunda vid flera tillfällen framhållit önskvärdheten av att åstadkomma tillfredsställande prövning och urval av barnfilmer. Vidare ha tolv kvinnoorganisationer i skrivelse den 14 juni 1948 hemställt bland annat om översyn av bestämmelserna för filmgranskning samt om utredning av frågan om statligt stöd åt produktionen av god barnfilm för olika åldersgrupper. Jag erinrar även om de synpunkter och förslag i frågan om ungdomen och filmen, som framförts i ungdomsvårdskommitténs betänkande om ungdomen och nöjeslivet (SOU 22: 1945).

Då en allmän översyn av filmgranskningsfrågorna icke företagits under de trettiosju år biografförordningen ägt giltighet, och då en omprövning av censurbestämmelserna nu påyrkas från olika håll, synes det mig påkallat, att särskilda sakkunniga tillkallas för att verkställa en sådan översyn och förutsettningslöst pröva de bestämmelser, som nu reglera filmgranskningsverksamheten i riket.

Därest de sakkunniga finna skäl för att en förhandsgranskning av film fortfarande skall ske i en eller annan form, böra de pröva ett av statens biografbyrå i tidigare nämnda skrivelse framlagt förslag om att en filmkontroll i möjligaste mån borde äga rum under allmän insyn och i viss samverkan med

representativa förespråkare för samhällets kulturella och sociala strävanden. En fastare förankring av denna granskningverksamhet i samhällslivet synes kunna ske bland annat genom inrättandet av ett granskningsråd i en eller annan form. Ett sådant råd skulle kunna bestå av representanter för olika kulturintressen, för folkrörelserna samt för hem- och föräldraintressena.

I likhet med biografbyrån anser jag, att även principerna för uttagandet av granskningsavgifter böra omprövas.

En utredning av frågan om filmförevisningar för barn synes även i hög grad motiverad. De sakkunniga böra i samband därmed beakta hela problemet om barn och film och särskilt uppmärksamma ungdomsvårdskommitténs synpunkter och förslag beträffande detta spörsmål. Företagna undersökningar visa, att frekvensen av barnens biografbesök är mycket hög och att detta även gäller barn i förskoleåldern. De särskilda matinéprogrammen för barn äro emellertid ofta olämpligt sammansatta, och även övriga s. k. barntillåtna filmer torde alltför ofta bjuda de unga en andlig kost, som måste betecknas som otillfredsställande. Särskilda betänkligheter inger det ensidiga urvalet av vissa slags äventyrs- och lustspelsfilmer med deras ofta förljugna verklighetssyn. Många av dessa filmer torde påverka den känsliga minderåriga filmpubliken i ogynnsam riktning, utan att man därför kan beteckna filmerna såsom direkt skadliga för barn. Att en film av biografbyrån förklarats barntillåten betyder nämligen icke, att filmen i fråga är positivt lämplig för barn utan endast att den icke ansetts kunna menligt påverka barnens andliga hälsa. I samband med frågan om nya granskningsbestämmelser för barntillåten film böra de sakkunniga även diskutera lämpligheten av den nuvarande åldersgränsen för barnförbjudna filmer.

Frågan om barn och film måste ses även ur produktionssynpunkt. Det rent olämpliga i barnfilmer kan visserligen beskäras med hjälp av censuren, men det gäller också att försöka skapa bättre barnfilm. Behovet därav är synnerligen stort. Enligt en undersökning av statens biografbyrå år 1946 visade det sig, att årligen endast omkring 2 % av totalantalet granskade spelfilmer av granskningsmännen kunde vitsordas och anbefallas såsom uppenbarligen utformade för att tillgodose just barnens behov av god underhållning. Den stora massan av barntillåtna filmer hade däremot enligt biografbyrån producerats med sikte på att i första hand ge de vuxna utbyte av biografbesöket.

Bristen på lämpliga barnfilmer torde i första hand bero på de stora ekonomiska risker, som äro förbundna med framställningen av speciell barnfilm. Då emellertid den pedagogiska och kulturella betydelsen av goda barnfilmer är obestridlig, synes ett statligt stöd i någon form i syfte att stimulera produktionen av sådana filmer böra övervägas. Att staten själv skulle uppträda som producent av barnfilm torde däremot icke vara att tillråda. De sakkunniga böra i stället i första hand söka finna en lösning av detta spörsmål efter linjer, som anvisats i filmutredningens år 1942 avgivna betänkande (SOU 1942: 36). Statens bidrag kan möjligen även lämnas i form av belöningar eller premier för utmärkta prestationer, när det gäller framställning av barnfilm.

De sakkunniga böra även undersöka, i vilken utsträckning filmer inspelade för andra ändamål — dokumentärfilmer, upplysnings- och skolfilmer m. fl. — kunna utnyttjas vid filmföreställningar för barn. Möjligheten av en ökad import av speciella barnfilmer bör även utredas. I synnerhet skulle en nordisk utbytesverksamhet på detta område vara värdefull. Vissa möjligheter borde dessutom finnas för ett nordiskt samarbete i fråga om produktionen av barnfilm.

I övrigt böra de sakkunniga äga att ingå även på andra, här ej särskilt berörda frågor rörande produktion av barnfilm och filmgranskningsverksamhet över huvud taget. Vid fullgörandet av sitt uppdrag böra de sakkunniga taga del av de erfarenheter, som kommittén för social upplysning vunnit beträffande produktion av kortare, sociala upplysningsfilmer.»

Vid fullgörandet av uppdraget har kommittén först tagit upp frågan om filmgranskningen.

INLEDNING

Den moderna filmen har under sin snabba utveckling hunnit bli ett samhälls- och kulturproblem av stor betydelse. Genom sin väldiga utbredning, sin starka suggestionskraft och sina växande tekniska resurser är den nu ett av tidens mest effektiva medel för masspåverkan, där den direkta propagandan troligen spelar mindre roll än underhållningsfilmernas förtäckta och komplicerade inflytande. Många demokratier, däribland Sverige, har därför ansett det nödvändigt att genom statliga censurorgan kontrollera all film som visas i landet och skydda medborgarna från direkt skadliga påverkningar.

Sverige hade 1 januari 1949 2 484 biografier, uppdelade på 1 820 orter. 943 av dessa gav dagliga föreställningar, medan 1 395 st. gav föreställningar 1—3 gånger i veckan. Antalet biografier hade fördubblats sedan 1936.

Filmens suggestionskraft och teknik fullkomnas ständigt. Filmen arbetar nu med både ljud och ljus och färg, den ger intima ögonblicksbilder och stora vidperspektiv, och den kan realistiskt åskådliggöra blodiga och uppskakande scener i detaljerade närbilder. Den kan skildra praktiskt taget alla områden av livet, och den upplevs ofta, särskilt av den yngre publiken, inte som konst eller underhållning utan som fotograferad verklighet.

Men filmens konstnärliga utveckling har inte fortgått i samma takt som dess erövring av publiken. Visserligen har filmen utvecklat sina artistiska resurser och försökt fylla en uppgift som lättillgänglig förströelse. Den har också försökt sig på allvarliga ämnen och ambitiösa uppgifter, men resultatet har inte sällan blivit kompromissartat, och en stor del av filmen står fortfarande konstnärligt och intellektuellt på en mycket låg nivå. Flacka och begränsade underhållnings- och kriminalfilmer med tvivelaktiga tendenser och idealbildningar dominerar världsmarknaden, medan högklassig underhållning och verk med djupare innebörd och rikare nyansering fortfarande hör till undantagen.¹

Orsakerna kan i detta sammanhang bara beröras i korthet. Till stor del hänger de samman med själva filmproduktionens ekonomiska villkor och organisation. Filmindustrien måste kalkylera med mycket stora publikmassor för att en film skall bära sig, och detta ekonomiska beroende av den stora massan har lett till att produktionen ofta vädjat till den sämre eller ytliga smaken. Kanske har denna publiksmak i sin tur påverkats av dessa ytligt glittrande och andligt torftiga filmer, som erbjuder lockande avkoppling från publikens egen vardag och

¹) Enligt Statens biografbyrås statistik utgjorde år 1949 gangsterfilmer i olika variationer (alla barnförbjudna här) 33 % av samtliga långfilmer.

personliga besvikelser. Det visar sig därför ofta svårt att få avsättning för de bättre, konstnärliga filmerna med allvarligt innehåll. De ekonomiska svårigheterna för svenska filmbolag i nuvarande läge har i detalj klarlagts av 1950 års filmutredning (SOU 1951: 1).

Denna kommitté har fått Kungl. Maj:ts uppdrag att utreda frågor, som sammanhänger med filmcensur och barnfilm. Filmcensuren är ett viktigt och ömtåligt kapitel, men kommittén anser det angeläget, att den moderna filmens problem angräps också från andra håll, eftersom censuren är en rent prohibitiv åtgärd. Vid utförandet av sitt uppdrag på detta område har kommittén emellertid försökt att förena största möjliga skydd åt medborgarna mot filmens skadliga inflytanden med största möjliga frihet åt filmen att utvecklas mot högre mål.

I. CENSURENS BERÄTTIGANDE

Censuren och tryckfriheten.

Filmen är det enda område, där en modern demokrati anser det förenligt med sina principer att upprätthålla censur i betydelsen obligatorisk, fortlöpande granskning av varje verk och varje kopia av varje verk, en granskning som utföres av en statlig myndighet enligt bestämda, av folkrepresentationen fastställda regler. Sådan filmcensur finns i Sverige och de skandinaviska länderna och en rad andra europeiska och utomeuropeiska stater (bil. 2). Men det är viktigt att lägga märke till, att filmcensuren i Sverige och de flesta demokratiska stater är grundad på moraliska och mentalhygieniska hänsyn, medan i diktaturstyrda stater dessutom råder en politisk censur, som är helt främmande för svenska begrepp.

Tryckfriheten är i Sverige fastställd i grundlag. »Någon tryckningen föregående granskning av skrift, eller något förbud mot tryckning därav skall ej äga rum», stadgas i tryckfrihetsförordningen § 1, mom. 2. Censur på konstnärliga verk är numera otänkbar. Teatercensur har inte funnits sedan början av 1800-talet. Radion står på grund av Radiotjänsts monopolställning och oberoende av ekonomiska intressen i en särställning. I viss utsträckning granskas och redigeras Radiotjänsts material av ansvariga tjänstemän, men en stor del av programmet, däribland t. ex. politiska diskussioner utan manuskript, utsänds utan någon som helst kontroll. Statlig förhandsgranskning av radions material har aldrig förekommit, inte heller under kriget. Anmärkningar mot radioprogrammen i efterhand kan riktas av enskilda och organisationer till radionämnden, en nämnd på 24 personer, tillsatta av Kungl. Maj:t med uppgift att behandla inkomna anmälningar.

Endast filmen kontrolleras genom lagstadgad förhandsgranskning. De gällande censurbestämmelserna återfinns i förordningen av den 22 juni 1911 angående biograf föreställningar, omtryckt 1939 (appendix I). Både filmen och den allmänna uppfattningen på olika områden har utvecklats på ett revolutionerande sätt sedan 1911, men i censurbestämmelserna har bara gjorts obetydliga formella ändringar, vilka närmare behandlas i kapitel II nedan. Vid tolkningen av bestämmelserna har censuren dock i möjligaste mån försökt följa den allmänna utvecklingen, och antalet klippta filmmeter har under årens lopp sjunkit kraftigt (bil. 3, 4).

Principerna för censuren anges i biograf förordningens § 6, som i sitt nuvarande skick lyder:

Statens biografbyrå må ej godkänna biografbilder, vilkas förevisande skulle strida mot allmän lag eller goda seder eller eljest kunna verka förråande, upp-

hetsande eller till förvillande av rättsbegreppen. Biografbilder, som framställa skräckscener, självmord eller grova förbrytelser på sådant sätt eller i sådant sammanhang, att dylik verkan kan åstadkommas, må sålunda icke godkännas.

Ej heller må biografbilder godkännas, vilkas förevisande kan anses olämpligt med hänsyn till rikets förhållande till främmande makt eller kan lända till upplysning beträffande arméns, marinens eller flygvapnets styrka, tillstånd, ställning eller rörelser eller andra åtgärder eller anstalter för försvaret, för såvitt uppberandet därav kan skada rikets försvar.

För förevisning vid sådana föreställning, till vilken barn under 15 år lämnas tillträde, må ej heller godkännas biografbilder, som äro ägnade att skadligt uppjaga barns fantasi eller eljest menligt inverka på deras andliga utveckling och hälsa.

Biografbilder av annan beskaffenhet än nu nämnts må statens biografbyrå ej vägra godkänna; dock vare byrån berättigad att, därest film befinnes lämpad att förevisas endast för manlig eller endast för kvinnlig publik eller endast i samband med föredrag, eventuellt av sakkunnig person, göra förbehåll om sådan begränsning av förevisningsrätten.

Frågan om censurens berättigande.

Kommitténs första uppgift har varit att ta ställning till frågan, om censuren över huvud taget längre är nödvändig. Den har övervägt om inte filmindustrin nu kunde anses ha nått en sådan mognad, att kontroll är överflödig, och om inte bortsovrandet av underhaltiga och olämpliga element i film liksom i andra former av konst och underhållning skulle kunna lämnas åt kritiken och den allmänna opinionen. Detta problem har skärskådats från olika sidor.

Kommittén vill oreserverat yrka på förhandsgranskning för filmer avsedda för barn. Flera undersökningar har också klarlagt filmens stundom skadliga inflytande på barn (bil. 5).

När det gäller filmer för vuxna, alltså barnförbjudna filmer, har kommittén övervägt att låta dessa filmer helt befrias från censur. I samband därmed har kommittén diskuterat möjligheten att höja barngränsen, eventuellt ända till 18 år. (Se närmare kap. III.) Den åsikten har framförts, att vuxna människor, som möter så många »upphetsande» och »förråande» inslag i andra former av konst och i verkligheten, också skulle tåla vid sådant i filmerna utan allvarligare psykiska följder. Man har ansett det önskvärt, att vuxna individer så mycket som möjligt lämnas utan statligt förmynderskap. Man har tagit i betraktande risken att de verkligt goda, konstnärliga filmerna formellt kan falla under censurbestämmelserna och klippas ner eller förbjudas, medan andra i realiteten mera nerbrytande och underhaltiga alster måste släppas igenom, varigenom bestämmelserna i realiteten kan bli meningslösa. Och man har slutligen övervägt att det råder skarpt delade meningar om vad som är moraliskt och mentalhygieniskt farligt.

Trots alla dessa vägande skäl har kommittén inte ansett tiden mogen att avskaffa filmcensuren. Den vill i stället rekommendera att alla filmer fortfarande förhandsgranskas enligt de principer och under de former, som utvecklas i de följande kapitlen.

Motivering för fortsatt censur.

Kommittén vill behålla filmcensuren, därför att filmen inte bara är en konstart utan också ett påverkningsmedel av betydande styrka och utbredning och filmproduktionen är ekonomiskt beroende av en bred och lätt suggererad publik. Då filmen i stor utsträckning sysslar med brott och skräckscener, behövs censuren främst som mentalhygieniskt skydd mot sadistiska och skadligt ångestpressande inslag i filmerna. Med tanke på filmens växande inflytande och stora publik bland ungdomen är det fortfarande ett samhällsintresse, att ett kontrollorgan håller vakt mot osund spekulation i upphetsning och råhet. Kommittén vill härigenom förebygga allmänt för råande inflytanden, men den tror sig icke kunna bedöma frågan om kriminalfilmernas eventuella omedelbara inverkan på ungdomsbrottsligheten. Problemet är ytterst komplicerat, och filmerna torde i ifrågakommande fall få anses som tillfälliga utlösande orsaker (bil. 5).

Med en fortsatt statlig förhandsgranskning av all film elimineras också risken för en privat censur från enskilda eller organisationer, t. ex. efter amerikanska mönster (bil. 2). Den statliga censuren ger en viss garanti åt alla medborgare. Om den upphörde, kunde man riskera en både godtyckligare och strängare privat censur. Redan nu har sådana ansatser förekommit med hot om blockad av biografier, därför att där visats filmer, som varit misshagliga för vissa grupper.

Hänsyn till filmernas konstnärliga kvalitet.

De önskemål, som uttalats från vissa håll, att filmcensuren skulle »skärpas och dess befogenheter utvidgas till att omfatta även filmer av fördummande, förytligande och smaklös» natur, har kommittén inte ansett det vara möjligt att tillmötesgå. De aktioner, som här kan behövas, måste överlämnas åt kritiken och den allmänna opinionen. Staten kan inte utvidga sin verksamhet till att döma i dessa ytterst vanskliga smakfrågor, och det skulle stå i alltför skarp kontrast mot yttrande- och tryckfriheten att genomföra en filmcensur på sådana grunder.

Kommittén har emellertid noga övervägt risken för att en huvudsakligen mentalhygieniskt inriktad censur kan komma i konflikt med konstnärliga värden i filmerna och medverka till en slätstrukenhet som inte är önskvärd. Att censuren vid sin bedömning tar viss hänsyn till filmernas konstnärliga kvalitet blir därför ofrånkomligt. Det rör sig här om svårbedömda värden, som inte kan definieras i en lagtext, men kommittén anser det principiellt viktigt att fastslå, att filmer och filmscener inte skall bedömas enbart efter vilka element de rent formellt innehåller, utan att huvudvikten läggs vid sammanhanget och syftet. Även scener, som lösryckta skulle kunna anses falla under censurbestämmelserna, bör bedömas insatta i sitt sammanhang och med hänsyn till filmens helhetsverkan.

Censuren bör alltså inte lägga formalistiska hinder i vägen för konstnärliga filmer. Därmed avses då filmer, som syfta till att fördjupa kunskapen om människorna och deras villkor, som berikar och befriar åskådarna och tvingar dem att reflektera över mänskliga känslor och människors förhållande till varandra eller till samhället; detta till skillnad från de enbart artistiska filmerna, som kan vara estetiskt tilltalande och verka stimulerande men har en övervägande karaktär av förströelse.

God konst är alltid ett samhällsvärde, vilket ämne konsten än behandlar, och censurens uppgift skall vara att hejda de nerbrytande och förråande tendenserna i filmen men inte att hämma de allvarliga konstnärliga strävanden, som kan föra filmen upp på ett högre och värdefullare plan.

Inrättande av ett granskningsråd.

En förutsättning för att en censur skall kunna infogas i ett demokratiskt styrelsesätt är offentlighetsprincipen. Biografbyråns handlingar är som andra ämbetsverks offentliga, men dess beslut om förbud och klippningar når sällan fram till allmänheten. I skrivelse till Konungen den 13 december 1946 (appendix III) framhåller Statens Biografbyrå, att »om en så viktig opinionsskapande faktor som filmen fortfarande skall vara föremål för förhandsgranskning, denna kontroll i möjligaste mån bör äga rum under allmän insyn och i viss medverkan med representativa förespråkare för samhällets kulturella och sociala strävanden». För att filmcensurens beslut lättare skall komma till allmänhetens kännedom föreslår biografbyrå, att »ett granskningsråd inrättas med uppgift att uttala sin åsikt om filmer, som inom biografbyråns föranleder särskild tveksamhet». Rådet skulle icke bli något verkställande censurorgan utan till hela sin karaktär vara rådgivande och biografbyråns alltså fortfarande ha full beslutanderätt vid filmgranskningen. Biografbyråns understycker också att »rådet bör väljas så, att risk icke uppstår, att konstens frihet inom filmen genom rådets tillkomst komme att beskäras kraftigare än nu».

Kommittén föreslår med huvudsakligt instämmande i dessa synpunkter, att ett granskningsråd inrättas, bestående av fem medlemmar och fem suppleanter, tillsatta på tre år. Rådets medlemmar bör utses av Kungl. Maj:t och bestå av vidsynta, erfarna personer med intresse för filmens konstnärliga och sociala betydelse.

Ett sådant råd skulle innebära en garanti mot eventuellt maktmissbruk och kunde dessutom vara en värdefull kontaktmöjlighet med opinionen. Under nuvarande förhållanden har filmbolagen, i de fall de önskar överklaga byråns beslut, ingen annan möjlighet än en direkt hänvändelse till Kungl. Maj:t, en utväg som praktiskt taget aldrig lett till någon ändring av byråns beslut och därför sällan används. Risker för godtyckliga bedömningsgrunder blir då inte tillräckligt förebyggd, och en allmän insyn i censurverksamheten är önskvärd ur principiell synpunkt.

Rådet, som skall vara av informativ karaktär, bör inkallas av biografbyrån vid totalförbud av filmer och för övrigt vid viktigare ingrepp och i tveksamma fall av principiell natur. Filmbolagen bör inte få oinskränkt rätt att inkalla granskningsrådet, men insynen i censurens verksamhet bör inte heller enbart dirigeras av denna censur själv. Det förutsättes att byrån inkallar rådet för hörande i alla skäligen fall, men för den händelse byrån i sådant fall vägrar inkalla rådet bör filmbolagen därför ha rättighet att hos Kungl. Maj:t begära rådets inkallande. Den ansvarige filmproducenten eller hans representant bör beredas tillfälle att framlägga synpunkter vid rådets sammanträden.

Då antalet medlemmar i granskningsrådet begränsats till fem, föreslår kommittén att suppleanterna alltid inkallas till sammanträdena, dock i egenskap av suppleanter endast med yttranderätt, ej med rösträtt.

Arvode till granskningsrådets medlemmar föreslås utgå med 35 kr. pr sammanträde.

Då de senaste åren i genomsnitt 15 filmer pr år helförbjudits, kan man räkna med ett 20-tal sammanträden pr år för granskningsrådet. Kostnaderna för rådet skulle då uppgå till c:a 7 000 kr. årligen.

Kommittén föreslår, att filmcensuren bibehålls, huvudsakligen efter samma principer som hittills, kompletterad med ett granskningsråd, som representerar allmänheten.

II. DEN SVENSKA BIOGRAFFÖRORDNINGEN

1. Förordningens tillkomst.

Lokala föreskrifter.

Statens biografbyrå, vars verksamhet regleras av biografförordningen (appendix I) och av instruktionen för biografbyrån (appendix II), kan betraktas som världens första centrala riksinstitution för filmcensur. När de övriga nordiska länderna började införa statskontroll över filmen, var den svenska förordningen deras förebild.

De första biografföreställningarna i Sverige gavs i samband med Malmöutställningen 1896, och omkring 1905 började biograferna förekomma mera allmänt i hela landet. Tillståndsbevisen för biografföreställningar utfärdades av de lokala polismyndigheterna, och redan tidigt infördes särskilda bestämmelser om filmernas karaktär. Överståthållarämbetet i Stockholm stadgade redan tidigt, omkring 1905, som villkor för filmförevisning:

»att vid förevisning icke något mot sedlighet stridande eller mot myndigheter eller enskilda ohöviskt förekommer;

att, därest förevisning är tillgänglig för barn, densamma ej omfattar bilder, som framställa tilldragelser eller förhållanden som äro ägnade att uppväcka känsla av skräck eller fasa hos åskådaren eller av annan anledning kunna anses olämpliga för barn att åse;

att, innan förevisning äger rum enligt nytt eller ändrat program, anmälan härom av sökanden göres å stationen inom vederbörande polisdistrikt.»

Krav på strängare kontroll.

Dessa och liknande bestämmelser var av rent lokal räckvidd och kunde bara föranleda efterhandsingripanden mot programmen. En stark opinion började kräva bättre kontroll över biografprogrammen, särskilt med hänsyn till att publiken i stor utsträckning utgjordes av barn och ungdom. Vid ett opinionsmöte, som Pedagogiska sällskapet i Stockholm anordnade i februari 1908, upplästes bland annat ett skriftligt uttalande av psykiatern professor Bror Gadelius om filmens skadliga inflytande på minderåriga. Mötet beslöt anhänga, att överståthållarämbetet måtte se till, att föreskrifterna för biografföreställningar verkligen efterlevdes. Dessutom tillsattes en biografkommitté, som frivilligt skulle kontrollera, att de stadgar följdes, som gällde för Stockholm.

I november 1908 utfärdade vidare Kungl. Maj:t till Kungl. Maj:ts befallningshavande ett cirkulär med uppmaning till polismyndigheterna att iakttaga, att de gällande författningarna efterlevdes. Men inte heller detta åstadkom någon nämnvärd förändring av förhållandena.

Motioner i riksdagen.

Vid 1909 års riksdag väcktes av herrar Clason, Hellgren m. fl. i riksdagens båda kamrar likalydande motioner med hemställan att riksdagen ville »i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes efter verkställd utredning vidtagna åtgärder, för en före uppförandet gående kontroll av programmen för biografföreställningar, i all synnerhet sådana till vilka barn äga tillträde, måtte åstadkommas». Till motionen fogades målade skildringar av uppskakande Nick-Carterhistorier, bloddrypande melodramer och plumpa skämtbilder av typen »En seglifvad svärmor». Motionen hänvisades av båda kamrarna till behandling av tillfälliga utskott, som instämde i syftet och rekommenderade en utredning. Ett sympatiuttalande för motionen väckte allmän anslutning i hela landet.

I skrivelse till Kungl. Maj:t anhöll därefter riksdagen, att Kungl. Maj:t »täcktes taga i övervägande huruvida mera bestämda och effektiva föreskrifter måtte kunna utfärdas till förebyggande av det skadliga inflytandet av biograf-föreställningar, särskilt på den uppväxande ungdomen samt, därest verkställd utredning därtill gäve anledning, till Riksdagen göra de framställningar som härav kunde föräntas». I skrivelsen anförde riksdagen bland annat:

»Det torde ej kunna förnekas, att biografföreställningar med goda och gedigna program kunna i viss mån utgöra verksamma bildningsmedel och för allmänheten vara en både nyttig och nöjsam förströelse. Men å andra sidan har erfarenheten tyvärr redan visat, att de mången gång urartat till ett mer eller mindre osunt geschäft, som går ut på att genom att ibland de goda och bildande numren i programmen insticka omoraliska, rafflande, skrämmande dylika, ockra på allmänhetens godtrogenhet. I stället för att verka bildande och förädlade, verka de därför ofta skadligt och förrådande. De ha därigenom börjat bliva en verklig fara speciellt för det uppväxande släktet.»

Sakkunnigas förslag. Folkskollärarnas censur.

1910 inkom de av Kungl. Maj:t tillkallade sakkunniga med förslag till biograf-censur och biografförordning.

De sakkunniga anförde, att »filmen inte blivit den kulturfaktor som den bort kunna bliva, om dess utveckling gått i rätt riktning. Filmerna har i stället alltför ofta varit av förrådande och neddragande karaktär, och med hänsyn till biografernas utbredning och ungdomliga publik förefaller det nödvändigt med lagligt skydd mot filmens dåliga inflytelser.» De bestämmelser av lokal karaktär som funnits hade visat sig ineffektiva, och de hade dessutom kunnat leda till sådana förhållanden som att en film fick visas i ett polisdistrikt men förbjöds i ett annat. Visserligen hade den nytillsatta frivilliga biografkommittén åstadkommit en relativt god kontroll över programmen i Stockholm, men det vore otänkbart att i längden överlåta biografkontrollen till frivilliga krafter, och det kunde också då bara bli fråga om efterhandsingripanden och lokala föreskrifter.

Polismyndigheterna i Malmö och Hälsingborg hade däremot i november 1908 tagit ett steg i ny riktning. De hade utfärdat en förordning, att vid ombyte av program ett exemplar av det nya programmet i god tid innan det förevisades allmänheten, skulle lämnas till den av poliskammaren tillsatte tillsyningsmannen över biografföreställningar. Som tillsyningsmän tjänstgjorde olika folkskollärare, som tog sin uppgift med stort allvar — mer än 50 % av programmen bortcensurerades i Hälsingborg. Bland annat med hänvisning till denna statistik ansåg de sakkunniga det uppenbart, att den enda effektiva metoden för kontroll vore en fortlöpande centraliserad förhandsgranskning av all film, utförd av ett för hela landet gemensamt organ. Till stöd för förslaget anförde de sakkunniga liknande utvecklingstendenser i utlandet. I Berlin infördes preventiv censur i maj 1908, i Hamburg beslöts samma år att barn under 14 år endast fick besöka filmer, som granskats av en kommission av Hamburgs folkskollärare, och flera andra tyska områden och städer hade följt efter.

De sakkunga ansåg inte, att dessa bestämmelser borde inryckas i ordningsstadgan för rikets städer, utan de borde utges i en särskild författning. De principiellt viktiga paragraferna fick i de sakkunnigas förslag följande lydelse:

§ 1.

1. Lefvande fotografiska bilder eller så kallade biografbilder må ej offentligen förevisas, såvida de icke dessförinnan blifvit efter verkställd granskning godkända i den ordning här nedan sägs.

Vid offentlig föreställning till hvilken barn under 15 år lämnas tillträde utan att vara åtföljdt af äldre person, må endast förevisas biografbilder, som blifvit godkända till förevisning jämväl vid dylik tillställning.

2. Hvad i mom. 1 är stadgadt afser icke biografbilder, som visas i sammanhang med föreläsning vid läroanstalt.

Därjämte skall vederbörande polismyndighet vara befogad medgiva, att bilder, som skildrar nyligen inträffade händelser, utan sådant godkännande som ofvan sägs, förevisas under en tid af högst 10 dagar efter det de skildrade händelserna ägt rum.

§ 2.

Den i § 1 omnämnda granskning af biografbilder verkställas af en eller flera utaf Kungl. Maj:t förordnade censorer.

Meddeladt förordnande att vara censor kan när som helst återkallas.

Censor äger af den, som påkallat granskningen, åtnjuta godtgörelser enligt särskild taxa. Denna taxa fastställas af Kungl. Maj:t, som jämväl meddelar närmare föreskrifter i öfrigt angående censorernas verksamhet.

§ 3.

Censor må ej godkänna biografbilder, hvilkas förevisande skulle strida mot allmän lag, vara i sedligt, religiöst eller politiskt afseende anstötligt eller eljest kunna verka förråande eller till förvillande af rättsbegreppen.

Till förevisning vid sådan tillställning, som omnämnes i 1 § 1 mom., andra stycket må ej heller godkännas bilder, som äro ägnade att på ett onaturlig sätt uppgjaga barns fantasi eller eljest skadligt inverka på deras andliga eller kroppsliga utveckling.

Kungl. Maj:ts förordning.

Sedan detta förslag bearbetats av civildepartementet, ställde Kungl. Maj:t proposition till riksdagen med förslag till förordning angående biografföreställningar. Huvudparagraferna hade där följande lydelse:

§ 3.

Barn under 15 år må ej lämnas tillträde till biografföreställning där förevisning äger rum af andra bilder än sådana, som, på sätt här nedan sägs, blifvit godkända till förevisning jämväl för barn, ej heller, där barnet icke åtföljes av målsman, till sådan föreställning som avslutas senare än klockan åtta eftermiddagen.

§ 6.

Granskningsman må ej godkänna biografbilder, hvilkas förevisande skulle strida mot allmän lag eller goda seder eller eljest kunna verka förråande, upphetsande eller till förvillande af rättsbegreppen. Bilder, som framställa skräckscener, självmord eller grofva förbrytelser på sådant sätt eller i sådant sammanhang, att dylik verkan kan åstadkommas, må sålunda icke godkännas.

Till förevisning vid sådan föreställning, till hvilken barn under 15 år lämnas tillträde, må ej heller godkännas bilder, som äro ägnade att skadligt uppjaga barns fantasi eller eljest menligt inverka på deras andliga utveckling eller hälsa.

Bilder af annan beskaffenhet än nu nämnts, må granskningsman ej vägra godkänna.

I statsrådet anförde departementschefen, statsrådet Hamilton, bland annat att »det knappast torde finnas några delade meningar om att åtgärder snarast måste vidtagas för att råda bot mot de missförhållanden som föreligga med avseende å biografföreställningar», och att statsrådet i likhet med de sakkunniga ansåg att en bättre kontroll svårigen kunde erhållas annat än genom förbud mot förevisning av biografbilder, som ej förut blifvit granskade och godkända genom en för hela riket gemensam myndighet. Statsrådet ville därför ansluta sig till grunderna i de sakkunnigas förslag.

Beträffande förslagens särskilda delar sade departementschefen bland annat, att han icke hade kunnat godkänna de sakkunnigas förslag, att barn under 15 år skulle få tillträde till biografföreställningar, om de befann sig i äldres sällskap. Han ville i stället, efter att ha inhämtat yttranden från olika håll, föreslå att »barn under 15 år vägras tillträde till biografföreställning där förevisning äger rum av andra bilder än sådana som blifvit godkända till förevisning jämväl för barn, och att biograferna genom tydliga anslag skola utmärka om föreställningen är tillgänglig för barn eller inte».

Statsrådets principiella yttranden.

Rörande § 6 förklarade statsrådet, att det tydligen var svårt att finna en tillfredsställande formulering, som både gav granskningsmannen tillräcklig rörelsefrihet och uppdrog en bestämd gräns för hans befogenhet, så att godtyckliga avgöranden förebyggdes. I de sakkunnigas förslag hade statsrådet ansett sig böra vidtaga vissa jämkningar. Politiska synpunkter ansåg departements-

chefen icke borde göra sig gällande vid bedömningen om en bild får förevisas eller inte, »något som ju icke hindrar, att en biografbild kan behandla ett politiskt ämne eller en politisk personlighet på sådant sätt, att bilden uppenbarligen icke bör offentligen få förevisas». Även frågan om vad som kan anses vara i religiöst hänseende anstötligt, ansåg statsrådet vara beroende på vederbörandes individuella uppfattning, varför han inte heller i denna del hade kunnat godkänna de sakkunnigas formulering.

På vissa orter hade polisen förbjudit alla bilder som skildrade mord, rån eller andra brott. Ett sådant förbud ville de sakkunniga inte inrycka i författningen, eftersom de ansåg, att den brottsliga handlingen kunde ingå i en dramatisk händelsekedja på sådant sätt, att befogad anmärkning mot dess förekomst i bilden inte kunde framställas. »Dylika detaljerade skildringar av brott förekom ju», påpekade de sakkunniga, »t. ex. i äldre och nyare skådespel av stort och oomtvistligt värde och det synes ej böra komma i fråga att utan vidare förbjuda sådana skådespels återgivande medelst biografbilder». Statsrådet sade sig dela uppfattningen om olämpligheten av skräcksceners framförande på biografteatrar, men inte heller han hade kunnat förorda ett fullständigt förbud mot framställning av brott eller självmord. »Allt beror på framställningssättet och det sammanhang i vilket den brottsliga gärningen skildras. Då erfarenheten pekar på en utveckling av biografen mot verklig teater, skulle man genom ett dylikt allmänt förbud kunna förhindra framställningar av både moralisk innebörd och konstnärligt värde.» Statsrådet hade därför ansett lämpligt, att i författningen såsom ett särskilt direktiv för granskningsmännen angives, att bilder, som framställa skräckscener, självmord eller grova förbrytelser på sådant sätt eller i sådant sammanhang, att de kunna verka förråande, upphetsande eller till förvillande av rättsbegreppen, icke må godkännas.

Förordningen antogs av riksdagen utan viktigare justeringar den 22 juni 1911 och trädde i kraft 1 november 1911.

2. Ändringar i förordningen 1911—1949.

Sedan förordningens tillkomst 1911 har endast få ändringar av viktigare innebörd gjorts i bestämmelserna. De olika taxeföreskrifterna i § 5 behandlas särskilt i Kap. IV nedan. Utom processuella stadganden utan principiell betydelse är de viktigare tilläggen och förändringarna följande:

1914 bestämdes, att den i § 4 stadgade rätten att visa vissa journalbilder utan censur, icke skulle gälla om bilder, som »beröra krigsmakten vidkommande förhållanden».

Till § 6 lades en ny bestämmelse:

Ej heller må biografbilder godkännas, vilkas förevisande kan anses olämpligt med hänsyn till rikets förhållande till främmande makt, eller kan lända till upplysning beträffande arméns eller marinens styrka, tillstånd, ställning eller operationer eller andra av krigsmakten vidkommande förhållanden, försåvitt uppenbarandets därvid kan skada rikets försvar.

1921 bestämdes, att rätten att visa vissa journalbilder utan förhandsgranskning icke heller skulle gälla

»bilder, över svenskt område upptagna från luftfartyg (fasta och fria ballonger, motorballonger och flygplan)».

§ 7 utökades med följande bestämmelse:

Del som uteslutits ur film, vilken berör svenska krigsmakten vidkommande förhållanden eller över svenskt område upptagits från luftfartyg, skall av statens biografbyrå mot kvitto för förvaring överlämnas till chefen för generalstaben, därest filmen huvudsakligen berör lantförsvaret vidkommande förhållanden, och till chefen för marininstaben, därest filmen huvudsakligen berör sjöförsvaret vidkommande förhållanden. Sådan film del må utlämnas endast med vederbörande stabschefs medgivande och må enligt dennes beprövande förstöras sedan två år förflutit från filmens överlämnande. Där så ske kan, skall vad nu sagt tillämpas å motsvarande del av filmnegativet.

1929 fogades till § 6 en bestämmelse om inskränkning i visningsrätten:

»Dock vare byrån berättigad, att därest film befinnes lämpad att förevisas endast för manlig eller endast för kvinnlig publik eller endast i samband med föredrag, eventuellt av sakkunnig person, göra förbehåll om sådan begränsning av förevisningsrätten.»

1932 borttogs ur § 4 förbudet mot att visa flygbilder utan förhandsgranskning i vissa journalfilmer.

1932 tillkom ett nytt stycke till § 1:

Vad i denna förordning är stadgat angående offentlig förevisning av biografbilder skall äga tillämpning jämväl beträffande föreställning, till vilken tillträde är beroende av medlemskap i viss förening eller av inbjudning, därest föreställningen uppenbarligen utgör del av en uteslutande eller väsentligen för anordnande av dylika föreställningar driven rörelse eller föreställningen eljest, såsom med avseende på sin omfattning eller de villkor, varunder tillträde lämnas, är att jämställa med föreställningar, till vilken allmänheten har tillträde.

1939 omtrycktes förordningen i sin helhet, och till § 1 lades mom. 3:

Ansökan om tillstånd som i mom. 1 sägs, erfordras ej beträffande föreställning som anordnas av religiöst samfund, folkbildningsorganisation eller annan förening eller sammanslutning, därest den film, som begagnas, blivit av statens provningsanstalt påstämplad »Brandsäker» och icke innehåller nitrocellulosa. Angående sådan föreställning skall dock anmälan göras till polismyndighet, som i mom. 1 sägs, senast 24 timmar före föreställningens början. Vid anmälan skola i original eller bestyrkt avskrift fogas handlingar, utvisande att filmen av statens biografbyrå godkänts för offentlig förevisning samt att statens provningsanstalt förklarat filmen icke innehålla nitrocellulosa. Polismyndighet äger att meddela erforderliga ordningsföreskrifter samt att förbjuda föreställning, om den lokal, som i anmälan avses, befinnes vara ur säkerhetssynpunkt olämplig, eller eljest, när skäligen anledning förekommer.

I § 4 återupptogs förbudet mot att visa flygbilder utan censur i vissa journalfilmer.

1944 ändrades § 1, mom. 3 till följande lydelse:

Ansökan om tillstånd, som i mom. 1 sägs, erfordras ej beträffande föreställning, där endast sådan smalfilm (film med maximal bredd av 17,5 millimeter) skall förevisas, som av tillverkaren är märkt säkerhetsfilm. Sicherheitsfilm, Safety Film eller motsvarande. Angående sådan föreställning skall dock anmälan göras till myndighet, som i mom. 1 sägs, senast 24 timmar före föreställningens början. Myndigheten äger att meddela erforderliga ordningsföreskrifter samt att förbjuda föreställning, om den lokal, som i anmälan avses, befinnes vara ur säkerhets-synpunkt olämplig eller eljest, när skälig anledning förekommer.

De väsentliga bestämmelserna i den nu gällande biografförordningen behandlas i de följande kapitlen. Förordningen i dess helhet återfinnes i appendix I.

III. DE EGENTLIGA CENSURBESTÄMMELSERNA

Principerna för censuren.

Biografförordningens huvudpunkter finns samlade i § 6, där de principiella riktlinjerna för granskningsverksamheten anges. Kommittén har därför i sin översyn av censuren utgått från denna centrala paragraf, som nu lyder:

Statens biografbyrå må ej godkänna biografbilder, vilkas förevisande skulle strida mot allmän lag eller goda seder eller eljest kunna verka förråande, upp-hetsande eller till förvillande av rättsbegreppen. Biografbilder, som framställa skräckscener, självmord eller grova förbrytelser på sådant sätt eller i sådant sam-manhang, att dylik verkan kan åstadkommas, må sålunda icke godkännas.

Ej heller må biografbilder godkännas, vilkas förevisande kan anses olämpligt med hänsyn till rikets förhållande till främmande makt eller kan lända till upp-lysning beträffande arméns, marinens eller flygvapnets styrka, tillstånd, ställning eller rörelser eller andra åtgärder eller anstalter för försvaret, försåvitt uppen-barandet därav kan skada rikets försvar.

För förevisning vid sådan föreställning, till vilken barn under 15 år lämnas tillträde, må ej heller godkännas biografbilder, som äro ägnade att skadligt upp-jaga barns fantasi eller eljest menligt inverka på deras andliga utveckling och hälsa.

Biografbilder av annan beskaffenhet än nu nämnts må statens biografbyrå ej vägra godkänna; dock vare byrån berättigad att, därest film befinnes lämpad att förevisas endast för manlig eller endast för kvinnlig publik eller endast i sam-band med föredrag, eventuellt av sakkunnig person, göra förbehåll om sådan be-gränsning av förevisningsrätten.

De fyra olika styckena i denna paragraf anger de olika grunder, efter vilka censuringrepp kan ske. I första stycket fastslås de mentalhygieniska och socialetiska normer, som bör läggas på filmen i allmänhet. Andra stycket före-skriver hänsyn till främmande makt och till rikets säkerhet. Tredje stycket bemyndigar censuren att avgöra vilka filmer som skall få visas för barn under 15 år och skärper de mentalhygieniska kraven på filmer för minderåriga. Fjärde stycket ger censuren rätt att föreskriva, att en film skall visas vid skilda före-ställningar för män och kvinnor eller endast i samband med föredrag.

Filmgranskningen bedrivs alltså efter flera skilda linjer, där avgörandena i de flesta fall måste bli tämligen subjektiva. Tvekan om bestämmelsernas innebörd och tolkning kommer alltid att kunna uppstå. Hur paragrafen än formuleras, blir alltid granskningsmännens personliga omdöme i varje särskilt fall utslagsgivande. *Men kommittén anser det befogat, att förtydliga och delvis förändra lagtexten, utan att därför väsentligt ändra dess principiella innebörd.*

1. Den mentalhygienska principen.

Kommittén föreslår, att första stycket i § 6 i gällande förordning ersätts med följande stadgande i § 3 i kommitténs förslag:

Statens filmcensur må ej godkänna film, som kan verka förråande eller skadligt upphetsande eller där förbrytelser framställas så att de kunna locka till efterföljd eller innebära en uppmaning till lagstridig handling. Avgörande vid prövning av sådan verkan skall vara det sätt varpå händelserna framställas eller det sammanhang i vilket de förekomma.

Som redan sagts i inledningen bör filmcensuren behållas, därför att det måste anses vara ett samhällsintresse att medborgarna skyddas mot filmens skadliga påverkningar. Den grundprincip om yttrandefrihet som bestämt presslagstiftningens utformning i Sverige bör i huvudsak också gälla filmen, men på grund av filmens speciella karaktär synes det fortfarande nödvändigt att bibehålla en statlig förhandsgranskning.

Denna förhandsgranskning bör vara huvudsakligen mentalhygieniskt inriktad. Statliga ingrepp i filmerna efter genomfört moraliska eller renodlat estetiska principer vill kommittén avstyrka med hänsyn till de övermäktiga svårigheterna att komma fram till allmängiltiga värderingar på något av dessa områden. Att praktiskt försöka genomföra en censur, som tog ställning till alla moraliskt eller estetiskt diskutabla inslag i filmerna, skulle, fränsett andra betänkligheter, vara svårt redan därför att det vore omöjligt att annat än i ytterligt vaga ordalag fastslå vad som skulle kunna godkännas och underkännas. I de särskilda fallen skulle då granskningsmännen ställas inför de mest subtila avgöranden, t. ex. att väga formens kvaliteter mot innehållets, och hela censuren skulle kunna bli orimligt subjektiv och nyckfull.

Även när det gäller mentalhygieniska frågor, är det svårt att göra kategoriska uttalanden om skadeverkningar av film annat än när det gäller barn och psykolabila personer. När det gäller vuxna, »normala» människor, är det också svårt att väga mot varandra vådorna av en psykisk upphetsning och värdet av en kontnärlig upplevelse. Vissa grundregler bör ändå kunna accepteras som rimliga och ändamålsenliga. Främst bör censuren ingripa mot sadistiska och nedbrytande inslag, som på grund av filmens suggestionskraft, filmens utbredning och filmens kommersiella karaktär kan få mycket vida och djupa verkningar. Censuren bör här kunna vara en garanti för allmänheten mot sådant som är skadligt upphetsande och förråande. För att förhindra att bestämmelsen tolkas formalistiskt och drabbar konstnärliga filmer med i grunden helt andra tendenser, har kommittén i själva censurparagrafen velat erinra om, att filmscener inte bör bedömas lösryckta från sitt sammanhang, utan att hänsyn skall tas till helheten och filmens allmänna syfte (jfr kap. I s. 14—15).

Benämningen »Statens Biografbyrå», som är ologisk och har vållat en del missförstånd, har i kommitténs förslag (§ 1) utbytt mot »Statens Filmcensur». Ur förslaget har strukits orden »strida mot allmän lag eller goda seder», som

är ett historiskt betingat, stelnat uttryck, närmast hämtat ur 1868 års ordningsstadga för rikets städer och med ytterst vag betydelse. Kommittén har i stället försökt finna en formulering med mera adekvat innebörd. Formuleringen »till förvillande av rättsbegreppen» anser kommittén bör utgå, då rättsbegreppen är för skiftande för att uttrycket skall få någon fullt gripbar mening. Däremot vill kommittén hindra visning av direkt brottsinstructiva scener och scener som uppmanar till lagstridig handling. Här avses självfallet inte varje skildring av brott eller lagstridig handling, utan endast sådana scener, som innebär en uppfordran till efterföljd i lagbrott eller som undervisar i brottstekniska detaljer.

Betydelsen av termerna »förråande» och »upphetsande» är visserligen inte klar och fixerad, men kommittén har trots noggrant övervägande inte funnit några andra termer, som bättre täcker avsikten med denna censurbestämmelse. Dock har uttrycket »upphetsande» förstärkts till »skadligt upphetsande», eftersom själva upphetsningen inte alltid behöver innebära något förkastligt. De flesta filmer bygger på en viss dramatisk spänning, som kan kallas upphetsande utan att vara skadlig, och scener med sådan oskyldig upphetsning skall inte behöva förbjudas. Vad som är skadligt eller inte i varje särskilt fall, är givetvis vanskligt att avgöra, men genom den närmare definitionen bör granskningsmännen få klarare vägledning.

Kommittén har övervägt, om någon bestämmelse skulle kunna inryckas i förordningen, som gav censuren möjlighet att ingripa mot äreröriga beskyllningar mot enskilda personer på film. I tryckfrihetsförordningen kap. 7, § 4, mom. 13 upptas bland straffbara framställningar även »ärekränkning mot enskild person genom beskyllning för brott eller för annan gärning, som är menlig för hans ära, goda namn och medborgerliga anseende, yrke, näring eller fortkomst, eller genom smädligt yttrande eller annan missfirmlig gärning». När det gäller film, är det emellertid inte »genom rättspraxis eller på annat sätt klarlagt om och i vad mån av censuren lämnat tillståndsbevis skyddar dem, som är delaktiga i en filmförevisning, från ansvar enligt t. ex. strafflagens stadganden angående ärekränkning eller brott mot rikets säkerhet, för filmens innehåll».¹

Sådana fall får närmast hänföras till ärekränkninglagen. Men filmcensuren bör ändå, i kraft av de gällande bestämmelserna, kunna ingripa mot film, som framställer enskild person på grovt kränkande sätt, eftersom sådan kränkning bör betraktas som förråande på den allmänna opinionen. Vid sådana avgöranden har censuren möjlighet att inkalla granskningsrådet.

2. Hänsynen till främmande makt och rikets säkerhet.

Kommittén föreslår att paragrafens andra stycke får denna lydelse:

Sådan film må ej godkännas, som lämnar upplysning till skada för rikets försvar.

¹ Hilding Eek: Nya tryckfrihetsförordningen. Stockholm 1948. (s 29).

Den nuvarande bestämmelsen om att filmscener inte får godkännas, som »kan anses olämplig med hänsyn till rikets förhållande till främmande makt», bör kunna tas bort under fredstid. Avgöranden om sådan verkan måste bli ytterst vanskliga, och sådana filmscener kan knappast få någon betydelse under normala förhållanden, då propagandan ändå flödar fritt t. ex. i pressen. Kommittén förutsätter emellertid som självklart, att någon form av kontroll även över filmen i fall av krig eller beredskap utövas av något annat statligt organ.

Det kan starkt ifrågasättas, om det är lämpligt och riktigt att tjänstemännen vid Statens Biografbyrå, vilkas huvudsakliga arbete består i psykologiska bedömningar, skall fatta politiska avgöranden och bedöma, om en film i olika lägen är olämplig med hänsyn till främmande makt eller inte. Risk för ensidigt politiska bedömanden kan tänkas uppstå, men framför allt kan de enskilda granskningsmännen ofta känna sig inkompetenta att fatta sådana beslut.

Att exempelvis anknyta en tjänsteman från Utrikesdepartementet som expert med särskild beslutanderätt i sådana frågor förefaller inte heller lämpligt. Filmcensuren skulle då få en klart politisk prägel och driva en av regeringen auktoriserad utrikespolitik, vilket skulle förändra censurens karaktär och säkert väsentligt inkräkta på filmens konstnärliga frihet. Inte heller är det tänkbart att föreskriva, att någon av filmcensurerna skall ha utrikespolitisk sakkunskap, eftersom dessa utrikespolitiska frågor utgör en mycket liten del av hela granskningsarbetet i fredstid. På grund av hänsyn till främmande makt förbjöds 1943 22 filmer, under 1944 18 filmer, under hela perioden 1945—1949 1 film och under 1950 2 filmer. Det är här fråga om en propaganda, som främst i kritiska lägen kan tänkas ha någon betydelse för opinionen inom och utom landet, och kommittén anser det därför naturligtast, om frågan om en filmcensur i krig och beredskap löses av samma myndigheter och efter samma principer som andra nödvändiga inskränkningar i yttrandefriheten i sådana lägen.

Skulle emellertid Kungl. Maj:t och riksdagen besluta, att en utrikespolitisk filmcensur fortfarande bör bestå och utövas av censurbyrån på samma sätt som hittills, föreslår kommittén, att den nuvarande lätt opportunistiska formuleringen ersätts med ett annat uttryck. Vad som i det ena eller andra fallet kan anses »olämpligt» blir närmast ett rent politiskt bedömande, men paragrafens mening bör enligt kommittén vara att hindra förevisandet, inte av varje politisk satir eller varje film som kritiskt berör förhållanden i andra länder, men av film som innehåller uppenbara kränkningar av främmande makt. Kommittén föreslår alternativt denna formulering:

Sådan film må ej godkännas, som uppenbart skymfar främmande makt eller lämnar upplysning till skada för rikets försvar.

Som jämförelse kan anföras, att i Tryckfrihetsförordningens kap. 7, § 4, mom. 7 stadgas som otillåtet yttrande »skymfande av främmande makts flagga eller vapen eller annat dess höghetstecken eller smädelse eller annan missfirmlig gärning mot främmande makts statsöverhuvud eller representant här i riket». I sin kommentar till paragrafen framhåller Hilding Eek i ovan nämnda

arbete, att »skymfande avser här som eljest allenast fall då formen för framförandet är förgrifflig, icke saklig kritik ens om den innefattar graverande påståenden» (a. a. s. 103).

Försvarsstabens kontroll.

I frågor som rör rikets säkerhet, d. v. s. film, som lämnar upplysning till skada för försvaret, bör försvarsstaben liksom hittills avgöra om film får godkännas för visning. I skrivelse till kommittén (appendix IV) har försvarsstaben utförligt redogjort för de fall, då censuren bör tillkalla försvarsstabens experter för utlåtande.

Svensk film, som skall exporteras till utlandet, bör i frågor, som gäller rikets säkerhet, kontrolleras på samma sätt. Filmerna bör endast få utföras ur landet förseglade med Statens Filmcensurs garanti att de granskats ur försvarssynpunkt.

3. Barnförbudet och barn tillåtet. Förslag till alternativa åldersgränser.

Kommitténs förslag till formulering av tredje stycket lyder:

För förevisning vid sådan föreställning, till vilken barn som fyllt 11 men ej 16 år, lämnas tillträde, må ej heller godkännas film, som med hänsyn till deras ålder kan vålla psykisk skada. För förevisning vid sådan föreställning, till vilken barn under 11 år lämnas tillträde, må ej godkännas film, vilken bedöms som särskilt skrämmande för denna åldersgrupp.

En av filmcensuren allra viktigaste uppgifter måste vara att skydda den lättpåverkade och föga motståndskraftiga minderåriga publiken mot filmens skadliga påverkningar. Det har numera även genom vetenskapliga undersökningar visats, att film kan åstadkomma sådana psykiska verkningar som bedöms som skadliga för barn (bil. 5). Undersökningar på detta område pågår för närvarande i flera länder, i blygsam skala också i Sverige.

Barnens reaktion inför filmen.

Barn är inget entydigt begrepp, de representerar helt olika mognads- och utvecklingsstadier. Ju större livserfarenheten blir, ju större möjligheter har barnen att förstå det artificiella i framställningen på film, och ju mindre allvarligt uppfattar de sådana situationer i filmen, som tidigare skrämte dem. Denna tilltagande verklighetsuppfattning och förmåga att ställa sig utanför filmskeendet följer vid ostörd utveckling med åldern. Med stigande ålder förläggs upplevelsena på större distans, men under förskoleåldern och de första skolåren har barnen svårt att skilja mellan fiktion och verklighet. För de mindre barnen, som inte är vana vid film, kan redan mörkret, oväsendet och plötsliga rörelser på filmen verka skrämmande. Genom äldre syskons eller

framför allt föräldrarnas närvaro och deras förklaringar kan denna otrygghetskänsla väsentligt reduceras.

Att allmängiltigt ange vad som skrämmer barn på film är lika omöjligt som att generellt säga vad som skrämmer dem i verkliga livet. Det beror, utom åldern, på varje barns ärftliga eller miljöbetingade individuella känslighet. Det som här särskilt bör framhållas är de tidigare upplevelserna och de olösta eller omedvetna känslokonflikterna, som kan aktualiseras av filmsituationen. Då barnens känslomässiga utrustning är olika och deras upplevelser och uppföstran ger dem olika erfarenheter, kan man aldrig genom en censur skapa garanterat skrämselfria filmer. Filmcensurerna måste begränsa sig till att klippa sådana situationer, som har en mera allmängiltigt skrämmande innebörd. De situationer, som i skadlig riktning känslomässigt starkast berör barnen, är sådana som hotar deras trygghet. På filmen identifierar de sig lätt med de små och svaga och ofullgångna, både med djuren och människorna. Det är deras egen livssituation, som här upprepas. Svåra lidanden, död och farosituationer på filmen upplevs som ett hot mot barnen själva. Även om slutet i filmen blir lyckligt och tillfredsställer barnens önskedrömmar om hämnd och styrka, räcker inte detta för att eliminera ångestintycken. Barn upp till 8—9-årsåldern har en otillräckligt utvecklad förmåga att förstå sammanhanget, de fäster sig mera vid detaljerna. De lugnande partierna går mera obeaktat förbi, och de känsloladdade upplevelserna blir de starkaste minnena. Om ångslan och skräck är en betydande komponent i upplevelserna, blir de till uppenbar skada. Var gränsen här skall gå mellan det oskyldigt spännande och det skrämmande, måste överlätas åt den psykologiska sakkunskapen.

Den nuvarande situationen.

Censuren är bemyndigad att avgöra, om en film skall vara barntillåten, vilket med nuvarande bestämmelser betyder, att den får visas för alla barn under 15 år. Omkring 31 % av samtliga spelfilmer (55 % av totala antalet filmmeter) godkändes år 1949 som barntillåtna, men endast 3—3½ % av alla spelfilmer ansågs av Statens biografbyrå positivt lämpliga för barn. När det gäller barntillåten film, liksom all film, är censurens åtgärder av rent negativ karaktär och innebär inte någon positiv rekommendation. Detta innebär alltså i praktiken, att en mycket stor mängd filmer, som inte är avsedda för barn, friges som barntillåtna, därför att censuren inte har rätt att barnförbjuda andra filmer än dem som innehåller direkt skadliga inslag, och därvid måste censuren i allmänhet huvudsakligen ta hänsyn till de något äldre barnens utveckling. Men för de minsta barnen kan dessa barntillåtna filmer vara olämpliga och ibland direkt skadliga.

Dessa förhållanden har av en utbredd opinion länge ansetts otillfredsställande. I väntan på mera definitiva åtgärder tillsatte landets kvinnoföreningar 1948 en barnfilmjury, som bland annat har granskat barntillåtna filmer och godkänt ett urval bland dem såsom lämpliga för barn i olika åldrar.

Till juryn har också varit knuten en psykolog och grupper av barn. Juryn har emellertid varit av provisorisk och frivillig karaktär med huvudsakligen oavlönade krafter, och dess verksamhet kan i längden inte bedrivas på detta sätt.

Barnfilmens problem kan visserligen inte lösas bara genom förändringar av censurprinciperna, men också censuren kan på vissa punkter revideras. Det har föreslagits, att en större del av barnfilmjuryn i någon form skulle kunna inlemmas i censuren, att censuren skulle få viss rekommenderande befogenhet och möjlighet att bestämma vilka barntillåtna filmer som fick visas på matinéer o. s. v. Andra uppslag har varit att liksom i Finland införa flytande barngräns och att helt förbjuda barn under skolåldern att över huvud taget gå på bio annat än i särskilda undantagsfall.

Efter att ha diskuterat olika förslag har kommittén kommit till den uppfattningen, att filmcensuren fortfarande bara bör ha rent negativa uppgifter och inte utrustas med någon rekommenderande befogenhet, vilket skulle förändra dess karaktär. De positiva åtgärder, som censuren måste kompletteras med, anges i andra huvuddelen av kommitténs betänkande.

Kommitténs förslag: alternativa barngränser.

Men en del förändringar också av själva censurprinciperna för barnförbudet och barntillåtet skulle kunna medföra vissa förbättringar. Det har visat sig i praktiken, att det är svårhanterligt och föga ändamålsenligt att fasthålla en enda barngräns vid 15 år, eftersom barn under 15 år reagerar helt olika vid olika åldrar för samma film. Det som utmärkt väl kan visas för 11—12-åringar kan skada 7—8-åringar, och det som är lämpligt för 7—8-åringar kan bli så tråkigt för 11—12-åringar, att de i stället försöker och ofta lyckas komma in på de barnförbudna filmerna. »Vi kan aldrig i största allmänhet säga om en film är lämplig för barn eller inte», säger t. ex. barnfilmjuryns psykolog Anne-Marie Odstedt (bil. 6). »Vi kan däremot säga rätt mycket om en films lämplighet t. ex. för 7-åringar, 10-åringar eller 13-åringar.» Eftersom alltså det levande materialet, barnpubliken, varierar så starkt, förefaller det rimligt att också kunna variera barngränsen något smidigare än nu. Det har länge varit ett önskemål från biografbyrån att någon gång kunna sätta någon annan gräns än den nu stadgade, vid 15 år. Som det nu är måste censuren förbjuda en del äventyrsfilmer med strider och blodsutgjutelse av typen »De tre musketörerna», som kan ses av barn över 11 år, men som kan skada de mindre. *Kommittén föreslår därför, att två alternativa barngränser införs, vid 11 och 16 år. En film skall alltså antingen kunna ses av alla, även mindre barn, eller endast av dem som fyllt 11 år eller endast av dem som fyllt 16 år.*

Åldersgränserna ansluter till psykologiska erfarenheter och i viss mån också till skolorganisationen. Att den övre gränsen höjs från 15 till 16 år följer praxis i samtliga nordiska och flera andra europeiska länder. En sådan höjning kan också möjligen bidra till en något mildare censurbedömning av vissa

barnförbjudna filmer, då byrån inte längre behöver räkna med årsgruppen 15—16 år. 1945 infördes i samma syfte en rörlig barngräns i Finland, men där kan granskningsmyndigheten fastställa vilken ålder som helst som barngräns för en viss film, om den vill frångå den vanliga gränsen vid 16 år.

Kommittén har övervägt ett förbud för barn under 6 eller 7 år att alls gå på bio annat än vid särskilda sagoprogram och dylikt, eftersom de flesta barnpsykologer är ense om att barn under den åldern knappast har något utbyte av film men kan ta skada av lösryckta fragment som skrämmer dem. Men ansvaret får här läggas på föräldrarna, som genom de två alternativa barngränserna bör kunna få bättre vägledning, om vilka filmer som lämpar sig för olika åldrar. De filmer som småbarnen i fortsättningen kan få se, om de nya gränserna och de nya bestämmelserna antas, blir också betydligt färre och oskyldigare än de som nu är barntillåtna. Det är därför inte nödvändigt att ytterligare ingripa i den personliga friheten med något sådant förbud.

Redan förslaget om de nya barngränserna kan innebära praktiska svårigheter och bli ett ovälkommet bidrag till den allmänna förbudsfloran. Men det gäller här viktiga värden, och hänsynen till barnens utveckling och andliga hälsa får gå före de praktiska synpunkterna. De nya bestämmelserna bör bli till väsentlig nytta för alla, både för småbarnen, som får bättre skydd mot skrämmande upplevelser, för de större barnen, som får se fler filmer av dem som nu är barnförbjudna, och för föräldrarna, som får bättre upplysning om filmernas lämplighet för barn.

De praktiska svårigheterna behöver knappast bli större än nu att effektivt hålla barn under 15 år borta från de barnförbjudna filmerna.

Men om de nya åldersgränserna skall få någon effektiv verkan, måste de följas bättre än den nuvarande gränsen, som ganska ofta överträds. Kommittén är medveten om svårigheterna att över huvud taget upprätthålla sådana åldersgränser. När den ändå rekommenderar de två alternativa gränserna, är det i förhoppningen, att 11—15-åringarna skall få sitt behov av film för deras ålder bättre tillfredsställt än nu och därigenom i mindre grad lockas att försöka överträda den övre gränsen. Kommittén har också diskuterat möjligheten att upprätthålla gränserna med hjälp av legitimationskort, som kunde utfärdas av skolorna, men förslaget har förkastats såsom alltför omständligt att genomföra enbart för detta ändamål. Om sådana kort ändå blir obligatoriska i skolorna, vill emellertid kommittén rekommendera, att de också används som kontroll vid tillträde till biograferna. Det praktiska ansvaret vilar här på biografvaktmästaren, som skall avgöra om barnen har uppnått stadgad ålder, vilket givetvis ingen i hast kan göra med ofelbar säkerhet. Men enligt vissa tillfrågade biografvaktmästares vittnesmål skulle det inte bli väsentligt svårare att upprätthålla gränser vid respektive 11 och 16 år än vid 15. Det är emellertid biografägaren, som skall ge vaktmästaren hans instruktioner och som ytterst får bära ansvaret för överträdelser. En noggrannare poliskontroll med efterräkningar för överträdelser skulle säkert bidra till att gränserna upprätthölls effektivare än nu.

Avgörandet om vilken åldersgräns som skall sättas i varje särskilt fall, bör fortfarande träffas av censurmyndigheten. Att i någon form anknyta någon del av den nuvarande barnfilmjuryn skulle bli alltför omständligt och dessutom principiellt olämpligt, eftersom byråns beslut då samtidigt skulle kunna få en viss karaktär av rekommendation. Däremot är det önskvärt, att censorernas antal utökas med ytterligare en barnpsykolog, och att i fortsättningen två av granskningsmännen obligatoriskt skulle vara barnpsykologer, så att någon av dessa två granskar alla barntillåtna filmer och avgör åldersgränsen. Som det nu är, hinner inte den ende barnpsykologen bland censorerna se alla de barntillåtna filmerna, som utgör över hälften av hela antalet filmmeter (vartill kommer alla gränsfall, som sedan blir barnförbjudna). Men med en sådan sakkunskap som avgörande instans anser kommittén, att fastställandet av åldersgränserna tryggt kan lämnas till dem. Liksom de övriga censorerna bör dessa naturligtvis hålla kontakt med den forskning som bedrivs på detta område, särskilt de nya resultat som kan komma fram ur undersökningarna i Sverige och utomlands angående filmens inverkan på barnpubliken.

Kommittén anser att det högsta av gällande arvoden för ordinarie granskningsmän i fortsättningen bör utgå för samtliga ordinarie censorer utom chefen.

4. Inskränkningar i visningsrätten.

Bestämmelsen att byrån kan föreskriva, att en film får visas endast för manlig eller endast för kvinnlig publik eller endast i samband med föredrag, anser kommittén föråldrad, varför den bör utgå. Här avses närmast sexuella upplysningsfilmer, men en sådan uppdelning av publiken, som gärna ger ett sensationellt skimmer åt filmen, torde snarast motverka det upplysande syftet och den anda i vilken den moderna sexualupplysningen bör bedrivas. Att föreskriva att visningen måste åtföljas av föredrag, blir knappast praktiskt genomförbart, även om naturligtvis biografägaren frivilligt kan ordna sådana föredrag, eller vilket numera är vanligt, låta spela in en svensk kommentar i samband med filmen.

Kommitténs förslag till formulering av principerna för censuren:

Med stöd av vad ovan sagts, föreslår kommittén, att biografförordningens § 6 ersätts med § 3 i kommitténs förslag och får denna lydelse:

Statens filmcensur må ej godkänna film, som kan verka förråande eller skadligt upphetsande eller där förbrytelser framställas så att de kunna locka till efterföljd eller innebära en uppmaning till lagstridig handling. Avgörande vid prövning av sådan verkan skall vara det sätt varpå händelserna framställas eller det sammanhang i vilket de förekomma.

Sådan film må ej godkännas, som lämnar upplysning till skada för rikets förevar.

För förevisning vid sådan föreställning, till vilken barn som fyllt 11 men ej 16 år, lämnas tillträde, må ej heller godkännas film, som med hänsyn till deras ålder kan vålla psykisk skada. För förevisning vid sådan föreställning, till vilken barn under 11 år lämnas tillträde, må ej heller godkännas film, vilken bedöms som särskilt skrämmande för yngre åldersgrupper.

Film av annan beskaffenhet än nu nämnts må statens filmcensur ej vägra godkänna.

IV. AVGIFTERNA FÖR GRANSKNINGEN

Historik.

Redan 1910 års filmcensursakkunniga ansåg, att kostnaderna för filmgranskningen huvudsakligen borde betalas av dem som begär granskningen, d. v. s. filmbolagen. För att täcka censorernas arvoden föreslog kommittén »en utdebitering av 1 krona för varje granskad bildserie med tillägg av 50 öre för varje påbörjat 50-tal meter, varmed filmens längd överstiger 100 meter». Lokal och apparatur för granskningen ansåg de sakkunniga, att staten borde tillhandahålla och statsverket få ersättning genom en särskild stämpelskatt. Dessa principer godtogs i 1911 års biografförordning och har gällt sedan dess.

I 1911 års biografförordning sägs i § 5: »Den, som påkallat granskningen, skall därför erlägga avgift enligt särskild taxa. Denna taxa fastställles af Konungen, som jämväl meddelat närmare föreskrifter i öfrigt angående granskningsmännens verksamhet.»

I föreskrifter angående granskning av biografbilder, som utgavs samtidigt, fastställdes följande taxa:

a) för hvarje exemplar af granskad bildserie med nedannämnda undantag 1 krona med tillägg af 50 öre för hvarje påbörjadt 50-tal meter, hvarmed filmens längd öfverstiger 100 meter;

b) för bildserie, hvilken uppenbarligen icke är tagen efter verkligheten, utan inspelad, äfvensom för bildserie, som före afgörandet erfordrar mer än en granskning dubbla beloppet af den i punkt a) angifna avgift.

Vid granskning af flera exemplar af samma bildserie, skall, därest granskningen kan ske i en följd, för hvarje exemplar samt, om granskningen ej kan så ske, för hvarje exemplar utom det först granskade granskningsavgiften nedsättas till hälften af hvad i a) och b) är stadgadt, dock att af bildserie, som troget skildrar nyligen inträffade händelser, avgift utgår allenast för de fem första exemplaren.

1913 höjdes taxan för filmerna i mom. b) till tre gånger beloppet av den i punkt a) angivna avgift.

1920 höjdes taxan för filmerna, som nämns i mom. b), till fyra gånger beloppet av den i punkt a) angivna avgiften.

1929 flyttades taxebestämmelserna över till själva biografförordningens § 5. Avgifterna blev då

a) för efter verkligheten upptagna filmer, varom ej nedan annorlunda stadgas, ävensom för tecknade filmer 1 krona med tillägg av 50 öre för varje påbörjat 50-tal meter, varmed filmens längd överstiger 100 meter;

b) för uppenbarligen inspelade filmer, ävensom för alla filmer, vilka beröra förhållanden vid svenska krigsmakten eller över svenskt område upptagits från luftfartyg, fyra gånger beloppet av den i punkt a) angivna avgift.

För efter verkligheten upptagen film, vilken icke berör förhållanden vid svenska krigsmakten eller över svenskt område upptagits från luftfartyg, och vilken av statens biografbyrå anses närmast hava undervisande syfte och betydelse, utgår, därest den godkännes, ingen granskningsavgift.

1932 borttogs särbestämmelserna om filmer som berörde försvaret eller upptagits från luften.

1936 infördes skillnad mellan filmer »av normalbredd (omkring 35 millimeter)» och »film av ringare bredd än ovan sagts (s. k. smalfilm)». För smalfilm skulle granskningsavgifterna utgöra två och en halv gånger beloppet av de vanliga avgifterna, vilket motsvarar smalfilmens större bildrygghet per längdenhet.

1939 fick paragrafen sin nu gällande lydelse:

Sådan granskning av bilder, som i § 4 första stycket sägs, verkställas av statens biografbyrå.

Den, som vill påkalla dylik granskning, skall därom göra skriftlig anmälan till statens biografbyrå. I denna anmälan skola, där så kan ske, filmernas längd och fabrikat angivas.

Anmälan skall vara åtföljd av fullständig förteckning över varje film tillhörande texter, med vilka den är avsedd att förevisas, ävensom av en redogörelse för innehållet i filmen. Från tillämpningen av denna bestämmelse kan statens biografbyrå i särskilda fall medgiva befrielse.

För granskning av filmer av normalbredd (omkring 35 millimeter) erlägges, vare sig godkännande följer eller icke, avgift efter följande taxa:

a) för efter verkligheten upptagna filmer, om vilka ej nedan annorlunda stadgas, ävensom för tecknade filmer 1 krona med tillägg av 50 öre för varje påbörjat 50-tal meter, varmed filmens längd överstiger 100 meter;

b) för uppenbarligen inspelade filmer fyra gånger beloppet av den under a) angivna avgiften.

För granskning av filmer av ringare bredd än ovan sagts (s. k. smalfilm) skola granskningsavgifterna beräknas såsom om filmens längd vore två och en halv gånger den verkliga längden.

För efter verkligheten upptagen film, vilken av statens biografbyrå anses närmast hava undervisande syfte och betydelse, utgår, därest den godkännes, ingen granskningsavgift.

Därest flera än fem exemplar av samma efter verkligheten upptagna film, vilken troget skildrar inträffade händelser, samtidigt inlämnas till granskning, utgår granskningsavgift allenast för de fem första exemplaren.

Statens biografbyrå äger påfordra, att den, som anmäler film till granskning, före granskningens verkställande erlägger avgiften. Eljest erlägges avgiften efter avslutad granskning.

Överskottet på taxorna.

1911 års system, som var grundat på principen full täckning för byråns kostnader genom de influtna medlen, gäller i stort sett ännu. Det kan möjligen ifrågasättas, om filmbolagen själva bör betala denna granskning, som påtvingas dem, när de sedan ändå beskattas på betydande belopp. Bolagen bör dock stå för dessa kostnader också i fortsättningen. Man kan ur principiell synpunkt jämföra med andra obligatoriska statsskatter som bilbesiktningsskatten, utminuteringskatten o. s. v.

Från år 1915 har byrån gett allt större överskott, så att granskningsavgifterna inte bara har täckt kostnaderna utan faktiskt i viss mån fått karaktär av en extra beskattning, vilket också föranlett anmärkningar från filmindustrin. Från år 1917 till år 1939 användes en del av överskottet till understöd åt vissa kulturella filmändamål, men för övrigt har pengarna gått direkt in i statskassan. Detta överskott utgjorde, sedan omkostnaderna för byråns verksamhet täckts, enligt riksräkenskapsverkets budgetredovisningar under budgetåren

1940—41	117 000 kronor
1941—42	136 000 »
1942—43	141 000 »
1943—44	140 000 »
1944—45	175 000 »
1945—46	177 000 »
1946—47	191 000 »
1947—48	187 000 »
1948—49	179 000 »
1949—50	176 000 »

Dessutom har i genomsnitt under de senaste tio åren c:a 15 000 kr. årligen influtit i stämpelavgifter. År 1950 utgjorde de c:a 19 500 kr. Biografbyråns omkostnader uppgår för närvarande till ungefär 100 000 kr. Förklaringen till det stora överskottet är främst att antalet filmkopior ökat liksom antalet korta filmer, journalfilmer, reklamfilmer, trailers etc. medan personalen inte behövt utvidgas nämnvärt.

Sakrevisionens förslag.

Sedan riksdagen i skrivelse den 5 juli 1947 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte ompröva alla gällande statliga taxor, uppdrogs åt statens sakrevision att göra en utredning och avge förslag. Efter att ha granskat taxesättningen vid Statens Biografbyrå överlämnade sakrevisionen en promemoria (appendix V) med förslag till genomgripande förändringar av grunderna för beräkning av granskningsavgifterna. Sakrevisionen föreslår, att taxesättningen skall grundas på en indelning av filmerna i »nyttofilm» och »nöjesfilm» (med noggrann definition av dessa begrepp). Denna kategoriindelning skulle »med hänsyn till utvecklingen inom filmbranschen ge en rättvisare grund för avgifter än de nuvarande indelningsgrunderna». Sakrevisionen föreslår också, att man i taxehänseende skiljer på provfilm och kopior, eftersom kopiorna vållar mindre arbete. Beträffande det ekonomiska resultatet av biografbyråns verksamhet framlägger promemorian två olika alternativ, av vilka det ena går ut på att inkomsterna bara skall täcka de verkliga utgifterna, det andra på att bibehålla ett ungefär lika stort överskott som nu. »Därest endast full kostnadstäckning för biografbyråns omkostnader jämte en fullt betryggande marginal uppställes som mål för biografbyråns verksamhet i ekonomiskt hänseende, kan en — rent

ekonomiskt sett — icke obetydlig nedsättning av taxorna företagas. Med utgångspunkt härifrån har i promemorian som ett alternativ beräknats de taxebelopp, vilka i sådant syfte skulle vara tillräckliga.» Antalet filmmeter är hämtat ur 1944 års statistik från Statens Biografbyrå.

Sakrevisionens alternativ I:

150 000 m »nyttofilm», provfilm á 0: 75 kr/50 m kr	2 250	
950 000 m »nöjesfilm», » » 3: — » »	57 000	59 250
1 000 000 m »nyttofilm», kopior » 0: 10 » »	2 000	
4 650 000 m »nöjesfilm», » » 0: 40 » »	37 200	39 200
	<u>Summa kronor</u>	<u>98 450</u>

»Därest man eftersträvar i stort sett samma inkomster av biografbyrån, som de nuvarande taxebeloppen föranleda, måste ersättningen enligt taxan givetvis sättas högre än i förenämnda alternativ», fortsätter promemorian. De taxebelopp, som då skulle behövas, har upptagits i alternativ II:

150 000 m »nyttofilm», provfilm á 0: 80 kr/50 m kr	2 400	
950 000 m »nöjesfilm», » » 3: 20 » »	60 800	63 200
1 000 000 m »nyttofilm», kopior » 0: 45 » »	9 000	
4 650 000 m »nöjesfilm», » » 1: 80 » »	167 400	176 400
	<u>Summa kronor</u>	<u>239 600</u>

Sakrevisionen vill inte ta ställning till vilket alternativ som är att föredra. Promemorian framhåller, att det principiellt inte torde vara riktigt att avgifterna får fiskalisk karaktär, men den påpekar också, att en nedsättning av den nuvarande taxan torde vara av mycket ringa betydelse för filmbranschens ekonomi.

Sakrevisionen föreslår slutligen, att den i biografförordningens § 5 intagna taxan ändras sålunda:

»För granskning av filmer av normalbredd (omkring 35 mm) erlägges, vare sig godkännande följer eller icke, avgift enligt följande taxa:

1. För första exemplaren av till granskning lämnad film utgår för varje påbörjat 50-tal meter

a) 0: 75 (alt. 0: 80) kr. därest filmen dels av statens biografbyrå anses äga huvudsakligen undervisande, folkupplysande eller allmännyttigt syfte och dels i längd icke överstiger 1 000 meter och

b) 3: 00 (alt. 3: 20) kr. i övriga fall.

Efter verkligheten upptagna filmer, som skildra nyligen inträffade händelser (s. k. journalfilmer), ävensom filmer, vilka huvudsakligen återgiva naturscenerier och arbetsliv (s. k. reportagefilmer), skola avgiftsbeläggas enligt a) ovan.

2. För kopior, som till alla delar äro identiska med enligt punkt 1 granskad film, utgår för varje påbörjat 50-tal meter

- a) 0: 10 (alt. 0: 45) kr., därest filmen avgiftsbelagts enligt 1 a) ovan och
b) 0: 40 (alt. 1: 80) i övriga fall.

För granskning av filmer av ringare bredd än här ovan sagts (s. k. smalfilm) skola granskningsavgifterna beräknas såsom om filmens längd vore två och en halv gånger den verkliga längden.»

Kommitténs förslag.

Biografbyråns stadigt stigande överskott visar klart, att verksamheten numera faktiskt är en form av extrabeskattning. *Eftersom meningen med dessa avgifter från början varit och fortfarande är att endast täcka omkostnaderna, bör taxorna reduceras, så att byrån blir självfinansierande med betryggande marginal men utan överskott.* En extra avkastning på ett par hundra tusen kronor, som skulle kunna utdelas av byrån för olika kulturella filmändamål, vore visserligen välbehövlig, men statens understöd åt filmen bör utdelas av andra instanser och i andra sammanhang, till vilka kommittén delvis återkommer i andra delen av betänkandet. Varje eventuellt överskott bör dock årligen fonderas för sådana kulturella filmändamål.

Men liksom sakrevisionen anser kommittén det inte tillräckligt att bara sänka de gällande taxorna, så att överskottet försvinner, utan själva principerna för taxesättningen bör omarbetas och göras smidigare, så att de lättare kan anpassas efter filmernas art.

Den nuvarande förordningen skiljer mellan a) efter verkligheten upptagna filmer och tecknade filmer samt b) uppenbarligen inspelade filmer, för vilka taxan är fyra gånger högre. Denna uppdelning av filmerna efter rent inspelningstekniska grunder visar sig oegentlig och opraktisk. Det är knappast rimligt, att en tecknad kortfilm skall taxeras mildare än en uppenbarligen inspelad, eller att en undervisningsfilm skall taxeras fyra gånger hårdare om den använder skådespelare än om den är upptagen efter verkligheten. När det gäller t. ex. de korta annonsfilmerna, är det ofta mycket svårt för granskningsmannen att avgöra, om scenerna skall betraktas som verkliga eller arrangerade, och det finns knappast något skäl att skilja på dessa båda grupper, när det gäller avgiften. Sakligare och mera lätthanterlig förefaller sakrevisionens indelning i »nytt»- och »nöjes»-filmer, som kommittén vill understödja. Till nyttofilmer borde enligt förslaget räknas filmer under 1 000 meter, som av filmcensuren ansågs äga huvudsakligen undervisande, upplysande eller allmännyttigt syfte, d. v. s. journal- och reportagefilmer liksom konstnärligt syftande kortfilmer. »Nöjesfilmer» blir då alla övriga. Med denna tydliga instruktion bör det i praktiken bli mycket lätt att skilja de båda grupperna åt. Som sakrevisionen påpekar, skulle tvekan möjligen kunna uppstå, när det gäller långfilmer med nationellt, socialt eller biografiskt innehåll, men eftersom sådana långfilmer främst måste betraktas som kommersiella på annat sätt än kortfilmerna, kan man undanröja alla svårigheter genom att låta den lägre taxan gälla bara filmer under 1 500 meters längd. Kommittén vill ändra gränsen till 1 500 meter, för att lämpliga barnfilmer av längd mellan 1 000 och 1 500 meter skulle kunna få den lägre avgiften.

I en särskild grupp vill dessutom kommittén placera annonsfilmerna, d. v. s. filmer under 100 meters längd av uppenbar reklamkaraktär, som visas utanför huvudprogrammet. Dessa filmers ekonomiska särställning beror på att de är mycket korta och går ut i flera hundra kopior. I en skrivelse till Konungen 1947 (appendix VI) anhöll AB Hemmets Journal, att censurkostnaderna skulle ändras, eftersom det knappast kunde anses konsekvent, att betalningen utgick i förhållande till antalet kopior, då kontrollen av dessa kopior inte vore särskilt betungande. I skrivelsen framhölls, att om en inspelad annonsfilm på 33 meter (vilket är den vanliga längden på dessa filmer) gick ut i 665 kopior, belades varje kopia med censuravgift, i det tagna exemplet 4 kr., plus stämpelavgift, 1 kr. Bara granskningsavgiften kom på det sättet att utgöra 25 % av framställningskostnaderna, som var c:a 20 kr. för varje kopia. Skrivelsen remitterades till statens biografbyrå, som framhöll, att det är praktiskt omöjligt att omfördela censurkostnaderna, så att dessa komme att stå i förhållande till det arbete som nedlägges på varje särskild kopia. Där- emot ansåg byrån, att taxebestämmelserna borde kunna ändras så, att avgifterna skulle utgå med ett visst grundbelopp för de första 50 meterna i stället för som nu för de första 100, vilket skulle bli rättvisare för annonsfilmerna. Ärendet gick sedan vidare till statskontoret, som yttrade, att »det synes vara väl motiverat att företaga en allmän översyn av gällande taxa för filmgranskningsavgifterna. Med hänsyn till att arbetet med granskning och kontroll av reklamfilm uppenbarligen måste vara av enklare och mindre omfattande beskaffenhet än i fråga om annan film, synes möjligheterna att införa en speciell taxa för film av förstnämnda slag särskilt böra undersökas. Anledning att beträffande sådan film göra åtskillnad i taxehänseende allt eftersom den är uppenbarligen inspelad eller upptagen efter verkligheten eller tecknad, synes enligt statskontorets mening icke föreligga.»

Kommittén rekommenderar, dels att 50-metersgränsen läggs till grund för beräkningen, dels att särskild taxa införs för annonsfilmerna.

Med nuvarande bestämmelser skall varje kopia av varje film granskas på samma sätt och med samma avgifter som provexemplaret. Kontrollen av kopiorna består i genomspolning med stickprov samt mätning av längden, vilket visserligen tillsammans med stämplingen och registrering tar en viss tid, men arbetet med att kontrollera kopiorna är av enklare beskaffenhet och kan utföras av mindre kvalificerad personal än när det gäller provexemplaren. Någon annan beräkningsgrund än antalet filmmeter kan knappast genomföras praktiskt, men för att bättre avväga proportionerna mellan avgifterna och det arbete som läggs ner på varje särskild film, förefaller det rimligt att tillämpa en högre taxa för provfilmerna och en lägre för kopiorna.

Kommittén föreslår sänkta taxor, så att byrån blir självförsörjande med betryggande marginal men utan överskott,

att filmerna indelas i nyttofilmer — med närmare definition — annonsfilmer och övriga.

att olika taxor införs för provfilmer och kopior samt att taxorna fastställas enligt det förslag som anges nedan.

På grundval av 1949 års statistik från Statens biografbyrå har kommittén gjort ett kostnadsförslag som ett tredje alternativ till sakrevisionens två ovan anförda:

30 000 m annonsfilm, provfilm á 3: 00	kr/50 m kr	1 800	
724 000 m » , kopior » 0: 75	» »	10 860	12 660
265 000 m nyttofilm, provfilm » 0: 75	» »	3 975	
965 000 m » , kopior » 0: 15	» »	2 895	6 870
867 000 m nöjesfilm, provfilm » 3: 00	» »	52 020	
4 051 000 m » , kopior » 0: 75	» »	60 765	112 785
Summa kronor			132 315

Kommittén föreslår alltså, att biografförordningens § 5 ersättes med denna paragraf:

För granskning av filmer av normalbredd (omkring 35 mm) erlagges, vare sig godkännande följer eller icke, avgift enligt följande taxa.

1. För första exemplaren av till granskning lämnad film utgår för varje påbörjat 50-tal meter

a) 3: 00 kr. för annonsfilmer

b) 0: 75 kr. för filmer under 1 500 meters längd, som av statens filmcensur anses vara av huvudsakligen undervisande, upplysande eller allmännyttig karaktär. Till denna kategori böra hänföras efter verkligheten upptagna filmer, som skildra nyligen inträffade händelser (journalfilmer) samt filmer som huvudsakligen skildra naturscenerier och arbetsliv (dokumentär- och reportagefilmer) samt konstnärligt högtstående kortfilmer.

c) 3: 00 kr. i övriga fall.

2. För kopior, som äro identiska med enligt punkt 1 granskad film, utgår för varje påbörjat 50-tal meter

a) 0: 75 kr. om provfilmen räknats till 1 a) ovan

b) 0: 15 kr. om provfilmen räknats till 1 b) samt

c) 0: 75 kr. om provfilmen räknats till 1 c).

För granskning av filmer av ringare bredd än ovan sagts, (s. k. smalfilm) skola granskningsavgifterna beräknas såsom om filmens längd vore två och en halv gånger den verkliga längden.

Statens filmcensur äger påfordra, att den, som begär granskning av film, erlagger avgiften före granskningen.

Bestämmelsen att efter verkligheten upptagen film, vilken av statens biografbyrå anses närmast hava undervisande syfte och betydelse, befrias från avgift, anser kommittén bör slopas med de nya taxorna. Även bestämmelsen, att granskningsavgift skall utgå endast för de fem första exemplaren, om flera exemplar av samma journalfilm samtidigt inlämnas till granskning, bör utgå.

V. FÖRSLAG TILL FÖRORDNING FÖR FILMCENSUR

För att vinna större överskådlighet har kommittén ansett det lämpligt att sammanföra den nuvarande förordningen för biografföreställningar av 22 juni 1911 och den nuvarande instruktionen för Statens Biografbyrå, given samma år och dag, i en gemensam författning. Ur denna förordning har då borttagits en del ordningsföreskrifter och processuella stadganden, som faller utanför kommitténs kompetens och som bör flyttas ur denna förordning och utformas i överensstämmelse med gällande ordningsföreskrifter.

Kommitténs förslag till förordning för filmgranskning är av följande lydelse:

Grunderna för filmgranskningen.

§ 1.

Vid offentlig filmföreställning må ej förevisas film, som icke blivit efter verkställd granskning godkänd, i den ordning här nedan sägs. Granskningen verkställs av statens filmcensur.

Som offentlig föreställning skall anses jämväl föreställning till vilken tillträde är beroende av medlemskap i viss förening eller av inbjudning, därest föreställningen uppenbarligen utgör en del av uteslutande eller väsentligen för anordnande av dylika föreställningar driven rörelse, eller föreställningen eljest, såsom med avseende på sin omfattning eller de villkor, varunder tillträde lämnas, är att jämställa med föreställning, till vilken allmänheten har tillträde.

§ 2.

Vad sålunda föreskrivits gäller ej, därest filmbilder, vilka icke beröra svenska krigsmakten vidkommande förhållanden och icke heller upptagits från luften, troget skildra nyligen inom riket inträffade händelser och förevisas under en tid av högst 10 dagar efter det de skildrade händelserna ägt rum; dock att ej heller i sådant fall bilderna må förevisas, innan polismyndigheten godkänt desamma.

§ 3.

Statens filmcensur må ej godkänna film, som kan verka förråande eller skadligt upphetsande eller där förbrytelser framställas så, att de kunna locka till efterföljd eller innebära en uppmaning till lagstridig handling. Avgörande vid prövning av sådan verkan skall vara det sätt, varpå händelserna framställas eller det sammanhang i vilket de förekomma.

Sådan film må ej godkännas som lämnar upplysning till skada för rikets försvar.

För förevisning vid sådan föreställning, till vilken barn som fyllt 11 men ej 16 år, lämnas tillträde, må ej heller godkännas film, som med hänsyn till deras ålder kan vålla psykisk skada. För förevisning vid sådan föreställning, till vilken barn under 11 år lämnas tillträde, må ej godkännas film, vilken bedöms såsom särskilt skrämmande för denna åldersgrupp.

Film av annan beskaffenhet än nu nämnts må statens filmcensur ej vägra godkänna.

§ 4.

Den, som vill påkalla filmgranskning, skall göra skriftlig anmälan därom till Statens filmcensur. I denna anmälan skola, där så kan ske, filmernas längd och fabrikat angivas. Uppgift skall vidare lämnas, om filmen önskas tillåten för barn mellan 11 och 16 år eller även för barn under 11 år.

Anmälan skall vara åtföljd av fullständig förteckning över de texter, med vilka filmen är avsedd att förevisas, liksom av en redogörelse för innehållet i filmen. Från tillämpningen av denna bestämmelse kan statens filmcensur i särskilda fall medgiva befrielse.

För granskning av filmer av normalbredd (omkring 35 millimeter) erlägges, vare sig godkännande följer eller icke, avgift efter följande taxa:

1. För första exemplaren av till granskning lämnad film utgår för varje påbörjat 50-tal meter

a) 3: 00 kr. för annonsfilmer under 100 meters längd.

b) 0: 75 kr. för filmer under 1 500 meters längd, som av statens filmcensur anses vara av huvudsakligen undervisande, upplysande eller allmännyttig karaktär. Till denna kategori böra hänföras efter verkligheten upptagna filmer, som skildrar nyligen inträffade händelser (journalfilmer), filmer, som huvudsakligen skildrar naturscenerier och arbetsliv (dokumentär- och reportagefilmer) samt konstnärligt högtstående kortfilmer.

c) 3: 00 kr. i övriga fall.

2. För kopior, som äro identiska med enligt punkt 1 granskad film, utgår för varje påbörjat 50-tal meter

a) 0: 75 kr. om provfilmen räknats till 1 a) ovan

b) 0: 15 kr. om provfilmen räknats till 1 b) ovan samt

c) 0: 75 kr. i övriga fall.

För granskning av filmer av ringare bredd än ovan sagts (s. k. smalfilm) skola avgifterna beräknas, såsom om filmens längd vore två och en halv gånger den verkliga längden.

Statens filmcensur äger påfordra, att den, som anmäler film till granskning, erlägger avgiften före granskningen.

§ 5.

Har film efter granskning i sin helhet förbjudits för offentlig förevisning, skall statens filmcensur meddela skriftligt bevis (förbudskort).

Har film efter granskning helt eller delvis godkänts, skall den av statens filmcensur förseas med en med registreringsnummer försedd stämpel, varjämte ett med samma registreringsnummer försett bevis (tillståndskort) skall utfärdas. I beviset skall meddelas:

- 1) namnet på den firma, från vilken filmen utgått, därest detta är känt,
- 2) kortfattad beskrivning av filmen samt, om viss del av densamma uteslutits, särskild beskrivning å den uteslutna delen,
- 3) uppgift å filmens längd vid granskningen och dess längd, sedan del av filmen eventuellt uteslutits,
- 4) uppgift, huruvida filmen blivit godkänd eller icke till förevisning vid föreställning, till vilken även barn under 11 år eller barn mellan 11 och 16 år äga tillträde.

Tillståndskort skall vid anfordran tillhandahållas polismyndighet.

Angående stämpelbeläggning av bevis, som i denna paragraf avses, stadgas i stämpelförordningen.

Filmavsnitt, som uteslutes av försvarsstaben, skall av statens filmcensur mot kvitto överlämnas till chefen för försvarsstaben. Sådan filmdel må utlämnas endast med dennes medgivande och må enligt hans beprövande förstöras, sedan två år förflutit från filmens överlämnande. Där så ske kan, skall vad nu sagts tillämpas jämväl å motsvarande del av filmnegativet.

Del, som uteslutes ur annan film än nyss sagts, tages, där så ske kan, i förvar av statens filmcensur men återlämnas mot återställande av tillståndsbeviset och den filmen åsatta registreringsnummerstämpeln. Sådant återlämnande må dock ej påfordras, sedan två år förflutit från bevisets utfärdande. Efter nämnda tid må filmdelen förstöras efter beprövande av statens filmcensur.

§ 6.

Giver någon filmföreställning utan tillståndsbevis eller i strid mot föreskrifterna i meddelat tillståndsbevis, straffes med dagsböter. Åtal för sådana förseelser anhängiggöres vid polisdomstol, där sådan är inrättad, men eljest hos poliskammaren eller, där sådan icke finnes, vid allmän domstol.

§ 7.

Barn under 11 år och barn mellan 11 och 16 år må ej lämnas tillträde till biografföreställning, där förevisning äger rum av andra bilder än sådana som, på sätt här ovan sagts, blivit godkända till förevisning jämväl för barn under 11 år respektive barn mellan 11 och 16 år. Barn under 16 år, som icke åtföljes av målsman eller annan till mogen ålder kommen person, må ej heller lämnas tillträde till föreställning som avslutas senare än klockan 21.

Genom tydliga anslag skall utmärkas, huruvida barn under 11 år och barn mellan 11 och 16 år äga tillträde till biografföreställning eller icke.

§ 8.

Vad i denna förordning är stadgat gälle ej för det fall, att biografbilder, som

icke beröra svenska krigsmakten vidkommande förhållanden, förevisas i sammanhang med föreläsning som anordnas vid läroanstalt, ej heller i andra fall då Konungen på ansökan meddelar befrielse från förordningens tillämpning.

Statens filmcensur.

§ 9.

Statens filmcensur utövar granskningen av film, som är avsedd att offentligen förevisas inom riket.

§ 10.

1. Statens filmcensur består av en chef, tillika ordinarie filmcensur, samt tre ordinarie filmcensurer ävensom till det antal, som av Kungl. Maj:t prövas erforderligt, extra filmcensurer samt suppleanter för såväl ordinarie som extra filmcensurer.

Två av de ordinarie filmcensurererna skola vara barnpsykologer eller barnpsykiater.

2. Vid statens filmcensur äro anställda: tjänstemän i enlighet med gällande personalförteckning samt dessutom icke-ordinarie personal i mån av behov och tillgång på medel.

3. Filmcensur eller annan tjänsteman vid statens filmcensur må ej deltaga i styrelsen av eller vara anställd i företaget för inspelning eller försäljning av film.

§ 11.

Granskningen av biografbilder verkställs i regel av ordinarie filmcensur eller suppleant för honom. Därest filmcensur finner det erforderligt, äger han tillkalla annan ordinarie eller extra filmcensur. Om de icke enas, skall jämväl annan ordinarie eller extra filmcensur tillkallas, och skall i så fall flertalets mening gälla såsom filmcensurens beslut.

Film må ej godkännas för barn under 11 år eller barn mellan 11 och 16 år utan att ha granskats av någon av barnpsykologerna eller barnpsykiaterna bland filmcensurererna.

I fråga om censur av filmbilder, som beröra förhållandena vid svenska krigsmakten, skall filmcensur ställa sig till efterrättelse de särskilda instruktioner, som i fråga om denna filmcensur meddelas av chefen för försvarsstaben.

Extra filmcensur kan, när detta för göromålens behöriga gång kräves, efter chefens beprövande verkställa censur med samma beslutanderätt och samma förpliktelser som de ordinarie granskningsmännen och deras suppleanter.

Vid granskningen må ej andra personer närvara än tjänstgörande filmcensur bestämmer.

§ 12.

Det tillkommer chefen att söka i möjligaste mån övervaka, att lämplig kontinuitet uppnås i fråga om filmbedömningen.

Granskningen företages i den ordning filmcensurerna bestämma.

Där så lämpligen kan ske, bör iakttagas, att s. k. journalfilm erhåller förtursrätt och att granskningen i övrigt sker i den ordning vari anmälningarna inkommit.

§ 13.

Över censurerade filmer skall kortregister i nummerföljd föras. För varje nytt granskningsbevis införes i kortregistret ett kort, utgörande dubblett till det tillstånds- eller förbudskort, som enligt § 5 utfärdas för varje granskad film. Dubblettkortet anses såsom originalexpedition och undertecknas av den eller de filmcensurer, vilka granskat ifrågavarande film.

I fråga om filmer, vilka befinna sig i icke färdigställt skick, och vilka äro avsedda att först efter färdigställandet uppföras, må, därest de befinnas tillåtliga för offentlig förevisning, utfärdas skriftligt interimistiskt granskningsbesked, vilket icke gäller såsom tillståndsbevis. För sådana fall införes originalexpeditionen omedelbart i kortregistret, och uppbäres granskningsavgiften i samband med utfärdandet av det interimistiska granskningsbeskedet.

§ 14.

För chefen och de ordinarie filmcensurerna skall viss daglig för allmänhetens mottagande lämplig tid, ej understigande en timme, vara bestämd samt tillkännagiven genom anslag inom filmcensurens lokal.

Filmcensurens expeditionslokal skall hållas öppen för allmänheten minst 5 timmar varje arbetsdag å bestämd och genom anslag tillkännagiven tid; dock må chefen, om sådant finnes utan olägenhet kunna äga rum, å dag före söndag eller helgdag inskränka tiden för öppethållandet till 3½ timmar för högst tre månader under tiden maj—augusti och till 4½ timmar för övriga nio månader av året.

För särskilda tillfällen, då expeditionstid av den längd, som i andra stycket sägs, icke kan anses erforderlig, äger chefen bestämma minskad tid för expeditionslokalens öppethållande.

§ 15.

1. Chefen för statens filmcensur utnämnes medelst fullmakt av Kungl. Maj:t.

2. Filmcensurerna tillsättas jämväl av Kungl. Maj:t, de ordinarie filmcensurerna genom förordnande tills vidare för fem år i sänder samt övriga filmcensurer ävensom suppleanter genom förordnande tills vidare. Meddelat förordnande kan när som helst återkallas.

3. Övriga i personalförteckningen angivna ordinarie befattningshavare tillsättas av chefen för filmcensuren medelst konstitutorial.

§ 16.

Då ordinarie befattning, som tillsättes genom filmcensuren, blir ledig, utfärdar censuren kungörelse härom i allmänna tidningarna samt medelst anslag

inom expeditionslokalen med föreläggande av tjugo dagars ansökningstid, räknat från den dag kungörandet i allmänna tidningarna sker.

Sedan befattningen blivit tillsatt, skall tillkännagivande härom ofördröjligen anslås inom censurens lokal.

Innan befattningen som kassör tillsättes, skall riksräkenskapsverket hava lämnats tillfälle att avgiva yttrande över de sökandes kompetens.

§ 17.

Chefen för statens filmcensur äger ensam besluta i andra ärenden än dem, som angå filmgranskningen. I handläggningen av frågor, som avse framställning eller utlåtande till Kungl. Maj:t, skall deltaga ordinarie eller extra filmcensur, vilkens ämbetsbefattning ärendet enligt chefens bestämmande tillhör. I dylika ärenden skall protokoll föras. Avviker filmcensurs mening från chefens beslut, skall den avvikande meningen antecknas till protokollet, varav utdrag skall bifogas den utgående expeditionen.

Protokoll skall jämväl föras vid handläggning av ärende rörande ådömande av ansvar å befattningshavare för fel eller försummelse i tjänsten.

§ 18.

Förutom de göromål, som ankomma på chefen i hans egenskap av filmcensur eller eljest enligt denna instruktion tillkomma honom, åligger det honom särskilt

att ansvara för lämplig arbetsfördelning inom filmcensuren och för göromålets behöriga gång;

att övervaka, att granskningsavgifterna vederbörligen redovisas samt ansvara för att de till censurbyråns förfogande ställda medlen användas i enlighet med gällande föreskrifter;

att minst en gång i månaden å på förhand icke bekantgjord tid verkställa inventering av byråns kassa;

att till riksräkenskapsverket årligen inom därför bestämd tid insända byråns räkenskaper för sist förflutna räkenskapsåret med tillhörande verifikationer och inventarieförteckning;

att årligen inom därför bestämd tid till Kungl. Maj:t avgiva förslag till sådana anslagsäskanden, som äro av beskaffenhet att böra föreläggas riksdagen;

att årligen före den 1 oktober till chefen för ecklesiastikdepartementet avgiva summarisk redogörelse för byråns granskningsverksamhet under senaste räkenskapsåret;

att fastställa semestertiden för den vid byrån anställda semesterberättigade personalen;

att tillse, att diarium föres såväl över inkommande anmälningar för granskning av film som över andra till byrån inkommande och därifrån avgående skrivelser, ävensom övervaka att byråns handlingar bliva vederbörligen förvarade; samt

att föreslå de ändringar i gällande förordningar å biografväsendets område, vilka han finner påkallade.

§ 19.

1. Den vid censurbyrån anställda kassören åligger bland annat att mottaga och under inseende av byråns chef förvalta och redovisa alla till byrån inflytande penningmedel;

att verkställa uträkningen av granskningsavgifterna samt till siffran granska inkomna räkningar ävensom att i enlighet med beslut av chefen verkställa utbetalningar; samt

att över influtna medel och verkställda utgifter föra fullständiga räkenskaper.

2. Det åligger envar befattningshavare vid byrån att, utöver vad denna instruktion innehåller, i avseende å tjänstgöringen ställa sig till efterrättelse de särskilda bestämmelser, som äro eller kunna bliva meddelade samt utan avseende å stadgad arbetsfördelning lämna det biträde, som påkallas av vederbörande förman.

§ 20.

1. För ordinarie befattningshavare vid byrån som icke har sig filmcensur anförtrodd, skall, i den mån ej nedan annorlunda föreskrives, arbetstiden å tjänsterummet utgöra 42 timmar i veckan eller, om vecka innehåller mindre än sex arbetsdagar, ett i förhållande till antalet arbetsdagar minskat antal timmar, samt förläggas till tider, som bestämmas av chefen med iakttagande att arbetstiden icke någon arbetsdag må understiga $4\frac{1}{2}$ timmar. I arbetstiden må icke inräknas måltidsrast.

Om och i den mån omständigheterna det tillåta, må chefen för högst tre månader under tiden maj—augusti medgiva, att arbetstiden inskränkes med högst 9 timmar i veckan, varvid arbetstiden å lördagar må begränsas till $3\frac{1}{2}$ timmar.

Å påskafton, midsommarafton och julafton må arbetet efter chefens bestämmande helt eller delvis inställas. Viss inskränkning i arbetstiden må ock kunna av chefen medgivas vid särskilda tillfällen.

För fullgörande av något av Kungl. Maj:t eller på grund av Kungl. Maj:ts bemyndigande meddelat allmänt uppdrag må erforderlig inskränkning i arbetstiden å tjänsterummet äga rum.

Därest i särskilda fall arbete finnes med större fördel kunna utföras utom tjänsterummet, må medgivande till därav föranledd inskränkning i arbetstiden å tjänsterummet lämnas av chefen.

Då göromålens gång det kräver, äger förman påfordra nödig utsträckning av arbetstiden.

2. Annan personal, som icke har sig filmcensur anförtrodd, skall utföra sitt arbete å tid, varom föreskrifter meddelas i arbetsordning eller eljest av chefen.

§ 21.

Den chefen tillkommande semestern må av honom uttagas å tid, som han själv bestämmer. Utöver semester äger han för enskilda angelägenheter åtnjuta tjänstledighet under högst femton dagar årligen. Varje gång chefen begagnar sig av rätt till ledighet, bör han om tiden därför göra anmälan hos chefen för ecklesiastikdepartementet och lämna statens filmcensur under rättelse.

Annan ledighet än semester äger chefen i fall av behov bevilja åt filmcensur under högst fyrtyofem dagar årligen samt åt övrig personal efter omständigheterna. Önskar filmcensur ledighet under längre tid än nu sagts, skall frågan hänskjutas till Kungl. Maj:ts avgörande.

Erfordras vikarie för befattningshavare eller är befattning ledig, må chefen förordna lämplig person att uppehålla befattningen. När det ankommer på Kungl. Maj:t att bevilja ledighet skall även frågan om vikarie hänskjutas till Kungl. Maj:ts avgörande.

§ 22.

Ansökan om avsked från befattning vid statens filmcensur skall, om befattningen är tillsatt av Kungl. Maj:t, överlämnas till Kungl. Maj:ts avgörande, men i annat fall prövas av censurbyrån.

Innan sökt avsked av chefen beviljas, bör, där fråga föreligger om den avskedstagandes rätt till pension, sådan fråga vara prövad i därför stadgad ordning.

§ 23.

1. Beträdes chefen med fel eller försummelse i tjänsten, sker åtal därför inför Svea hovrätt.

2. Gör annan ordinarie befattningshavare än i mom. 1 nämnts sig skyldig till fel eller försummelse i tjänsten eller vanvördnad mot förman eller olydnad, äger statens filmcensur att efter omständigheterna antingen tilldela honom varning eller döma honom till mistning av lön för högst trettio dagar eller suspendera honom på högst tre månader från tjänst och lön. Har den felande icke låtit sig därav rätta eller har han gjort sig skyldig till fel av svårare beskaffenhet, varde han ställd under åtal inför vederbörande under rätt eller av byrån skild från tjänsten.

3. Ådagalägger befattningshavare, som förordnats av Kungl. Maj:t försumlighet, oskicklighet eller klandervärt uppförande eller visar han sig eljest olämplig, äger statens filmcensur efter omständigheterna antingen tilldela honom varning eller döma honom till mistning av lön för högst trettio dagar eller suspendera honom på högst tre månader från tjänst och lön eller ock hos Kungl. Maj:t hemställa om hans entledigande från förordnandet. Vid svårare förseelse sker åtal inför vederbörande underrätt; dock att, där förseelsen är begången under förordnande å chefsbefattningen, åtalet sker inför Svea hovrätt.

Då befattningshavare dömes till mistning av befattningen under viss tid, skall beslutet jämte skälen därtill anmälas hos Kungl. Maj:t.

4. Ådagalägger befattningshavare, som icke avses i 1—3 mom., försumlighet, oskicklighet eller klandervärt uppförande eller visar han sig eljest olämplig, äger byrån att tilldela honom varning eller skilja honom från befattningen. Vid svårare förseelse sker åtal inför vederbörande underrätt.

5. Vidtages åtgärd för anställande av åtal, äger statens filmcensur avstänga den felande från tjänstens utövning, till dess över honom blivit slutligen dömt eller domstolen annorlunda förordnat. Varder någon genom beslut suspenderad eller skild från sin tjänst, må han av byrån avstängas från tjänstgöring, intill dess beslutet vunnit laga kraft eller annorlunda blivit förordnat.

§ 24.

Den, som icke åtnöjes med beslut av statens filmcensur, äger, där ej annorlunda är stadgat, hos Kungl. Maj:t söka ändring genom besvär, vilka skola hava inkommit till ecklesiastikdepartementet före klockan tolv å trettionde dagen efter den, då klaganden erhållit del av beslutet; dock skola besvär över beslut om tjänstetillsättning hava inkommit till nämnda departement före klockan tolv å tjugonde dagen efter den, då beslutet tillkännagivits genom anslag i byråns lokal.

Beslut om befattningshavares avstängning från tjänstgöring går i verkställighet utan hinder av besvärns anförande.

Granskningsrådet.

§ 25.

Som rådgivande instans i filmcensurfrågor skall ett granskningsråd tjänstgöra. Rådet är endast konsultativt och har ingen beslutande myndighet.

§ 26.

Granskningsrådet består av fem medlemmar och fem suppleanter, tillsatta av Kungl. Maj:t genom förordnande tills vidare på tre år i sänder. Suppleanterna skola kallas till rådets samtliga sammanträden, dock i egenskap av suppleanter endast med yttranderätt, icke med rösträtt vid rådets ställningstaganden.

§ 27.

Filmcensuren bör inkalla rådet för hörande av dess åsikt vid totalförbud av filmer, vid ingrepp av väsentlig natur i filmer samt för övrigt i tveksamma fall av principiell karaktär.

Om minst två ordinarie eller extra filmcensurer finner skäl därtill föreligga, inkallas granskningsrådet.

Vägrar byrån inkalla rådet för hörande eller uppstår tvist mellan byrån och ett filmbolag huruvida skälig orsak att inkalla rådet föreligger, kan filmbolaget hos Kungl. Maj:t begära att rådet inkallas.

Sammanfattning av kommitténs förslag.

Kommittén anser att filmcensuren i nuvarande läge bör behållas, även för vuxna, och i stort sett bedrivs efter samma principer som hittills. Den grundprincip om yttrandefriheten, som har bestämt presslagstiftningen i Sverige, bör visserligen i huvudsak gälla också filmen, men en statlig förhandsgranskning som skydd mot skadlig påverkan synes ofrånkomlig. Filmen måste betraktas inte bara som en konstart utan också som ett påverkningsmedel av betydande styrka och utbredning, och filmproduktionen är ekonomiskt beroende av en bred och lätt suggererad publik. Det är därför ett samhällsintresse, att denna publik, som till stor del består av ungdom, skyddas mot ångestpressande och sadistiska inslag i filmerna. Censuren bör vara huvudsakligen mentalhygieniskt inriktad. *Hänsyn bör emellertid också tas till den konstnärliga kvaliteten i filmerna (jfr s. 14—15), och filmerna bedömas efter deras allmänna syftning, så att censuren inte hindrar filmkonstens utveckling.*

För att reducera riskerna för godtycklighet inom censuren föreslår kommittén, att ett granskningsråd inrättas, som vid tveksamma fall inkallas av statens filmcensur för hörande. Granskningsrådet, vars medlemmar utses av Kungl. Maj:t, bör ha rent rådgivande karaktär och ingen som helst beslutande myndighet i censurfrågor. Medlemmarna skall representera allmänheten och utses bland filmintresserade, vidsynta och erfarna personer. Rådet inkallas av filmcensuren, men filmbolagen kan, om byrån vägrar inkalla rådet, hos Kungl. Maj:t begära dess inkallande.

Beträffande detaljföreskrifterna för censuren har kommittén funnit, att bestämmelserna bör omarbetas något, dock utan att väsentligt förändras. Föråldrade uttryck såsom »strida mot allmän lag och goda seder» har ersatts med andra formuleringar, och de mentalhygieniska kraven har preciserats. Den utrikespolitiska filmcensuren bör antingen tas bort under fredstid eller alternativt formuleras klarare.

I bestämmelsen om barntillåten och barnförbjuden film vill kommittén göra den förändringen, att två alternativa barngränser införs, vid 11 och 16 år, i stället för den nuvarande vid 15 år, som har visat sig föga ändamålsenlig. De filmer, som nu måste göras barntillåtna, är sällan lämpliga för alla åldersgrupper under 15 år. Om filmcensuren i varje särskilt fall kan få sätta barngränsen vid antingen 11 eller 16 år, kan man för tonåringar visa en del filmer, som är olämpliga för småbarn och skydda småbarnen för skadliga filmer. Genom dessa två barngränser kan man också ge mera nyanserad upplysning åt föräldrarna om filmernas lämplighet för olika åldrar. Avgörandet om barngränserna i de olika fallen bör fattas av filmcensuren, och det är därför nödvändigt att utöka censorernas antal med ytterligare en barnpsykolog.

Bestämmelsen att filmcensuren kan föreskriva, att en film endast får visas för manlig eller endast för kvinnlig publik, bör försvinna.

När det gäller taxesättningen, finner kommittén en del förändringar i principerna för taxesättningen befogade. Med nuvarande taxor ger byrån ett ekonomiskt överskott, som i viss mån fått karaktären av en extrabeskattning och som bör reduceras, så att byrån blir självfinansierande med tillräcklig marginal. Men taxorna bör inte bara sänkas, utan själva principerna för taxesättningen bör också göras smidigare anpassningsbara efter filmernas art. I stället för den gamla uppdelningen i a) efter verkligheten upptagna och tecknade filmer samt b) uppenbarligen inspelade filmer, vill kommittén på grundval av ett förslag från statens sakrevision göra en uppdelning i a) annonsfilmer under 100 m., b) nyttofilmer under 1500 m. (journal-, dokumentär- och reportagefilmer, en del barnfilmer och konstnärliga kortfilmer) samt c) övriga. Taxorna bör också sättas högre för första exemplaret av varje film, som vållar mera arbete och granskas av mera kvalificerad personal, än för kopiorna av samma film.

Slutligen har kommittén funnit det lämpligt att sammanföra den nuvarande förordningen för biografföreställningar och den nuvarande instruktionen för statens biografbyrå i en förordning angående filmcensuren, som innehåller både grunderna för filmcensuren, föreskrifter för den föreslagna statens filmcensur och bestämmelserna om granskningsrådet. En del ordningsstadganden har borttagits och bör utformas i annat sammanhang i överensstämmelse med rikets ordningsstadgor.

Merkostnaderna enligt kommitténs förslag uppgår till c:a 7 000 kr. för granskningsrådet samt ett ytterligare årsarvode för den föreslagne filmcensorn utöver de redan anställda, vartill kommer en ifrågasatt arvodeshöjning för en redan befintlig befattning. Med de av kommittén föreslagna taxorna kommer den beräknade ökningen i lönestaten, såväl nytillkomna arvoden som den 1951 föreslagna ökningen av det rörliga tillägget, att fullt täckas genom influtna granskningsavgifter.

Särskilt yttrande av fru Wigforss

Censur och produktion.

Jag är ense med kommitténs majoritet om att behovet av en censur ytterst har sin grund i filmens beroende av marknaden och att detta beroende lett till en vädjan till den sämre och ytligare smaken. Men jag kan inte dela uppfattningen, att beroendet av den stora massan är en väsentlig orsak till en här förutsatt svårighet att få avsättning för »de bättre konstnärliga filmerna med allvarligt innehåll». Teatern lyckas med goda program samla stor publik. Den film som mest regelbundet kallas konstnärlig har ofta drivit allvaret så långt, att den förefaller publiken hopplöst dystert. Att den här åsyftade konstnärliga filmen skulle vara liktydig med enbart detta slag av allvar anser sannolikt inte majoriteten. Men motsättningen mellan konstnärliga filmer med allvarligt innehåll och avkopplingsfilm, som är ytligt glittrande och andligt torftigt (s. 10—11) säger inte hela sanningen.

Inte heller är man beredd att göra filmproduktionens ekonomiska svårigheter ansvariga för den utveckling, som gjort censuren nödvändig och tryggt dess bestånd. Den behöves också i för filmens ekonomi lysande tider.

Censuren kan beskära de mest stötande utväxterna i produktionen men bara indirekt bidra att fylla bristerna hos produktion och import. Kommittén hänvisar till att filmens problem behöver angripas också från andra håll. Det sägs (s. 14) om sådana ofta påtalade drag hos filmen som smakförsämring, fördumning och förtyligande att detta får överlämnas åt allmänna opinionen och kritiken. Kritiken är pressens kritik, en dagspress som har biografannonserna som stor inkomstkälla. Endast en del av pressorganen står helt fria i det avseendet. Och de vägar allmänna opinionen i andra länder beträtt genom att organisera påtryckningsgrupper avvisar kommittén som innebärande en både strängare och godtyckligare censur. Det är producenternas ståndpunkt, som kommittén här gjort till sin, när den sortens meningsyttringar — i en demokratisk stat kanske inte så förvånande — kallas »risken för en privat censur från enskilda eller organisationer t. ex. efter amerikanska mönster» (s. 14). Att en positivt arbetande påtryckningsgrupp kan tolereras visar Kvinnoföreningarnas barnfilmjury, som nu i tre år arbetat för att få fram en gallring av barnfilm.

Jag skulle därför önska ge mer konkret utformning åt kommitténs hänvisning till andra vägar än censuren för att få fram en bättre film. Filmens försyndelser är snarast att söka i vad den försummar att ge. Den underlåter i hög grad att befatta sig med väsentliga ting, som berör oss alla och samhället. Den ger en ensidig belysning åt individens livsföring, knappast åt hans arbetsliv eller familjelivets mindre dramatiska drag, den visar en massa hetsande konkurrens men mycket lite av en uppbyggande samverkan kring gemensamma mål. Våra nordiska grannländer och England har slagit in på olika vägar för att skaffa samhället någon grad av inflytande över såväl produktion som biografnäring (SOU 1951:1). Detta har skett genom

stöd åt eller deltagande i produktionen, genom licensgivning åt biografer eller kommunala sådana, allt förbundet med bestämda krav på viss standard. Svårigheterna att bedöma denna kan te sig avskräckande, men de kan inte i längden undgås. Filmen är ett av våra stora massmedel för uppfostran och känslomässig påverkan. Den kan inte utan risk lämnas ut helt åt ett fritt näringslivs förvaltning med bara det skydd en alltmer vikande censur innebär. Endast för barnfilmen har denna kommitté möjlighet att ta upp produktionsproblemen i sitt fortsatta arbete.

Censuren visar med ord och diagram (bil. 4), hur ingreppen från censuren stadigt sjunker. Antalet helförbjudna filmer blir allt lägre och den förbjudna filmen kommer vanligen tillbaka för att efter klippning ingå i vårt filmbestånd. På grundval enbart av denna statistik är det knappast möjligt att fälla något omdöme om vare sig filmens standard eller om det sätt, varpå censuren fyllt sin uppgift. Kanske vittnar utvecklingen likväl om styrkan av de intressen, som ständigt söker inskränka censurens verksamhet. Intressen i motsatt riktning finns hos en del av publiken, som skulle önska större säkerhet mot chocker, när de söker stimulerande gemensamhetsupplevelse eller avspänning i filmen. Ofta är det äldre personer, som filmkritiken inte alltid når. Och inte alltid är kritiken uppmärksam på att framhålla, vad som blivit under och efter kriget så vanligt: starkt ångestpressande scener.

Granskningsrådet.

Allmänheten får i granskningsrådet en ökad möjlighet att föra fram sin mening om filmen. Med tanke på att censurens skydd främst tar sikte på barn och ungdom och att produktionen enligt förslaget alltid får möjlighet att göra sig hörd inom granskningsrådet, föreslår jag, att kommitténs formulering (s. 15)

Rådets medlemmar bör utses av Kungl. Maj:t och bestå av vidsynta, erfarna personer med intresse för filmens konstnärliga och sociala betydelse utbytes mot

— — — och bestå av vidsynta och erfarna personer med intresse för filmens uppfostrande, allmänt sociala och kulturella betydelse.

Bedömningsgrunder för censuren.

Moraliska bedömningsgrunder har rensats ut som allt för svåra att nå en allmän enighet om. Vad som i stället satts främst är den mentalhygieniska synpunkten. Det säges likväl vara svårt att göra kategoriska uttalanden om skadeverkningar av film annat än när det gäller barn och psykolabila personer. Det förefaller klart, att vad som ska anses som rått och upphetsande i hög grad blir grundat på ett subjektivt bedömande, varvid granskarens egen inställning också till de moraliska eller estetiska värdena medverkar. Detsamma gäller när man söker avgöra, vad som kan locka till efterföljd i en skildrad förbrytelse. En vetenskaplig forskning bör så små-

ningom kunna ge säkrare grunder än nu för att bedöma, vad som kan vara skadligt upphetsande och sambandet mellan film och brott. Sambandet mellan ungdomens brottslighet och en stark dragning till filmen, särskilt den som framställer brott har ofta framhållits av med dessa frågor förtrogna, senast av den engelska barnfilmkommittén, där ungefär hälften av en stor mängd tillfrågade med dessa problem förtrogna ansåg ett samband föreligga. Vid ingående analyser kan fall visas, där man inte bara funnit att publikens sociala inställning tydligt påverkats av filmen, utan där också både psykisk skada och ett direkt nära samband mellan brott och film kan konstateras (bil. 5). Kan filmen samtidigt hålla en del ungdom från utbrott av aggressivitet genom den verklighetsflykt den ger och kan detta ske utan skada för dem, förefaller det vara av vikt, att detta problemkomplex mer beaktas. Ungdomsbrottsligheten är ett så stort socialt problem, att såväl psykologisk som sociologisk forskning borde ges tillfälle att ta upp dessa frågor. I uttalandet om filmen och brottsligheten (s. 14) är jag inte beredd att i fråga om kriminalfilmerna anse, att »filmerna torde i ifrågakommande fall få anses som tillfälliga utlösande orsaker».

Åldersgränser.

Kommittén föreslår två åldersgränser, vid 11 och 16 år. Ett totalförbud för barn under 6—7 år har diskuterats. Kommittén avstår från att föreslå ett sådant med hänsyn främst till de praktiska svårigheterna med så många gränser. Och med kännedom om hur svårt det är redan med en gräns att upprätthålla den, måste man tveka. Men vanan att skicka de små tillsammans med något äldre syskon till bios barnföreställningar är utbredd. Barnfilmjuryns arbete med visning av barnfilm har övertygat om att längre program tröttnar barnen, att endast ett fåtal filmer lämpade för deras ålder finns. Programmen är vanligen sammansatta av flera filmer och sannolikheten för att hela programmet ska vara ofarligt för dem är ännu mindre. I åldern närmast skolåldern är barnens fantasi frisk och levande. De har svårt att skilja på dikt och verklighet. Det torde finnas en ganska utbredd opinion att barnen i den åldern har mer skada än gagn av att en biovana grundlägges. De engelska barnfilmklubbarna söker hålla 7 år som lägsta ålder för inträde. Och den engelska barnfilmkommittén föreslår ett absolut minimum vid 5 år kombinerat med regler om att barn före 7 år bara i sällskap med vuxen (över 16 år) ska få besöka biografernas vanliga föreställningar. Både säkerheten och ordningen vid våra barnmatinéer skulle vinna på ett större inslag av vuxna. Som en mildare form av reglering än förbud föreslår jag, att barn under 7 år endast tillsammans med vuxna får tillträde till biografer. De vuxna kommer att bättre kunna skydda barnen för verkan av chocker, om de vet vad de får se och blir mer intresserade av barnfilmens standard. (Bil. 6 och not s. 56.)

Bestämmelsen i förordningen för filmcensur att de olika åldrar, för vilka en film är tillåten, ska genom tydliga anslag utmärkas förefaller otillräcklig.

Annonsernas märkning av filmen i barnförbjuden och barn tillåten är ofta bristfällig, särskilt i matinéannonserna saknar man den ofta. Följande tillägg föreslås därför till § 7 i förslag till förordning för censur (s. 43).

— — — jämväl för barn under 11 år respektive barn mellan 11 och 16 år. Barn under 7 år, som inte åtföljes av målsman eller till mogen ålder kommen person, må ej lämnas tillträde till föreställning. Barn under 16 år — — — eller inte. Vid annonsering skall tydligt anges, huruvida barn under 11 år och barn mellan 11 och 16 år äga tillträde till biografföreställning.

Barnfilmjuryn.

Den frivilliga barnfilmjuryn har en barngrupp med vid sina visningar av film, bedömer med hjälp av psykolog de smås reaktioner och de äldre barnens reflektioner om filmen och samlar in skrivna omdömen av dem. Om kommitténs förslag antages, får denna jury mer begränsade uppgifter med gallring av film. Detaljerade omdömen om film och upplysning, som ligger utanför vår censurs praxis, kan den möjligen fortfarande se som sin uppgift. I England räknar man en förbindelse mellan censur och filmupplysning för barn både möjlig och önskvärd. Man föreslår ett centralt organ av experter under de berörda departementen, som både utför märkningen av filmen för olika åldrar och centralt leder upplysning om film och barns fritidsnöjen och som också kan ta initiativ. Man förutsätter att filmvisningar kan ske gemensamt med censuren. I fråga om de mindre barnen skulle det innebära en förmån för censuren att arbeta med en barngrupp. Då dessa båda frågor inte kunnat lösas samtidigt, har jag likväl inget yrkande.

Filmens kvalitet och utvecklings- möjligheter.

Kommittén har starkt känt behovet att slå vakt kring filmens utvecklings-
möjligheter som konststart. Jag delar fullt den synpunkten, om jag också har svårt att se denna utveckling hotad med nuvarande praxis under de gällande reglerna. Och om det nya förslaget antages, finns i granskningsrådet ytterligare möjligheter för filmens intressegrupper att göra sig gällande. Kommittén har likväl velat införa som kommentar för granskare ett påpekande, att filmen bör ses och bedömas som en helhet (s. 14). Om en sådan förklaring behövs, bör den kompletteras med undantaget, att detta inte gäller film för mindre barn, som inte ser handlingen som en helhet. De kan skräm-
mas av enstaka detaljer, som verka farliga, om också handlingen i sin helhet är vänlig.

En annan kommentar ges, som gäller tolkningen av det ofta använda begreppet konstnärlig film. Man kan ifrågasätta, om det är lämpligt att som beteckning på ett så skiftande begrepp som den bättre filmen använda en enda beteckning och därtill en som är så vag som konstnärlig. Ordet har visserligen bland filmkritiker blivit gängbart som beteckning för en högre syftande film. Men populärt har det en övervägande betydelse av estetiskt

högvärdig. Kommittén lyckas i sin definition på hur den vill uppfatta ordet knappast komma fram till något entydigt. Det sägs (s. 15) att därmed avses »filmer som syfta till att fördjupa kunskapen om människorna och deras villkor», vilket kanske kan förebäras vara syftet för flertalet filmer. Det säges också, att den konstnärliga filmen »berikar och befriar åskådarna och tvingar dem att reflektera över mänskliga känslor och människors förhållande till varandra eller till samhället». Den förra delen med uttrycken berika och befria måste få en högst subjektiv innebörd, den senare delen utsluter varken den råa, starkt upphetsande gangsterfilmen, thrillern eller kriminalfilmen. Som motsats ställes »de enbart artistiska filmerna, som kan vara estetiskt tilltalande och verka stimulerande men har en övervägande karaktär av förströelse». Den förra filmen skulle behandlas skonsammare av censuren, d. v. s. mer av råhet, upphetsning etc. skulle tillåtas. Att censuren riktigt drar gränsen mellan vad som berikar och befriar eller enbart stimulerar, mellan vad som gör detta i syfte att fördjupa kunskap eller bara för att förströ, därpå skulle filmens utveckling mot ett högre plan till så stor del bero. Man förefaller att här faktiskt ha fått återinföra förut utdömda moraliska grunder för bedömandet. Betänkligt är likväl, att man har fått en kautschukbestämmelse, som kan ge upphov till långtgående krav på medgivanden från filmintressen, när de vill berika både sig själva och publiken.

Det kan tänkas uppstå behov av sådana avsteg från vanlig praxis t. ex. när en miljö, som är väsentlig i en värdefull film skulle bli oriktig utan sådana medgivanden. Här ger redan kommentaren, att filmen bör bedömas som en helhet, ledning. Men ska de regler som finns kvar ytterligare uppmjukas måste granskaren känna hela ansvaret härför. Och det kan vara olyckligt att erbjuda honom stöd av så tänjbar beskaffenhet som denna definition.

Det kan likväl vara av värde, att en utredning om filmcensuren anger sin uppfattning av vad den anser vara värdefullt hos filmen, särskilt om man är övertygad om dess stora betydelse som en faktor i kulturutvecklingen. Som ett försök skulle jag vilja ge följande. Med värdefull film menar jag en, som tar upp för åskådaren väsentliga problem, som speglar vår tids olika strävanden och idealbildningar med konstens frihet att välja uttrycksmedel men också med dess ansvar att ge en belysning och en tolkning, som kommer åskådaren att se sina egna problem från nya synvinklar. Om konsten därvid förbiser, att vår etik i största utsträckning är en socialetik, mister den sin starkaste anknytning till publiken.

Pastor Yngve Iverson har i Kyrka och skola, 2-3, 1948, statistik från en Gallup, mars 1947 gjord under tre söndagar i vissa städer. Någon gång under den tiden hade i tillfrågade familjer barn besökt bion: i ålder 3-4 år 28%, 5-6 år 50% och 7-9 år 65%. Dr Nordenfelt, Tidskrift för barnavård och ungdomsskydd nr 6, 1944, anser på grund av erfarenheter från Stockholms daghem, att barn som inte är skolmogna inte heller är biomogna.

Kort sammanfattning av censurbestämmelser i andra länder.

(Framställningen bygger på de olika ländernas författningstexter, där sådana varit tillgängliga, på rapporter från Unesco, daterade oktober 1947, samt på John Eugene Harleys arbete »Worldwide Influences of the Cinema. A study of Official Censorship and the International Cultural Aspects of Motion Pictures», utgivet av The University of Southern California, 1940.)

Argentina.

Det finns ingen censurinstitution i Argentina, men en bestämmelse dekreterar att filmerna »skall ge publiken hemma och utomlands ett värdigt och vederhäftigt intryck av livet i Argentina». En annan lag förbjuder visning av filmer, som »smäddar allmän anständighet och Argentinas anseende».

Australien.

Australiens filmcensur bestämmer att filmer eller filmscener inte får visas, som enligt censurens åsikt »är blasfemisk, osedlig eller obscen, undergräver den allmänna moralen eller uppmuntrar till brottsliga handlingar, kränker folket i vänskapligt sinnade nationer, kränker folket i Brittiska Imperiet eller framställer sådant som för det allmänna bästas skull inte bör skildras».

Belgien.

I Belgien finns ingen obligatorisk censur, men för att barn under 16 år skall få tillträde till en film måste den ha granskats och godkänts av en Commission de Contrôle. I annat fall får filmerna visas utan förhandsgranskning.

Brasilien.

Censuren i Brasilien anses inte sträng. Filmer eller filmscener kan emellertid förbjudas av censuren om de sårar allmän sedlighet, framställer brott eller anstötliga handlingar, skadar Brasiliens internationella förbindelser, förolämpar raser, grupper eller religiösa sekter, kränker nationens ära eller manar till uppror mot allmän lag och ordning.

Danmark.

Den statliga filmcensuren i Danmark utövas av tre av justitieministern utnämnda censorer, som skall representera respektive juridisk insikt, konstnärlig inställning och pedagogiska synpunkter. Chefen deltar inte i det ordinarie arbetet men tillkallas i tveksamma fall.

Censuren »maa ikke godkønde Films, saafremt deras Forevisning skønnes at krænke Ærbarhed eller virke forraaende eller på anden Maade moralsk nedbrydende. Billeder som Censuren anser for egnede til paa skadlig Maade at paa-virke Børns Sind og Retsbegreber maa ikke godkendes til Forevisning for børn under 16 Aar.»

Censuren kan rekommendera en film som »egnet til Forevisning for Børn».

Finland.

Den statliga filmcensuren i Finland — som är den yngsta bland de nordiska ländernas censurinstitutioner — utövas av en filmgranskningsbyrå och en filmnämnd. Byrån består av fem av regeringen utsedda medlemmar, av vilka minst

en bör vara kvinna. Filmnämnden består av tio av regeringen förordnade medlemmar, representerande »undervisnings- och justitieministerierna, lärarkåren, folkbildnings- och de kristliga organisationerna, tidningspressen, litteraturen och konsten, arbetarorganisationerna, kvinnoorganisationerna och biografföretagarna». Ändring i filmgranskningsbyråns beslut kan sökas hos filmnämnden.

Censuren utövas efter följande principer:

»Biograffilm må icke godkännas till förevisning, därest den innehåller något mot lag eller god sed stridande eller eljest är ägnad att verka förråande eller demoraliserande eller att äventyra allmän ordning eller säkerhet eller landets försvar eller att försämra rikets förhållande till utländska makter.

Till förevisning för barn under sexton år må icke godkännas film, som kan inverka skadligt på deras fantasi eller giva densamma en orätt riktning eller annars medföra men för deras sunda andliga utveckling.

Granskningsmyndigheten äger rätt att, då skäl därtill föreligger, fastställa även annan ålder såsom förutsättning för åseende av en viss film. Granskningsmyndigheten kan även bestämma, att någon film får förevisas endast särskilt för män och för kvinnor, eller uppställa andra ytterligare villkor för förevisning av en viss film, därest filmens innehåll sådant förutsätter.»

Frankrike.

I Frankrike får film inte visas eller exporteras utan särskilt tillstånd från informationsministeriet. Informationsministern har ensam avgörandet, sedan han inhämtat yttrande från en kontrollkommission, upprättad inom informationsministeriet. Kommissionen består av en president, sju medlemmar och sju suppleanter, som representerar respektive regeringen, informations-, inrikes-, utrikes- och kolonialministerierna, skolan och hemmet samt vidare sju medlemmar och sju suppleanter som utnämns av informationsministern på förslag av de representativa organisationerna för filmförfattare, filmregissörer, filmproducenter, filmbolag, filmdistributörer, filmpublik och filmkritiker.

Filmer och filmbilder skall förbjudas som måste betraktas som anstötliga ur moralisk synpunkt eller som skymfar Frankrike eller främmande makt, officiella representanter för den franska staten eller för andra nationer. Åldersgränsen för barnförbjuden film är 16 år.

Holland.

I Holland utövas censuren av en centralkommitté på sextio personer, som utnämns av inrikesministeriet och som enligt praxis skall vara sammansatt proportionellt i enlighet med den politiska maktställningen i landet. Varje film skall ses av minst fem medlemmar.

Filmer och filmscener förbjuds, som strider mot allmän lag och goda seder, vidare gangsterscener, scener som sårar religiösa känslor och som kränker främmande makt.

Filmerna indelas i tre grupper: filmer godkända för alla, filmer godkända för alla över 14 år och filmer godkända endast för dem som fyllt 18 år.

Kina.

I Kina utnämns censurmyndigheten av inrikesministern. Filmer eller filmavsnitt förbjuds som anses utgöra en fara för republikens bestånd, kan verka moraliskt nedbrytande, kan befaras förorsaka uppror och krigsutbrott eller propagera för vidskepelse och irrläror.

Luxembourg.

Censuren, som utses av regeringen, kan förbjuda filmer eller filmavsnitt som är av anstötlig karaktär eller av sådan natur att den äventyrar allmän lag och ordning.

Gränsen för barnförbjuden film är 17 år.

Norge.

I Norge utnämner kungen det erforderliga antalet censorer. Filmbilder får inte förbjudas utan att ha setts av minst två sakkunniga.

Enligt lagtextens bestämmelser skall de sakkunniga inte godkänna filmbilder, »hvis forevisning de mener vilde stride mot lov eller krenke ærbarhet eller virke forræende eller moralsk nedbrytende».

»Det skal særskilt avgjøres, om billedene bør godkjennes til forevisning også for barn. Billeder, som de sakkundige mener er egnet til å påvirke barnets sinn eller rettsbegreper på skadelig måte, må ikke godkjennes til forevisning før dem.»

Åldersgränsen för barnförbjuden film är 16 år.

Polen.

Den statliga filmcensuren i Polen kan betraktas som representativ för censurprinciperna i öststaterna över huvud taget, från vilka inga underrättelser kunnat fås av Unesco. I Polen förbjuder ett statligt kontrollorgan all film, som underminerar den polska statens grundvalar, avslöjar statshemligheter, stör den polska statens internationella förbindelser, äventyrar allmän lag och ordning eller missleder publiken genom att meddela fakta som inte överensstämmer med verkligheten.

Schweiz.

Var och en av de 22 kantonerna har sina egna censurmyndigheter och censurstämmelser, som dock tenderar att utformas alltmer likartat.

I kantonen Genève, som kan anses representativ, består censuren av chefen för justitie- eller inrikesdepartementet eller hans representant, samt av ytterligare sex medlemmar.

Filmer eller filmscener får inte visas som strider mot allmän lag och ordning, särskilt inte sådana filmer som visar blodiga handlingar eller där brottsliga handlingar förhärligas och kan uppmuntra till efterföljd.

Barn under 16 år får över huvud taget inte tillträde till biograferna, vare sig ensamma eller i äldres sällskap. Men särskilda barnföreställningar får anordnas efter samråd med undervisningsministeriet, som skall godkänna programmet.

Storbritannien.

Den engelska filmcensuren är inte statlig. Den är tillsatt av filmbolagen som rådgivare åt de kommunala myndigheterna, som har beslutanderätten i fråga om visning av filmer.

Filmerna indelas i

U — Universal, filmer tillåtna för alla,

A — Adults, filmer tillåtna för vuxna och för barn under 16 år i äldres sällskap.

H — Horror, skräckfilmer som är helt barnförbjudna.

Från och med våren 1949 har man börjat barnförbjuda även filmer som inte direkt faller under rubriken Horror men som ändå inte anses lämpliga för barn ens i äldres sällskap.

U. S. A.

A. Den officiella censuren.

Endast sju av Amerikas Förenta Stater har officiell filmcensur (Maryland, Ohio, New York, Pennsylvania, Kansas, Virginia och Massachusetts). Dessutom har många städer kommunala censurmyndigheter.

Men också den federala myndigheten har viss befogenhet i filmcensuren. Enligt den federala strafflagen får inte obscena och oanständiga filmer visas. Omoraliska och oanständiga filmer kan vidare drabbas av federalt transportför-

bud på samma sätt som tidningar och böcker. Import av sådana filmer förhindras genom de federala tullbestämmelserna.

De sju staternas censurbestämmelser är i stort sett lika: de stadgar att endast filmer som kan kallas »moral and proper» skall godkännas, filmer av uppfostrande, oskadlig, underhållande karaktär. Förbud stadgas för filmer och filmscener som är omoraliska, hädiska, obscena, oanständiga eller av sådan natur att de kan undergräva den allmänna moralen och inspirera till brott.

Noggranna detaljbestämmelser bifogas i vissa stater, som förbjuder t. ex. nakenhet, utdragna och passionerade kärleksscener som kan antyda omoral, grövre dryckenskap, särskilt i kvinnors närvaro, kvinnor som röker på ett utmånande och opassande sätt, alla antydningar om havandeskap och barnafödelse, smutsiga antydningar i komikers klädedräkt, händelser som kan inspirera till olämpliga äventyr, händelser som ger en falsk verklighetsuppfattning, hemska och upprörande scener, som kan förläda till brott, detaljerade skildringar av mord och brott o. s. v.

B. Den inofficiella censuren.

Den äldsta organisationen för privat filmgranskning är The National Board of Review, som arbetar genom frivilliga oavlönade kommittéer på trehundra personer över hela landet. De klassificerar filmerna i tre grupper: M — Mature, för personer över 18 år, F — Family, för barn över 12 år och J — Juvenile, för barn under 12 år. The Board publicerar veckolistor över filmer och utger en månadstidning.

Mycket stor roll spelar The Motion Picture Producers and Distributors, vars president är Will Hays. Eftersom 40 % av filmproducenternas intäkter kommer från exporten är det ett vitalt intresse för dem att filmerna kan passera så många länders censur som möjligt. En för hela filmindustrien gemensam »Code to Govern the Making of Motion and Talking Pictures» har därför utformats. Denna Code stadgar som sina tre huvudprinciper:

»Ingen film skall produceras som sänker den moraliska standarden hos dem som ser den. Åskådarens sympati får aldrig riktas mot brottslingen, den felande, ondskan eller synden.

Levnadsförhållanden skall återges verklighetstroget, endast med de nödvändiga justeringar som dramats eller komedins lagar kräver.

Lag, naturlig eller stadfäst, får inte förhånas och kränkande av lagen inte skildras sympatiskt.»

En lång rad detaljbestämmelser preciserar vad som är tillåtet i fråga om kärleksscener och skildringar av mord och förbrytelser. Hängning, tredje gradens förhör, brännmärkande av djur och människor, uppenbar grymhet mot barn, handel med kvinnor eller kvinnor som säljer sin dygd samt kirurgiska operationer bör behandlas »inom den goda smakens gränser». Helt förbjudet är t. ex. att visa sexuella relationer mellan svarta och vita, barns könsorgan, sexualhygien, scener från förlossningar. Brutala mord får inte visas detaljerat och så att de kan tas efter, och över huvud taget rekommenderas återhållsamhet i detaljer i scener som visar förbrytelser.

Andra inflytelserika privata censurorganisationer dirigeras bland annat av ledande kvinnoföreningar och av katolska kyrkan i Amerika. Indirekt har dessa ett visst inflytande på filmproduktionen genom att de representerar en ekonomiskt mycket mäktig opinion.

Katolska länder.

I katolska länder inom och utom Europa tillhandahåller katolska kyrkan en moralisk klassindelning av alla filmer och publicerar dessa listor i tidningar och flygblad. Katolska kyrkan upprättar också centraler där allmänheten per telefon kan få besked om en viss films moraliska standard.

Statistik från statens biografbyrå över filmer granskade år 1949

(Bt = barntillåtna, bf = barnförbjudna, hf = helt förbjudna filmer.)

1) Antal filmer fördelade på länder.

Produktionsland	Bt	Bf	Hf	S:a filmer
Amerika	65	122	15	202
England	11	39	2	52
Frankrike	2	21	—	23
Sverige	19	19	—	38
Tyskland	2	9	—	11
Danmark	—	5	—	5
Italien	3	5	—	8
Ryssland	5	3	—	8
Polen	—	2	—	2
Tjeckoslovakien	1	2	—	3
Portugal	—	1	—	1
Österrike	1	1	—	2
Kanada	—	1	—	1
Norge	1	2	—	3
Estland	—	1	—	1
Finland	2	1	—	3
Ungern	—	1	—	1
Marocko	—	1	—	1
Schweiz	1	—	—	1
Palestina	1	—	—	1

Anm. Av de helförbjudna filmerna har senare 8 st. efter nerklippning av bolagen omgranskats och tillåtits som barnförbjudna.

2) Antal klippta filmer.

Bt: 22 st. = 19,3 % av antalet tillåtna filmer.

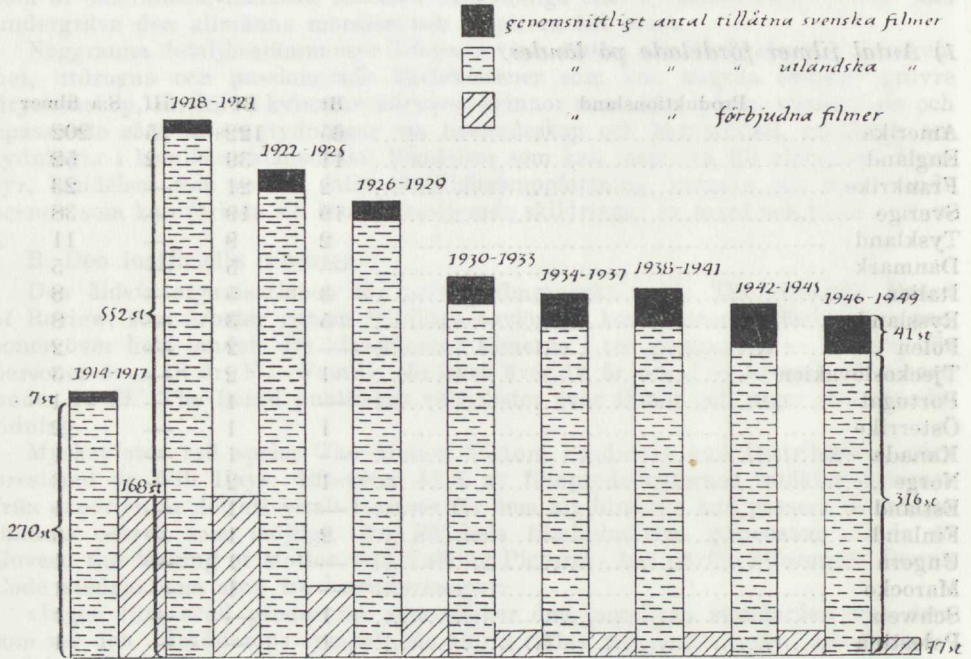
Bf: 76 st. = 32,2 % av antalet tillåtna filmer.

Summa klippta filmer: 98 st. = 28,0 % av antalet tillåtna filmer.

3) Antal klipp.

Antal klipp i bt-filmer	43
Antal klipp i bf-filmer	165
Antal klippta meter i samtliga filmer	2 553
Medeltal klippta meter i bt-filmer	5,5
Medeltal klippta meter i bf-filmer	8,1
Medeltal klippta meter i samtliga filmer	7,2

Tabell över genomsnittligt antal granskade filmer 1914-1949

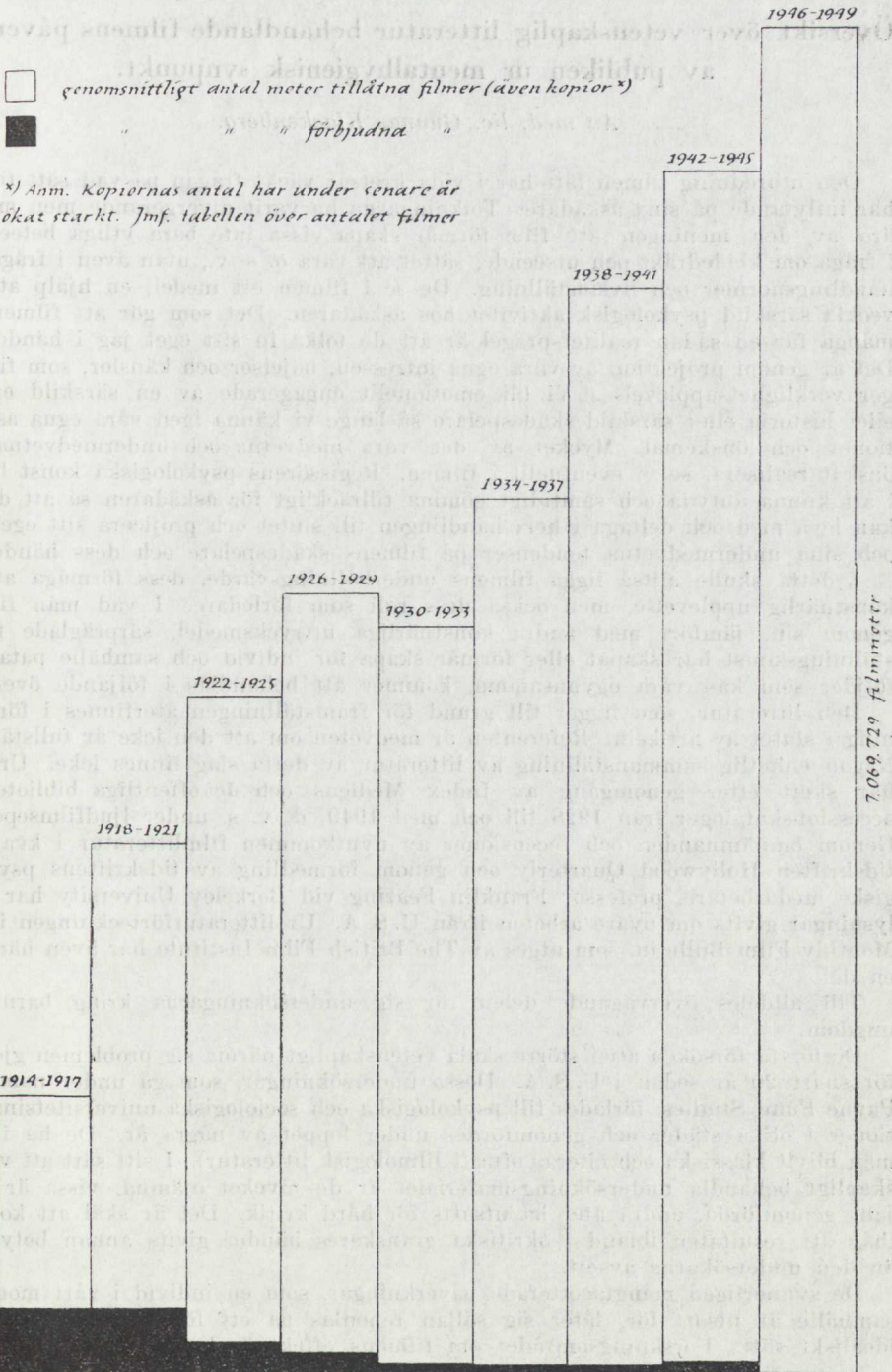

Anm. I båda tabellerna avser staplarna genomsnittet pr år under de redovisade fyraårsperioderna

Till tabellen på motstående sida:

Genomsnittligt antal förbjudna filmmeter 1946—1949 utgjorde 18,854 m.

Tabell över genomsnittligt antal granskade filmmeter 1914-1949

□ genomsnittligt antal meter tillåtna filmer (även kopior *)
 ■ " " " förbjudna "

*) Anm. Kopiernas antal har under senare år ökat starkt. Jmf. tabellen över antalet filmer

7.069.729 filmmeter

Översikt över vetenskaplig litteratur behandlande filmens påverkan av publiken ur mentalhygienisk synpunkt.

Av med. lic. Gunnar Klackenborg.

Den utbredning filmen fått har i vida kretsar väckt frågan på vad sätt filmen har inflytande på sina åskådare. Tolkningarna ha varit divergerande men många äro av den meningen att film förmår skapa vissa inte bara ytliga beteenden i fråga om klädedräkt och utseende, sättet att vara o. s. v., utan även i fråga om handlingsnormer och livsinställning. De se i filmen ett medel, en hjälp att utveckla särskild psykologisk aktivitet hos åskådaren. Det som gör att filmen för många får en sådan realitetsprägel är att de tolka in sitt eget jag i händelsen. Det är genom projektion av våra egna intressen, böjelser och känslor, som filmen ger verklighetsupplevelse. Vi bli emotionellt engagerade av en särskild episod eller historia eller särskild skådespelare så länge vi känna igen våra egna aspirationer och önskemål. Mycket av det vårt medvetna och undermedvetna har önskat realisera, se vi eventuellt i filmen. Regissörens psykologiska konst ligger i att kunna antyda och samtidigt gömma tillräckligt för åskådaren så att denne kan leva med och deltaga i hela handlingen till slutet och projicera sitt eget jag och sina undermedvetna tendenser på filmens skådespelare och dess händelser.

I detta skulle alltså ligga filmens underhållningsvärde, dess förmåga att ge konstnärlig upplevelse, men också dess roll som förledare. I vad mån filmen genom sin, jämfört med andra konstnärliga uttrycksmedel, särpräglade framställningskonst har skapat eller förmår skapa för individ och samhälle påtagliga följder som kan vara ogynnsamma, kommer att behandlas i följande översikt.

Den litteratur, som ligger till grund för framställningen återfinnes i förteckning i slutet av artikeln. Referenten är medveten om att den icke är fullständig. Någon enhetlig sammanställning av litteratur av detta slag finnes icke. Urvalet har skett efter genomgång av Index Medicus och de offentliga bibliotekens accessionskataloger från 1928 till och med 1949, d. v. s. under ljudfilmsepoken. Genom omnämmanden och recensioner av nyutkommen filmlitteratur i kvartals-tidskriften *Hollywood Quarterly* och genom förmedling av tidskriftens psykologiske medarbetare, professor Franklin Fearing vid Berkeley University har upplysningar givits om nyare arbeten ifrån U. S. A. Ur litteraturförteckningen i *The Monthly Film Bulletin*, som utges av The British Film Institute har även hämtats en del.

Till alldeles övervägande delen rör sig undersökningarna kring barn och ungdom.

De första försöken att i större skala vetenskapligt närma sig problemen gjordes för snart 20 år sedan i U. S. A. Dessa undersökningar, som gå under namn av Payne Fund Studies, förlades till psykologiska och sociologiska universitetsinstitutioner i olika städer och genomfördes under loppet av några år. De ha i viss mån blivit klassiska och citeras ofta (i filmologisk litteratur). I sitt sätt att vetenskapligt behandla undersökningsmaterialet är de mycket ojämma, vissa är briljant genomförda, andra åter ha utsatts för hård kritik. Det är skäl att komma ihåg att resultaten ibland i okritiska granskares händer givits annan betydelse än den undersökarna avsett.

De synnerligen mångfacetterade påverkningar, som en individ i vårt moderna samhälle är utsatt för, låter sig sällan renodlas på ett för vetenskapsmannen idealiskt sätt. Forskningsområdet om filmens effekt är komplicerat och omfatt-

tande och borde genom sitt övergripande på flera, visserligen när begränsade, specialområden, sociologi, kriminologi, psykologi och fysiologi i hög grad vara ett teamarbete. Den ene specialistens resultat låter sig icke utan vidare överföras i ett annat sammanhang, där försöksbetingelserna från hans specialområde ej äro förhanden. Vi få tolka med försiktighet och kringgärda de framkomna resultaten med den inskränkning som försöksbetingelserna ge. Från en sådan försiktig utgångspunkt ger flertalet av här nedan refererade undersökningar, sammantagna eller isolerade, ändå en ledning för bedömningen av film som påverkningsfaktor i den nutida människans liv.

För att ge mera överskådlighet åt redogörelserna kommer referaten från arbeten med till stor del likartade problemställningar att sammanföras. Det är huvudsakligen två ämnesområden, som varit föremål för undersökningar: I. filmens omedelbara verkningar på psyko-fysiska funktioner och II. social-psykologiska verkningar på längre sikt.

I.

Bland undersökningarna i Payne Fund Studies ingick även ett försök att bestämma de emotionella reaktionerna vid visning av vissa bestämda filmer. (*Dysinger and Rucknick: The emotional responses of children to the motion picture situation.*) Den fråga det gällde att få besvarad var vilka scener, som känslomässigt starkast beröra barn och ungdom i olika åldrar. Författarna framlägga inga åsikter om huruvida det är skadligt, nyttigt eller likgiltigt om människor blir emotionellt exciterade av film. Det är en avvägningsfråga för mentalhygienikerna, icke för fysiologerna. Genom psykogalvaniska mätninginstrument (baserade på iakttagelsen att kroppens elektriska motstånd undergår förändringar i anslutning till känslorörelser), genom pulsmätningar och genom uttalanden om sina subjektiva förmågor inför filmens olika scener fastställdes hos 150 försökspersoner (fp)¹ i olika åldrar de emotionella reaktionerna. Fp befunno sig dels under laboratoriemässiga förhållanden och dels ute på biograferna, där mätinstrument inkopplats. Resultaten av försöken voro i båda fallen av likartad tendens. De filmer som användes voro ordinära spelfilmer, ej speciellt utplockade ur skräckgenren eller bland filmer med intensiva kärleksscener. Försökspersonernas ålder varierade från 6 till 50 år. Uppdelade i åldersgrupper utgjorde barnen mellan 6 och 12 år en grupp, de mellan 13 och 19 år en pubertetsgrupp och återstoden de vuxna en grupp.

Resultat:

- 1) i alla åldersgrupper individuella variationer,
- 2) tragiska scener, konflikter och farosituationer framkallade de största emotionella reaktionerna i gruppen under 12 år, något mindre i pubertetsgruppen och mycket mindre bland vuxna,
- 3) kärleksscener gävo de största utslagen i gruppen omkring 16 år, betydligt mindre hos vuxna och allra minst hos barn under 12 år.
- 4) de kraftigaste reaktionerna återfanns i pubertetsgruppen, där kärleksscenerna nästan konstant gävo maximal reaktion och skrämelsituationerna ofta voro mycket intensiva,
- 5) först efter 13 års ålder började barnen i större utsträckning påverkas av kärleksscener,
- 6) för att bedöma en filmbilds sannolika effekt på barn var icke den vuxnes egna emotionella erfarenheter inför bilden något säkert att lita till, ty de tragiska och skrämmande scenerna uppfattades av de yngre mycket mer skrämmande och de amorösa framställningarna av pubertetsungdom mycket mera intensivt,
- 7) de vuxnas mindre emotionella reaktioner tycktes sammanhånga med deras förmåga att uppfatta filmskeendet som artificiellt.
- 8) stora skillnader förelågo mellan vuxna och barn i fråga om iakttagelseförmåga och riktig situationsuppfattning, ju större skillnader ju mindre barnet var.

¹ Fp i fortsättningen = försöksperson.

Ibland kunde felaktiga bedömningar av situationen medföra emotionella reaktioner,

9) vid upprepad visning av samma farsituationer på filmen minskade reaktionen märkbart,

10) ju yngre barnen voro desto mera reagerade de på de enskilda situationerna och ej på innehållet såsom sådant. Den slutliga behållningen blev ofta summan av de olika intensiva situationerna. Denna bristfälliga helhetsuppfattning är i överensstämmelse med den genetiska psykologiens lagar, att själslivet utvecklas från det konkreta till det abstrakta. Av erfarenhet kommer sedan generalisering av de enstaka händelserna. Barn får alltså icke samma syntes av en filmbild, som vuxna får, lagens straffande arm på slutet förmedlar föga känsla för den orsak och verkan, som filmen avsett.

Slutsatsen av undersökningen blir att filmbilden kan frambringa en klar och otvetydig, ofta synnerligen stark känslореaktion hos barn och ungdom. (Det välbalanserade känslolivets betydelse för den själsliga såväl som den kroppsliga hälsans bibehållande är i medicinskt-psykologisk litteratur och erfarenhetsmässigt ofrånkomligt faktum.)

Fysiologen *N. Kleitman* vid Chikago-universitetet konstaterade i *Science* 1945 att åseendet av film, som av många människor betraktas som avslappning i betydelsen flykt från en banal, prosaisk verklighet i fysiologisk mening i allmänhet ej är avslappning. En obetydlig, men statistiskt säkerställd temperaturförhöjning (c:a 0,5° omräknat i Celsius) kunde fastställas efter multipla temperaturmätningar hos två vana biobesökare, en flicka på 10 och en på 20 år. Resultaten styrktes av tillförlitliga mätningar hos många andra personer både män och kvinnor. Trots att försökspersonerna och människor i allmänhet sitta stilla nedsjunkna i 2 timmar, medför filmprovokationerna en ökning i muskelspänningen, som ger värme. Kritiker av Kleitmans påståenden har antagit att temperaturförhöjningen berott på en högre temperatur i den lokal, där många människor samlas. Kleitman replikerade (*Science* 1945) att man kunnat konstatera att temperaturstegring icke förekommer hos studenter som sitta tillsammans under vanliga universitetslektioner. Om ämnet är ointressant och särskilt om rummet blir mörkt för skioptikonbilder eller vetenskaplig film blir graden av muskelavslappning och temperaturfall ofta tillräckligt stort för att framkalla sömnhet eller till och med sömn. Vidare är biograferna i U. S. A. vanligen luftkonditionerade. Kleitman tillade: det återstår att se huruvida den kollektiva förändringen i kroppstemperaturen under en biografföreställning kan förutspå filmens kassaframgång!

Genom experimentell registrering av andningsrörelserna kan man få en uppfattning om den emotionella spänning, som barn under filmpåverkan genomlöpa. *E. Fulchignoni* har i kongressmeddelande 1949 skildrat sin försöksmetod för att konstatera, vilken väsentlig skillnad i förmåga att uppfatta och uppleva spänning filmens tempo kunde medföra. Den hastigare körningen hade den minsta effekten, den snabba bildväxlingen och de påskyndade rörelserna omöjliggjorde för barnen att uppfatta spänningsmomenten.

Filmens förmåga att inverka på den fysiologiska sömnen är klarlagd i synnerligen välgjorda sömnundersökningar av tre forskare vid universitetet i Ohio.

Den teknik, som *S. Renshaw*, *V. Miller* och *D. Marquis* använde sig av för c:a 20 år sedan och undersökningens genomförande har även senare forskare funnit invändningsfri. De använde sig av en s. k. hypnograph, som registrerade rörligheten under sömnen. På basis av ett stort antal försökspersoners normala sömnörlighet och jämförelser med motiliteten efter filmbesök men under för övrigt likartade förhållanden kunde filmpåverkan utläsas. Fp utgjordes av 170

barnhemsbarn i åldern 6—18 år, vilkas sömn registrerades under ett flertal nätter både före och efter filmvisningen på kvällen. Resultaten baserade sig på sammanlagt 6 650 sömnkurvor. Barnen från ett barnhem valdes därför att regelbundenheten och enhetligheten i livsföringen där gav bättre försöksbetingelser för experimenten. Genom sovring bland barnen, som åtminstone delvis rubricerades som psykiskt missanpassade, ansåg de tränade psykologerna som gjorde sovringen, att de undersökta representerade en medelpopulation. — Hos varje individ finns under normala förhållanden en viss aktivitet även under sömnen. Den varierar med åldern (ju yngre desto lugnare) och ibland även med årstiden. Största kroppslugnet inträffar i allmänhet $1/2$ — $1\frac{1}{2}$ timme efter insommandet.

Filmer av olika slag visades på kvällen under en följd av dagar. Filmerna voro icke utvalda med hänsyn till barnlämpligheten. Effekten blev en förändring av den sömnrörlighet, som var normal för individen, och denna förändring hade intet samband med utfärden som sådan eller de »normala» sömnvariationerna. Förändringar inträffade antingen i riktning mot ökad eller minskad nattlig aktivitet. I genomsnitt visade pojkarna 26 % och flickorna 14 % större rörlighet per timme efter biobesöken. Störst var oron under förnatten, vilken ej kompensterades av större lugn under efternatten. Barnet vaknade alltså vanligen otillräckligt utvilat. Den ökade tröttheten var högeligen individuell. Yngre barn och svaga, nervösa barn gävo de allra största förändringarna i uppförandet följande dag. De visade samma trötthetssymptom som vid de tillfällen då de experimentellt hölls vakna och endast fick sova 6 i stället för de vanliga 9 timmarna. De blevo retligare, kommo oftare i gräl, voro mindre uthålliga och svårare att handha. De symptom, som uppträdde, voro icke endast sömnbristens fysiologiska konsekvenser utan även en försvagning av hämningarna gentemot beteenderubbningar av skilda slag. 50 % av pojkarna visade $1/2$ gång mer förändring i sömnaktiviteten efter biobesöken än efter den experimentella insomnian. Efter vissa tämligen intensiva filmer visade många individer ännu större förändringar. 35 % av flickorna påverkades lika mycket eller mer av filmen som av den direkta sömnbristen på 3 timmar.

Jämförelser gjordes också mellan störningar av sömnen efter viss dos koffein på kvällen och sömnen efter filmpåverkan. Den dos koffein, som användes var i stort sett samma som ingår i en ordinär kopp kaffe. Effekten av filmbesöket visade sig kunna vara lika stor eller större än kaffets, och möjligen längre kvardröjande. Sömnoron efter koffeinstimulering var ävenledes högradigt individuell.

Barnläkaren *Mary Preston* redogör i *Journal of pediatrics* 19: 2 (1941) för en undersökning hon låtit göra i avseende på filmens roll som framkallare av bland annat nervositet, sömnrubbning, ängslan, nagelbitning, dagdrömmier o. s. v. hos 200 barn i åldern 6—12 år, vilka av föräldrarna ansetts fysiskt och mentalt normala. Nervositeten hos en del av barnen bedömdes av föräldrarna »icke svårare än hos andra» och uppfattades ofta som en normal fas i utvecklingen. Författaren uppdelar dessa 200 barn i grupper alltefter graden av erfarenhet av film (och kriminalpjäser i radio, vilka intressen oftast överensstämde). 114 barn (grupp I = 57 %) gingo på bio 2—5 gånger per vecka, 47 stycken (grupp II = 23 %) hade ingen eller endast lindrig beröring med film, återstoden voro mera moderata biobesökare. Frekvensen av ovannämnda nervösa symptom hos barnen i de olika grupperna jämfördes.

Resultat: Allmän nervositet bedömdes genom objektivt iakttagande av barnen under samtal. 76 % i grupp I visade mer än »ordinär nervositet», medan 40 % i grupp II rubricerades på samma sätt. Om nervositeten indelades i svårighetsgrader så hänfördes hälften av de nervösa till grupp I och tiondelen av motsvarande i grupp II till de mest nervösa.

Sömnrubbningar fastställdes genom barnens egna utsagor, 85 % i grupp I och 19 % i grupp II angåvo sömnstörningar av skilda grader från svår nattskräck och somnambulism till mera beskedlig ängslan över att ligga ensam i mörkret. Det helt dominerande antalet av svåra sömnrubbningar fanns bland barnen i grupp I.

Ängslan. 42 % av grupp I hade påfallande ångestföreställningar medan inga i grupp II kunde hänföras till de extremt ängsliga.

Nagelbitning betraktades som ett symptom på emotionell spänning under olika förhållanden. 51 % av barnen i grupp I och 23 % av grupp II utgjordes av nagelbitare.

Drömmar om dödande och död förekom mycket ofta i biobarnens redogörelser. Författaren menar att denna påminnelse och aktualisering av död och mördande på ett menligt sätt påverkar barnens i viss ålder redan starka förnimmelse och rädsla för döden. Filmscener, som framställa döden i olika former, håller fruktan för denna vid liv.

Av de 200 barnen plockade författaren ut 54 stycken, som beskrevs som ängsliga och »olyckliga». 70 % av dessa valde de värsta skräck- och gangsterfilmerna, medan 30 % inte kunde uthärda sådana påfrestningar. Majoriteten av de s. k. olyckliga barnen tyckte bäst om samma slags filmer, som de aggressiva barnen: filmer med dödande, gangsters, mördare, knivar, mysterier, spöken, skjutande, djungelhistorier, slagsmål o. s. v. Bland trygga barn, sådana med ovanlig säkerhet i hem och skola vilka uppgingo till 40 stycken, fanns det endast en, som tillhörde grupp I (frekventa biobesökare).

Författaren gör följande slutreflexion: Skräckscener på film kan ha en hämmande effekt på alla kroppsorganens funktioner. Oroande drömmar och yttlig sömn efter filmbesök kan orsaka aptitbrist, irritabilitet, sjukdomsbenägenhet, bristfällig koncentrationsförmåga o. s. v. Patienten blir oförmögen att på normalt sätt möta livets krav. Skräckscener ge sinnesintryck, som kvarbliva och återupplevas under dagen eller natten, varvid situationen anknyses till dem själva eller deras familjer. Barnen tolka in det som passar dem och detta förstoras i symbolisk form. Det påverkar deras känslor och trygghet.

Referentens kommentar: Författaren har genom sin jämförelse mellan frekvensen av nervösa symptom hos barn, som ofta respektive aldrig gå på bio, visat en dominans av nervösa symptom hos de frekventa biobesökarna. Men därav följer ingalunda automatiskt den slutsatsen att filmupplevelsen är den i sammanhanget skadliga faktorn. Undersökningarna tar icke hänsyn till skillnaden i dessa barns konstitution eller andra under uppväxttiden psykiskt verkande erfarenheter. Iakttagelsen att de nervösa barnen oftare återfinnas bland de frekventa biobesökarna kan också sammanhånga med att dessa psykiskt misspassade barn i filmen söker kompensation och utlösning för den emotionella spänning, de befinna sig i. Behovet av frekventa biobesök kan vara ett symptom hos den nervöse, jämställt med andra uttryck för deras emotionella instabilitet. Undersökningen ger alltså inget entydigt svar. Själva undersökningsmetodikerna är dessutom förenade med många möjligheter till subjektiva bedömanden.

En undersökningsmetodik, som lämnar säkrare resultat om barnens omedelbara reaktioner inför olika filmavsnitt har använts av psykologen *Ellen Siersted* i Köpenhamn. Undersökningarna, som ännu ej publicerats, kommer snart i bokform och i resumé i *Revue internationale de filmologie*. Referenten har fått ta del av manuskriptet.

Under visningen av ett genomsnittligt barnfilmprogram för barn från olika barnträdgårdar och skolor i Köpenhamn fotograferades åskådarna, deras minspel, ansiktsuttryck och kropps rörelser med hjälp av infraröd film och svart blix. Samtidigt upptogs på stålband barnens ljudliga kommentarer och ångest-

reaktioner. Alla dessa registreringar gjordes ovetande för barnen. En närvarande psykolog nedtecknade fortlöpande sina iakttagelser av barnens beteenden och det hela kompletterades med ett frågeformulär, som sändes med barnen hem, där föräldrarna ombads besvara frågor om hur deras barn uppfattat föreställningen. Genom personliga besök i en del hem och på annat sätt införskaffades upplysningar om den sociala och psykologiska miljö, som barnen kommo ifrån. Dessa senare upplysningar kunde av skilda skäl ej bli annat än ytliga och någon individual-psykologisk analys av barnen utfördes aldrig. Bakgrunden till barnens individuella reaktioner blev därför otillräckligt känd. Undersökningen gav därför mera genomsnittsbarnets reaktion inför några vanliga matinéfilmer (Disney's tecknade »Tre små grisar», en djurfilm »God dag, djur» och en ordinär Tarzan-film). Barnen fotograferades alltid vid samma bestämda filmavsnitt, varvid man kunde göra jämförelser mellan olika åldrars och olika barns reaktionssätt.

Barntädgårdsbarnen utvaldes i grupper från institutioner med olika pedagogiska principer: Montessori, Fröbel, en blandning av de två och helt fria barntädgårdar. Ca 250 barn i åldern 3—6 år undersöktes. Skolbarnens antal uppgick till 350 och de hämtades från skolans lägsta klasser med en ålder upp till 8 år. Dessa barn representerade också olika former för disciplin och olika sociala nivåer. Av de 600 barnen hade 34 ej tidigare sett film.

Undersökningen visade för det första en stor diskrepans mellan barnens egna uttalanden inför vuxna och deras känsloreaktioner i upplevelseögonblicket, så som de kunde uttolkas ur fotografierna, ljudupptagningarna och de förda anteckningarna. Endast 59 av de 600 visade genom berättelser eller i sitt uppförande tecken på ångest vid hemkomsten enligt föräldrarnas uppgifter. De övriga menade de hade haft roligt, medan stämningen under föreställningen var allt annat än glad. Bilderna visade att barnen från början voro intensivt intresserade av filmerna och inställda på att roa sig. Allteftersom filmen rullade försvunno leendena i barnens ansikten, allvar och ångslan framträdde hos nästan alla i stället. Det gällde Disney-filmen och Tarzan-filmen, vars invecklade handling barntädgårdsbarnen ej förmådde följa, men som ändå spred ångslan och oro genom enstaka isolerade bilder. Några gräto, några gick bort till lärarinnorna, som satt längst bak i lokalen, och många ville gå hem. En del började springa kring i salen. Föreställningen varade knappt 1½ timme, men redan efter 35 minuter var de flesta barnen trötta, lekte i ca 20 minuter varefter de satte sig och såg på filmen igen. Hos barnen från en barntädgård med stark disciplin visade barnen mycket få känsloutbrott under själva föreställningarna, men fingo efteråt magont, illamående och feberkänslor. I en mycket fri barntädgård blevo alla barnen rädda, då skjutningen i Tarzan-filmen började, de gräto och bådo att få gå hem.

Skolbarnens reaktioner var olika för barn från olika skolor. Känslorna svängde mellan vild begeistring för Tarzan och ångest inför de otäcka scenerna. Några få av dem gräto och uppsökte lärarna, andra sutto fullständigt stilla, andra sökte avspänning genom att sjunga medan de flesta ropade och skralade. I synnerhet bland barnen från en skola med stark disciplin var upphetsningen stark.

Författarens tolkning av dessa olika reaktionssätt är den, att bakom alla ligger rädsla. Hos yngre barn och de mera öppna äldre tar sig rädslan uttryck i en flyktreaktion eller de vanliga uppenbara formerna för ångest. Hos de behärskade, disciplinerade barnen, som fått lära sig att undertrycka sådana känslor, manifesterar sig oron i form av hyperaktivitet och skral i stället. Spänningen i filmen utlöser något av den spänning de har i sig själva, som icke får komma fram i dagliga livet. Men denna utlösning är icke till någon egentlig hjälp, den är icke kurativ och förändrar icke barnens struktur, då det som utlöser spänningen icke tar upp deras egna problem. På samma sätt är de andra reaktionssätten: det passiva, förstenede, eller sängen, eller försöken att gömma sig, lika litet ångestlindrande. Skillnaden i reaktionssätt sammanhänger med hur stor frihet barnet

har att vara sig självt och den varierar icke bara med föräldrarnas uppfostringsprinciper, utan är också beroende på bostadsförhållandena, barnträdgårds- och skoltyp.

I de försök som skildrats hade programmen icke utvalts efter lämplighets- eller åldersprinciper utan komponerats efter den mall, som är vanlig för matinéerna. Vid andra försök med samma barn, där filmens sagofigurer mera gled in i barnens fantasivärld eller, särskilt för de äldre, spänningen i filmen var hämtad ur mera realitetspräglade händelseförlopp uppträdde icke så många olika reaktioner, även om barnen roade sig hjärtligt eller voro gripna av naturlig spänning.

Den förutnämnde italienaren *E. Fulchignoni* har visat hur barn i ett neutralt filmiskt händelseförlopp tolka in sina egna personliga problem, hur de identifiera sig med en viss figur i en speciell situation och uppfatta den i enlighet med sina egna förutsättningar. Författaren använde sig av en film, som skildrar det dagliga livet i en familj av kanariefåglar. Den var upptagen efter verkligheten och visade en fågelmamma, en fågelpappa och deras ungar, hur de bygga bo, ruva på ägg, hur ungarna matas, lära sig flyga, visa varierande duktighet, hur en av dem klarar sig sämre och råkar ut för vissa svårigheter. Barnens uppfattning om filmens innehåll var mycket olika och man kunde ur deras redogörelser utläsa barnens egen familjesituation. Barnens varierande hemförhållanden och psykologiska miljö visade god överensstämmelse med den skildring de givit av filmens fågelliv. Författaren anser att filmer av likartat innehåll efter standardisering kunde användas som psykologiska tests, överlägsna nu brukbara s. k. projektiva metoder såsom Duss, T. A. T. och Rorschach.

Ytterst få fall av direkta filmskador ha publicerats i medicinsk litteratur. *Olof Brüel* beskriver i *Monatschrift f. Psychiatrie und Neurologi* 1931 ett sådant under rubriken »Film som psykotraumatisk barndomsupplevelse». Samma sjukdomsfall är även återgivet i *Acta psychiatrica et neurologica* 1933 och i *Ugeskrift for Læger* 1935. Det var en 15 års flicka, som efter att alltid tidigare visat sig frisk och duktig tämligen plötsligt visade symptom på en fobisk ångest samt en med denna ångest alternerande minnesförlust. Under analysen av fallet menar författaren sig kunna påvisa att det icke varit någon tvekan om att en viss film varit den sjukdomsframkallande faktorn. Efter att flickan fått fullt klart för sig sammanhanget med sin sjukdom var hon radikalt återställd från sitt ångest- och tvångstillstånd och fortsättningsvis frisk. Författaren söker påvisa att filmtekniken gör det möjligt att särskilt appellera till det undermedvetna genom sin framställning av tankar, minnen och associationer på ett halvklart och töcknigt sätt och genom att framställa överjordiska väsen på ett för den okritiske mera överbevisande sätt än det varit möjligt för andra konstarter. Filmen besitter en kraft, som a priori låter oss förmoda psykopatogenitet.

E. Redslob och *A. Brini* beskriver i *Annales d'oculistique* 1947 en 14 års flicka som närmaste tiden efter ett besök på en film, som handlade om en blind flicka, blev inbunden och tystlåten och plötsligt en dag blind utan att man objektivt kunde iakttaga några ögonförändringar. En psykiatrisk undersökning fastställde att det rörde sig om en vegetativt känslig flicka med hysterisk blindhet. Denna hade utvecklats genom att flickan så helt identifierat sig med den blinda huvudpersonen i filmen.

II.

Till undersökningarna om filmens verkningar på längre sikt och dess inflytande på det sociala beteendet kan del hänföras dem som behandla filmen som brottsframkallande faktor och dels dem där man söker visa hur människors attityder förändras genom filmpåverkan.

Film och ungdomsbrottslighet.

Brottsligheten har djupa socialpsykologiska rötter. Den kriminelle har utsatts för många olikartade påverkningar under sitt liv. Det är svårt att isolera en faktor i en orsakskedja och säga att det är denna som är mest betydelsefull. Övertygelsen att gangsterfilmen har en asocialitetsframkallande effekt är stark på många håll. Några vetenskapliga bevis för detta finnes inte, och det är förenat med många svårigheter att göra en invändningsfri undersökning över detta problem. De försök, som gjorts för att belysa denna frågeställning ha som metod använt direkta frågor eller frågeformulär till de sociala själva och till personer, som haft hand om brottslingar. Att fråga de omhändertagna själva om orsaken till deras brott är en osäker arbetsmetod. En brottsling begår visserligen ibland sina brott under klar insikt om varför han gör det, men det är också synnerligen vanligt att till och med den aktuella brottsorsaken är dunkel. Men varje människa vill både inför sig själv och andra alltid kunna ange ett motiv för sitt handlande, och tar då fram näraliggande, plausibla förklaringar och ursäkter, såsom exempelvis bioerfarenheten. Det fördelar ansvaret och gör skuldbördan lättare. De djupare motiven äro oftast för vederbörande okända och ha sitt ursprung i djupgående känslokonflikter, som ha föga med den aktuella filmen att skaffa.

Det är av dessa skäl man med försiktighet måste tolka de resultat, som *H. Blumer* och *Ph. Hauser*, Chicago, redovisar i *Movies, Delinquency and Crime* (ingår i Payne Fund Studies). Författarna säga själva att siffrorna endast äro approximativa och uttolkande tendenser. Av 368 manliga interner angåvo 10 % att filmen haft ett avgörande inflytande på deras kriminalitet, 76 % förnekade påverkan genom film och 14 % gåvo inga svar på den frågan. Författarna anse sig genom dessa siffror och beskrivningen från internerna ha visat hur vissa slag av filmer bidraga till kriminalitet hos vissa individer. Filmupplevelserna ta plats bredvid andra inflytanden, som äro brottsframkallande, och äro ibland av mindre och ibland av större betydelse. Ofta ha de olika betydelse under olika perioder av en brottslings liv.

Förutom detta direkta inflytande menar författarna att den överskuggande betydelsen dock tillkommer det indirekta sätt på vilket filmen kan disponera till brottslighet. Av 110 manliga interner sade 49 % att filmen hos dem skapat en önskan att bära skjutvapen, 28 % att de känt en önskan att utföra rån, 20 % att bion lärt dem olika sätt att begå stöld, 21 % att lura polis, 45 % att filmen anvisat vägar till lättförtjänta pengar, 26 % att bion givit dem föredömen att våga handla som en »tough guy».

Genom jämförelser mellan filmsmaken hos barn från bostadsdistrikt med olika hög brottslighet i Chicago fann författaren hur man kunde spåra en tendens i förkärleken för gangsterfilm från distrikten med hög brottslighet ned till distrikten där brottsligheten var låg. Uppväxten i olika samhällsdistrikt och samhällslager innebär sådana olikheter i erfarenheter och umgänge att detta reflekteras i olika intresse för vissa filmer. Inflytandet av film på individens beteende måste ses mot bakgrunden av andra samhällsförhållanden. Som särskilt betydelsefulla institutioner att överföra det sociala arvet anges familjen, skolan och kyrkan. Filmens inflytande tycks stå i omvänt förhållande till styrkan av dessa institutioners inflytande. Filmens tankar och innehåll erbjuder material för de därtill disponerade.

Författarna prövade med samma utfrågningsmetod även verkan av film, som visades på ett fängelse i disciplinuppbyggande och underhållande syfte. För de flesta hade den avsedd effekt, men verkan kunde också registreras som helt motsatt med ökad bitterhet och fientlighet mot fängelset och samhället.

I en tysk dissertation från filosofiska fakulteten vid Münchenuniversitetet 1934 (*Alois Funk: Film und Jugend*) behandlar ett avsnitt filmen och ungdomskriminaliteten. Författaren skisserar ytligt femton ungdomsbrottslingars levnadsröden och deras egna antydningar om filmens allmänna skuld till den varierande brottsligheten de företräda. Ur fem ytterligare utdrag ur domstolsakter kan man med säkerhet icke utläsa annat samband mellan filmen och kriminaliteten än att dessa brottslingar voro synnerligen ivriga biobesökare. De citerade rättsfallen kunna svårigen berättiga författaren att dra den slutsatsen han gör, nämligen att filmen spelar en betydande roll som brottsorsak. En kritisk granskning av data som anges i de korta rättspsykiatriska aktskyckena kan ge en helt annan orsakstydning och i vart fall inga bevis av vetenskapligt värde för de konklusioner författaren lättvindigt åstadkommer. Hela avhandlingen tycks vara ett utslag av den i dåtida Tyskland gångbara reaktionen mot s. k. »entartete Kunst» inhemsk såväl som utländsk. Planläggningen har av författarens redogörelse att döma ej skett förutsättningslöst, de siffror som i andra sammanhang omnämnas är följden av ett urval av explorander.

Den engelska departementskommitté som i maj 1950 överlämnade sin utredning och sina förslag om barn och film (*Report of the Departmental Committee on Children and the Cinema, London 1950*) lät också göra en omfattande enquête bland personer med stor erfarenhet av ungdomsbrottslingar. Kommittén betonar själv det begränsade vetenskapliga värdet av en dylik opinionsundersökning, som endast kan uttrycka andras mer eller mindre fast grundade uppfattningar och erfarenheter. Frågeformulären sändes till 1 922 personer i ansvarig ställning omfattande alla ungdomsdomstolar, rådgivningsbyråer i uppfostringsfrågor, polismästare, direktörer för rannsakningshäkten, rektorer vid ungdomsvårdsskolor och ledare för övervakningsverksamheten i England, Skottland och Wales. 1 344 d. v. s. 70 % gav skriftliga redogörelser för sina åsikter om filmens roll som brottsorsak. Något mer än hälften ansåg att det icke fanns något samband mellan biografbesöken och ungdomsbrottsligheten. Bland dem, som ansåg att det förelåg samband mellan företeelserna, betonade en stor majoritet att för barn under 12 år var detta högst obetydligt, medan beträffande de äldre barnen c:a hälften pekade på ett betydligt inflytande. — Bland de c:a 38 000 barn under 16 års ålder, som de sista 6 månaderna före enquëten, ställts inför ungdomsdomstolar, fanns det endast 141 stycken där ett direkt samband mellan brottslighet och filmhändelse kunnat anges. Kommittén menar sig med sådana resultat icke kunna påberda filmen någon primär del av ansvaret för brottsligheten hos barn under 16 år. I ett fåtal fall fanns vissa paralleller mellan filmens brottstema och den straffbara beteenderubbning, men i majoriteten fall var sambandet mellan angiven orsak och verkan obevisat.

I sin bok över ungdomskriminaliteten och dess orsaker kommer D. H. Stott till liknande resultat (*Stott: Delinquency and Human Nature, London, 1950*). Han baserar sin uppfattning på en djupgående personlighets- och miljöanalys av 102 interner från en ungdomsvårdsskola i England. Det är med full evidens klarlagt säger han, att orsakerna till brottslighet gå mycket djupare än sådana tillfälliga inflytanden som filmerna ha. Även om man i enstaka fall funnit en pojke eller flicka ta efter vad som visats på bio (själv kan Stott icke visa på något klart fall), så finner man säkerligen också samtidigt andra mer allvarliga påverkningar som förklaringsgrund. Det mesta man kan säga om gangsterfilmen är att den möjligen kan bestämma formen för det brottsliga tilltaget. Stott framför som sin åsikt att gangsterfilmen också kan vara till nytta. Så länge möjligheten för psykologisk behandling av brottslingarna ej är allmänt tillgänglig ger dessa filmer en viss ersättning för annan upphetsning, en verklighetsflykt, som kan medverka till att hålla dem ifrån skadegörelse.

Förändringar i sociala beteendet genom film.

F. Shuttleworth och M. May vid Yales universitet tog upp frågan i vad mån ett barn, som ofta ser film, i uppträdande och beteende är annorlunda än dem, som inte har någon större erfarenhet av film. För den skull införskaffades upplysningar om och testades i olika prov inalles c:a 1 400 elever i folkskolans 5:e—9:e klasser. Jämförelser gjordes mellan en grupp, som i genomsnitt gick på bio 2—3 gånger per vecka och en annan, som endast såg film högst ett par gånger om året. Det var alltså endast de tämligen extrema ytterligheterna (c:a 10—15 %), som jämfördes. Urvalen av de två grupperna gjordes så att de i avseende på ålder, kön, klasshöjd och social-ekonomisk bakgrund voro i möjligaste mån jämställda. Jämförelser och skillnader beträffande beteenden och attityder granskades på sammanlagt c:a 2 000 olika punkter.

I 90 % av jämförelserna förelåg ingen statistisk signifikant skillnad. I omkring 8 % utföll jämförelsen till förmån för den grupp, som sällan gick på bio, medan i 2 % biobarnen voro gynnsammare ställda. De statistiskt säkerställda skillnaderna gällde lärarnes och klasskamraternas allmänna uppfattning om dem, om deras förmåga att samarbeta och beträffande vissa beteendemönster, som ofta återfanns i filmer.

Författarna diskutera orsakerna till de 10 % signifikanta skillnaderna, som framkommit. Genom ett inbördes korrelerande av olika punkter i testerna äro författarna benägna att anse att de skilda missanpassningssymptomen i skolan och till kamrater likaväl som de täta biobesöken bådadera äro symptom på snarare än orsak till en allmännare beteenderubbning. Det är barn av särskilt kynne, som oftare än andra söka sig till filmen för att med dess hjälp fly ifrån sin psykiska och sociala omgivning eller för att få tillfredsställa särskilda psykiska behov. Enligt denna uppfattning är alltså filmens roll icke primär. Den skapar icke speciella intressen eller missanpassning eller vanan att gå på bio. Men dessa täta biobesök äro ägnade att ytterligare förvärpa symptomen och fixera en beteendeförändring, om den redan existerar.

Tron på filmens förmåga att ändra människors inställning till olika sociala och mänskliga problem förklarar dess stora användning som propagandamedel. Om filmen har samma likriktade innehåll som andra massinformationsmedel (tidningar och radio) och överensstämmer med den allmänna inställningen i samhället reduceras frågeställningen om filmens påverkningsförmåga till ett kvantitativt effektivitetsproblem. Men i ett samhälle med olika konkurrerande och motsatsfyllda åsikter gäller problemet om man kan tillskriva filmer med utpräglad tendens en så stark förmåga att den i konkurrens med motstridiga uppfattningar, kan omställa åskådarna i önskad riktning. I en av Payne Fund bekostad studie (*Motion pictures and the social attitudes of children, New York, 1933*) tog psykologiprofessorn vid Chicagouniversitetet L. L. Thurstone och hans medhjälpare Ruth Peterson upp frågan till undersökning. De konstruerade vissa testskalor efter vilka de mätte och jämförde olika undersökningsgruppers attityder i allmänt-sociala och mellanfolkliga frågor. Värdet av dessa testskalor kan referenten ej bedöma, i senare arbeten av liknande slag har samma metodik använts. Skalorna lämpa sig för jämförelser mellan olika kategorier och utsäga endast huruvida en grups inställning är mer eller mindre gynnsam till det framlagda problemet. Det gällde att före och vid olika tidpunkter efter filmvisningarna få fram barnens inställning till andra folk och raser, till nödvändigheten av straff för brottslingar och olika straffmetoder, till rusdrycksförbud o. s. v. Undersökningarna utfördes i fyra mindre städer, där befolkningen var tämligen homogen. Antalet barn vid de olika visningarna varierade från c:a 100 till 750. De voro i åldern 7—12 år. Filmerna valdes ur den vanliga repertoaren, de hade således ej inspelats med någon speciell avsikt. Vissa grupper barn fingo se upprepade filmer med likartad tendens.

Resultat: Efter en filmvisning skedde en förskjutning av barnens inställning i väntad riktning, men denna skillnad i barnens attityd gentemot problemet var ej statistiskt säkerställd. Flera filmvisningar gav en tydlig kumulativ effekt, ibland ganska slående förändringar. Dessa förändringar fastställdes vid testningar en dag efter filmvisningen (jämfört med inställningen 1—2 veckor innan). Vid prövning av effekten 10 veckor till 19 månader efteråt kvarstod till stor del den intagna attityden.

En senare undersökning av en enstaka films effekt i detta hänseende är publicerad av *M. Wiese* och *S. Cole* i *Am. J. of Psychology* 21; 151—171 (1946). De använde sig av en något annorlunda teknik. I stället för att använda testskalor utnyttjade de barnens fria infall vid besvarandet av de frågor med ideologisk accent, som framställdes till dem dagarna före och efter filmvisningen. Den film, som användes var spelfilmen »Tomorrow the World», som handlar om hur en demokratiskt och humanistiskt inställd amerikansk lärare tar hand om en nazitränad 12-års tysk pojke med alla de besvärligheter detta medför. Publiken ställdes inför »the american way» contra »the nazi way». Ungefär 3 000 barn med olika social bakgrund tjänade som försökspersoner.

För majoriteten kunde författarna endast konstatera en förskjutning av de uppfattningar som de redan haft innan filmvisningarna. Men samtidigt framkom på ett slående och signifikant sätt att filmeffekten i hög grad bestämdes av åskådarnas sociala, ekonomiska och kulturella bakgrund.

I *Journal of Psychology* 26: 525—536 (1948) beskriver psykologen *Irwin Rosén* vid Universitetet i Pittsburg en undersökning av reaktionerna inför den judevänliga spelfilmen »Gentlemens agreement». (The effect of the motion picture Gentlemens agreement on attitudes toward Jews.) Rosen accepterar Thurstones attitydskalor (se ovan), men arbetar samtidigt med en kontrollgrupp, vilket Thurstone ej gjort. Undersökningen gällde alltså inställningen till judarna före och efter visandet av en film, som har en för judarna gynnsam färgning. Av en grupp psykologistuderande fick varannan ingå i experimentgruppen och varannan i kontrollgruppen. Alla fick vara med om undersökningen, men svaren från dem som sett filmen eller läst motsvarande novell eller som voro judar renades ut vid jämförelserna. Genom dessa reduktioner kom experimentgruppen att omfatta 50 och kontrollgruppen 90 studenter. En testskala användes, som utarbetats så att tillförlitligheten var densamma för udda såväl som jämna svar. Den första delen av skalan användes innan filmvisningen, samtidigt för experiment- och kontrollgrupp. Några dagar senare visades filmen för experimentgruppen och ytterligare efter en del dagar av för studenterna naturliga skäl för kontrollgruppen. Dagen efter första filmvisningen förelades båda grupperna andra delen av testskalan, varvid jämförelser mellan grupperna kunde göras. Det framkom statistiskt säkerställda skillnader i attitydförändringen till förmån för judarna hos experimentgruppen, medan kontrollgruppen icke visade någon signifikant förändring. Men i experimentgruppen fanns också sådana som visade en mera avvisande inställning till judarna än tidigare. I ett till experimentgruppen riktat frågeformulär gavs dessutom möjlighet att svara mera fritt. Det var konstruerat så att det skulle ta hänsyn både till den ursprungliga judeinställningen och den förändring som inträtt efter filmvisningen. Gemensamt för förändringarna i både positiv och negativ riktning var att fp i stor utsträckning icke genom sina svar ville tillstå att deras uppfattning förskjutits så som testskalorna utvisade. De projicerade den på antaganden om en allmän opinion, på allmänna önskemål om flera respektive färre sådana filmer o. s. v. Författaren ifrågasätter icke testskalornas tillförlitlighet, men menar att ett mera indirekt närmande för att få reda på försökspersonernas subjektiva reaktioner vore värdefullare. De projek-

tiva tests, som med framgång användes i kliniskt arbete borde utarbetas så att de kunde brukas också vid mätningar av attitydförändringar.

J. P. Mayer försöker i sin bok *Sociology of Film, Studies and Documents, London, 1948*, närma sig problemet om filmer som påverkningsmedel genom att göra en mera kvalitativ än kvantitativ studie. Så som undersökningen presenterats i ifrågavarande bok, är enligt referentens uppfattning det vetenskapliga värdet mycket osäkert. De undersöktas antal är numerärt litet, metodiken med frågeformulär, distribuerade till hemmen, och med uppsatser, är bristfällig. I de avsnitt där Mayer gjort en antydning till personlighetsanalys som bakgrund till de beskrivna filmreaktionerna är denna analys av ett mycket begränsat, ytligt värde. Urvalsprincipen ger icke någon säker bas att bygga generaliseringar av iakttagelserna på, ej heller är tolkningen i de individuella fallen mer än antaganden. — Utan att vilja värdera författarens slutsatser — som i många avseenden ansluter sig till andra författares — synes undersökningen otillräckligt vetenskapligt grundad, att här refereras.

Under andra världskriget företogs i amerikanska armén omfattande och ingående studier över möjligheterna att med hjälp av film och andra massinformationsmedel påverka soldaternas inställning till kriget. Howland. Avsikten var att finna det mest effektiva sättet att underlätta omställningen från civilt liv till krigiska behov. Dessa socialpsykologiska undersökningar utfördes efter strikt vetenskapliga metoder och vissa av dess resultat ha också anknytning till de problem som behandlas i denna litteraturoversikt. De visa också med vilka metodologiska svårigheter en forskargrupp har att brottas, som ger sig i kast med sociologiska problemställningar där faktorer av många slag spela in och med vilken försiktighet slutsatser måste dras. Boken lämpar sig föga för summariska referat och här nedan ska därför endast i korta drag några av resultaten antydning.

För arméns behov hade producerats en serie instruktions- och propagandafilmer. En del av dem ansågs särskilt lämpade att genom sin argumentering och framställning kunna påverka soldaternas inställning i önskad riktning. De innehöll ofta rikligt med fakta. Försökspersonerna utgjordes av drygt 2 000 man. Kontrollmaterial användes för varje försök. En mängd olika kunskapstests och attitydskalor användes för att ge en säker grundval för bedömningarna. Kriteriet på en films effektivitet var att den lyckades öka försökspersonernas kunskaper om kriget och fienden, förändra deras inställning till nazisterna i av filmproducenterna avsedd riktning och öka soldaternas håg och villighet att tjänstgöra i de stridande förbanden. Stora försiktighetsåtgärder vidtogos för att undvika sådana felkällor som att försökspersonerna voro medvetna om experimentets art. Proven och filmvisningarna ingingo i rutinarbetet.

I ett avseende visade sig de använda filmvisningarna vara en mycket resultatrik metod. De ökade avsevärt försökspersonernas faktiska kunskaper om de händelser, som ledde till kriget. Även beträffande förändringar i inställningen till problem, som filmerna direkt sysselsatte sig med, voro filmvisningarna framgångsrika men dock mindre utpräglat än beträffande kunskapstillägnet. Förändringar av mera allmän natur i väntad riktning voro sparsamma. Och vad gällde försökspersonernas eventuellt ökade villighet att tjänstgöra som soldater hade de ingen effekt, vilket var den yttersta avsikten med filmvisningarna. Författarna göra också reflexionen att i förhållande till alla de påverkningar, som skapa en människas djupare inställning till allvarigare problem, utgöra en serie filmvisningar en ytterst obetydlig sektor. De flesta filmerna vädjade huvudsakligen med förnuftsskäl och endast en liten del av befolkningen är vid livsavgörande ställningstaganden mottaglig för sådana. Ökade kunskaper korrelerar dåligt hos de flesta människor med förändrade attityder. Man fann också att de, som tyckte bäst om en film påverkades mest, men där fanns också den felkällan, som icke

kunde uteslutas, att utgångsläget var olika för dem, som gillade respektive ogillade filmerna, och därför av andra skäl kanske ej kunde påverkas lika mycket.

Bland de många iakttagelser, som gjordes, kan också nämnas följande. Avsikten var ju att finna lämpligaste propagandametoden för masspåverkan, där det gällde att övertyga mer än övertala. Man hade att göra med människor med divergerande och motsatta uppfattningar, med sådana, som t. ex. kände riktigheten i de framförda argumenten och därför anammade dem utan vidare eller sådana som stretade emot och sökte motargument innan effekten nåddes. Man fann att effekten hos de ursprungligen motsträviga var bäst av de filmer, där problemets alla sidor belystes, där argument och motargument ställdes mot varandra. Hos de ursprungligen accepterande hade detta framställningssätt också god effekt, men än bättre var för dem en ensidig presentation av propagandamaterialet. De bättre begåvade och intellektuellt tränade påverkades gynnsammast av argumenteringar från båda sidor oberoende av den ursprungliga inställningen. Hos de klen begåvade gav de ensidiga argumenten, som stödde deras tidigare övertygelse, bästa utbytet. Den grupp för vilken den motstridiga argumenteringen gav sämst resultat var de klen begåvade, som redan var positivt inställda till filmens tendens.

En kritisk studie av en del här refererade undersökningar, framför allt av Payne Fund Studies, har gjorts av sociologen *Paul G. Cressey* i *American sociological Review*, 1938. Han konstaterar inledningsvis att systematiska forskningarna visat att barn se mycket film och att dessa äro av utomordentligt varierande innehåll och att barnen komma ihåg mycket av vad de sett. Likaså att sociala attityder och rasfördomar kan påverkas. Dessutom att barn och ungdom kan störas emotionellt, och att denna störning varierar mycket efter mognad och ålder och filmens innehåll. Filmen kan också erbjuda material för dagdrömmerier och imitation i olika avseenden för sådana, som äro disponerade för detta. På samma sätt kan filmen ge uppslag i brottsinstruktivt avseende hos ungdomar med viss disposition.

När en individ går på bio och man ska tänka sig dennes reaktioner inför det som visas, är det inte bara den speciella filmen man måste ta hänsyn till. Det rör sig om människor med olika kynne, sinnesstämning och karaktärsdrag och människor i väsensskilda sociala miljöer. Vad en åskådare uppfattar och icke uppfattar av filmen, vad han känner eller icke känner, vad han kommer ihåg eller icke kommer ihåg och vad han imiterar och icke imiterar är oundvikligen influerat av hans sociala och personliga bakgrund, lika mycket eller mer än av stundens film. Bioerfarenheten kan på samma sätt ej heller isoleras från de erfarenheter han gjort efter föreställningen. Åskådaren är ingen passiv person. Genom att delta med sin fantasi, genom identifieringar, randanmärkningar, impulser som appellerar till tidigare intressen och värderingar bestämmas intrycken av filmen på många sätt.

Uppfattningen att filmens roll huvudsakligen är reflekterande d. v. s. tar sin form och intresseinriktning från den socialpsykologiska miljö, i vilken den uppleves och i vilken den får gensvar vederlägger ingalunda de fynd, som i vissa fall gjorts om filmens omedelbara effekt. Den utgör bara ett viktigt tillägg. Vissa av de associationer en individ får kan vara av bioursprung. Det sker antingen genom suggestion eller medveten eller omedveten imitation efter filmens mönster. Alla tre formerna innebär ett svar på en tidigare betingning, tidigare intressen och värderingar. Men det innebär också en fortsättning av det beteende, individen tidigare visat. Att han återvänder till filmer av sådan typ, som han blir stimulerad av innebär viss tolerans mot ett sådant beteende ifrån individen själv eller hans omgivning.

Filmen förmår påverka framför allt barn och unga människor som sakna andra

mer adekvata informationskällor. Filmen accepteras endast i den utsträckning, som andra mer »auktoritativa» kunskaper ej äro tillgängliga och endast om dess tema icke går emot de seder, lagar och axiomatiska »sanningar» som accepterats av individen och hans grupp. Även om man sålunda funnit vissa filmiska uppförandemönster klart reflekterade i barns och ungdoms attityder, så är de effektiva endast om de samtidigt förekommer tillsammans med ogynnsamma sociala förhållanden eller intellektuella, emotionella brister.

Litteraturförteckning.

- H. Blumer and Ph. Hauser, Department of Sociology, University of Chicago: Movies, Delinquency and Crime. 233 sid. Ingår i Payne Fund Studies. Mac Millan, New York, 1933.
- O. Brüel, Köpenhamn: Film als psycho-traumatisches Kindererlebnis. I Monatschrift für Psychiatrie und Neurologie. Bd 79 (1931). 7 sid. Uppsatser med ungefär samma innehåll även i Acta psychiatrica et neurologica 8: sid. 447—454 (1933) och Ugeskrift for Læger 97:10:305—309 mars 1935).
- P. G. Cressey, New York University: The motion picture experience as modified by social background and personality. I American Sociological Review 1938:516—525.
- W. S. Dysinger and Chr. Ruckmick, Departement of Psychology, State University of Iowa: The emotional responses of children to the motion picture situation. 121 sid. Ingår i Payne Fund Studies. Mac Millan, New York, 1933.
- F. Fearing, Departement of Psychology, University of California, Los Angeles. Influence of the Movies on Attitudes and Behavior. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, nov. 1947:70—79.
- E. Fulchignoni, Istituto di Psicologia, Universitas, Roma: Examen d'un test filmique. Revue internationale de filmologie, tome II nr 6 (1949).
- Kongressmeddelande, Venedig, 1949.
- A. Funk, Universität, München: Film und Jugend. Eine Untersuchung über die psychischen Wirkungen des Films im Leben der Jugendlichen. Verlag von Ernst Reinhardt, München, 1934, 173 sid.
- C. Hovland, A. Lumsdaine and F. Sheffield, Princeton, New Jersey: Experiments on mass communication. Studies in social psychology in world war II, vol. 3., 1949, 345 sid. Princeton University Press.
- N. Kleitman, Department of Physiology, University of Chicago: The effect of motion pictures on body temperature. I Science 101:2629 maj 1945) sid. 507—508. Diskussionsinlägg av B. Brock, Croydon, England i Science 102 sid. 259 och Kleitmans svar i Science 102 sid. 430—431 (1945).
- M. Preston, San Francisco: Childrens reactions to movie horrors and radio crime. The Journal of Pediatrics 19:2:147—168 (aug. 1941).
- E. Redslob et A. Brini, Strasbourg: Les méfaits de la »Symphonie pastorale» i Annales d'oculistique 180:104—106 (1947).
- S. Renshaw, V. Miller and D. Marquis, Departement of Psychology, Ohio State University: Childrens Sleep. Ingår i Payne Fund Studies. Mac Millan, New York, 1933.
- Report of the Departmental Committee on Children and Cinema, London, 1950. His Majestys Stationary Office. 108 sid.
- I. Rosen, University of Pittsburg: The effect of the motion picture »Gentlemens agreement» on attitudes toward Jews. Journal of Psychology 26:525—536 (1948).
- E. Siersted, Köpenhamn: Réactions des petits enfants au cinéma. Revue international de filmologie Tome II Nr 7—8 (1951).
- D. H. Stott, London: Delinquency and Human Nature, London, 1950. 460 sid.
- F. Shuttleworth and M. May, Institute of Human relations, Yale University: The social conduct and attitudes of movie fans. 141 sid. Ingår i Payne Fund Studies. Mac Millan, New York, 1933.
- L. L. Thurstone and R. Peterson, Departement of Psychology, University of Chicago: Motion Pictures and the social attitudes of children. 75 sid. Ingår i Payne Fund Studies. Mac Millan, New York, 1933.
- M. Wiese and S. Cole, West-Coast Office, Bureau for Intercultural Education, Los Angeles: A Study of childrens attitudes and the influence of a commercial motion picture. Am. Journal of Psychology 1946:21:151—171.

Den svenska barnfilmjuryns undersökningar av barns reaktion inför filmen.

Av *Anne-Marie Odstedt*.

I november 1947 samlades på inbjudan av Husmödrarnas samarbetskommitté representanter för en del kvinnoorganisationer för att diskutera frågan barn och film. Vid sammanträdet beslöts att man skulle bilda en kommitté för barnfilmfrågan och att kvinnoorganisationerna skulle inbjudas ingå i kommittén. Till kommitténs ordförande valdes fru Eva Wigforss och för det praktiska arbetet utsågs en jury med fru Anne-Marie Odstedt som psykologisk rådgivare.

En av barnfilmjuryns uppgifter, utom att sprida upplysning och försöka få fram lämpliga barnfilmer för olika åldrar, har varit att undersöka hur barn i olika åldrar reagerar för filmer av olika slag. Vid särskilda filmvisningar, dit barn i större och mindre grupper inbjuds, ser och bedömer juryn barntillåten film med hänsyn till dess lämplighet för barn i olika åldrar.

För att undersöka barns reaktioner inför film har juryn gått till väga på olika sätt:

1. Barnen utfrågas efter föreställningen.

Denna metod ger jämförelsevis litet, då barn inte kan avge omdömen i vanlig mening, utan mera kommer med konstateranden av typen »den var bra», »den var dålig», »den var spännande». Endast de äldre barnen brukar kunna ge skäl för sin uppfattning.

2. Barn över 12 år får avge skriftliga omdömen.

Denna metod tycks vara av rätt stort värde.

3. Barnen observeras under själva föreställningen.

Denna metod är kanske den mest givande, särskilt beträffande de yngre barnen, då dessa genom kroppsattityd och ansiktsuttryck, även genom utrop och inte sällan högljutt kommenterande, uttrycker sina känslor inför filmen.

4. En mindre grupp 12—14-åringar samlas till s. k. filmprat ungefär en gång i månaden. Samtal med dessa barn ger en rätt god orientering i yngre tonåringars uppfattning av film.

5. Särskilda visningar har anordnats för barn under skolåldern. Därvid har ett större antal vuxna varit närvarande och protokollfört barnens reaktioner.

Mina iakttagelser kan i korthet sammanfattas på följande sätt:

Barn i olika åldrar reagerar helt olika. Man kan därför inte, såsom ofta sker, tala om »lämplig barnfilm», man kan endast konstatera en films lämplighet för viss ålder.

Barn under 6—7 år upplever mycket starkt bilder och situationer, men de står ofta främmande för dessas inbördes sammanhang. De vill gärna se om filmerna och tycks ha allt större glädje av en film ju flera gånger de sett den. — Enligt juryns mening borde barn under skolåldern endast undantagsvis få gå på bio. Detta kan bland annat motiveras med att de inte har förmåga att följa filmhandlingen, inte kan läsa texten där sådan förekommer och därför förstår ytterst litet av utländska filmer, men framför allt därmed att den känsliga fantasiperioden hos dem ännu inte är avslutad. — Såsom direkt olämpliga för dem måste man betrakta filmer, där vissa scener utspelas i halvmörker, filmer där sådana vilda djur uppträder som särskilt tycks verka skrämmande på barn (krokodiler, större kattdjur, ormar m. fl.) samt vissa teknade filmer med alltför starka effekter, exempelvis sådana, där figurerna manglas ut, blåses upp,

faller från stora höjder m. m. — Vi har även iakttagit, att barn i ännu inte avslutad fantasiperiod ganska lång tid efter biobesöket kommer ihåg vissa filmfigurer och leker vidare med dem; någon gång gäller detta de vänliga och omtäckta figurerna, men betydligt oftare plågas barnen av figurer som i filmen gjort ett skrämmande intryck på dem.

I 7—8-årsåldern börjar barnen att tydligt intressera sig för handlingen i filmen och är bland annat särskilt roade av situationskomik.

Från omkring 9 år och fram till puberteten tycks barnen ha en tämligen robust period. De är utåtriktade och har skarp iakttagelseförmåga, de ställer stora krav på konsekvens och rättvisa i filmhandlingen och de fordrar spänning. Man spårar hos dem föga av den känsliga inlevelse som är utmärkande för 4—6-åringarna i fantasiperioden (eller för ungdom i pubertetsåren). De kan se naturkatastrofer, olyckshändelser och indianfilmer med massmördande utan att djupare beröras därav. Barnen förefaller att i denna ålder vara mer motståndskraftiga än under någon annan period i utvecklingen. Den film som skall tilltala dem bör gärna vara verklighetspräglad. Starkast kommer detta till uttryck hos pojkarna strax före pubertetens inträdande, alltså i 13-årsåldern. Det är t. ex. rätt vanligt, att dessa pojkar inte vill se tecknad film, och de motiverar detta med att säga: »Det skulle aldrig kunna gå till så där i verkligheten.» Naturscenerier, musik och kärleksscener uppskattas sällan. I denna ålder är pojkarna även närmast förolämpade av att behöva se sådant som på något sätt kan hänföras till småbarnsfilmen (sagor o. d.) medan de däremot är intresserade av allt som orienterar dem mot samhället och det praktiska livet. Först nu visar de även en verklig uppskattning av den enskilda skådespelarprestationen.

I och med pubertetens inträde (hos flickor i 12—13-årsåldern, hos pojkar i 13—14-årsåldern) kommer en period med större förmåga till inlevelse och benägenhet för fantiserande och försjunkande. De första pubertetsåren måste nog betraktas som en rätt ömtålig period. Barnen är då även lättsugerade och kan ta intryck av både gott och ont i filmerna.

Den nuvarande åldersgränsen för barntillåten film, 15 år, kan alltså inte anses psykologiskt motiverad. Då en alltför differentierad åldersgruppering måste vara mycket svår att genomföra, synes det oss framför allt angeläget, att de yngsta barnen skyddas för skrämmande och på annat sätt olämplig film.

Slutligen må framhållas, att dessa undersökningar på olika åldrars reaktioner inför film tyvärr endast har kunnat göras bland stockholmsbarn. Man kan förmoda, att resultaten skulle komma att te sig något annorlunda i landsorten, då man kan utgå ifrån att storstadens barn genom alla de intryck de i det dagliga livet blir utsatta för i viss mån avtrubbas, liksom man måste räkna med att de både tidigare och oftare fått göra bekantskap med bio.

Kungl. Maj:ts förordning angående biograf föreställningar.*Given Stockholms slott den 6 oktober 1939 med ändringar 1944.*

§ 1.

1. Var och en, som önskar offentlig föreläsa rörliga fotografiska bilder (biografilm), skall, där ej annat följer av vad i mom. 3 sägs, därom göra ansökan i stad med poliskammare eller polismästare hos nämnda myndighet, i annan stad hos magistraten eller kommunalborgmästaren samt på landet hos polischefen. Sökanden är pliktig att, när den myndighet, hos vilken ansökan gjorts, så påfordrar, ej mindre styrka, att den uppgivna lokalen blivit av ägaren eller innehavaren upplåten för ändamålet, än även om föreställningens närmare beskaffenhet lämna de upplysningar myndigheten äskar för att kunna meddela erforderliga ordningsföreskrifter.

Där hinder ej anses möta för det sökta tillståndet, har myndigheten att meddela tillståndsbevis. Innan sådant erhållits, vare förbjudet att utlämna inträdeskort eller att fordra, begära eller mottaga avgift.

Meddelat tillstånd må återkallas, närhelst skäligen anledning därtill förekommer.

2. Som offentlig föreställning skall anses jämväl föreläsa, till vilken tillträde är beroende av medlemskap i viss förening eller av inbjudning, därest föreläsa utgör del av en utslutande eller väsentligen för anordnande av dylika föreläsningar driven rörelse eller föreläsa eljest, såsom med avseende å sin omfattning eller de villkor, varunder tillträde lämnas, är att jämställa med föreläsa, till vilken allmänheten har tillträde.

3. Ansökan om tillstånd, som i mom. 1 sägs, erfordras ej beträffande föreläsa, där endast sådan smalfilm (film med maximal bredd av 17,5 millimeter) skall föreläsa, som av tillverkaren är märkt säkerhetsfilm, Sicherheitsfilm, Safety Film eller motsvarande. Angående sådan föreläsa skall dock anmälan göras till myndighet, som i mom. 1 sägs, senast 24 timmar före föreläsningens början. Myndigheten äger att meddela erforderliga ordningsföreskrifter samt att förbjuda föreläsa, om den lokal, som i anmälan avses, befinnes vara ur säkerhetssynpunkt olämplig eller eljest, när skäligen anledning förekommer.

§ 2.

Visar sig att föreläsa, som omföreläsa här ovan, åsyftar eller innebär något, som strider mot sedlighet eller allmän lag eller föreläsa till svårare ordning eller att meddelade ordningsföreskrifter rörande tillställningen icke åtlidas, äger den myndighet, som meddelat tillståndet, förbjuda föreläsningens förnyande.

Föreläsa i fråga om tillställning fall som i första stycket sägs eller äger tillställning rum utan vederbörlig anmälan eller tillåtelse eller i strid mot meddelat tillstånd eller uppkommer bland de närvarande ordning av svårare beskaffenhet, som ej kan genom deltagarnas avlägsnande undanröjas, äger i stad med poliskammare denna och i övriga delar av riket polischefen inställa eller upplösa tillställningen, och vare alla, som församlat sig å stället, pliktiga att på uppmaning av polischefen eller annan behörig polisman begiva sig därifrån, vid bot från och med 5 till och med 100 kronor för envar, som icke ställer sig sådan uppmaning till efterriktelse.

§ 3.

Barn under 15 år må ej lämnas tillträde till biografföreställning, där förevisning äger rum av andra bilder än sådana, som, på sätt här nedan sägs, blivit godkända till förevisning jämväl för barn, ej heller, där barnet icke åtföljes av målsman eller annan till mogen ålder kommen person, till sådan föreställning, som avslutas senare än klockan nio eftermiddagen.

Genom tydliga anslag skall utmärkas, huruvida barn äga tillträde till biograf-föreställning eller icke.

§ 4.

Vid föreställning, som avses i § 1, må ej förevisas bilder, såvida de icke dess-förinnan blivit efter verkställd granskning godkända i den ordning här nedan sägs.

Vad sålunda föreskrivits gäller ej, därest bilder, vilka icke beröra svenska krigsmakten vidkommande förhållanden och icke heller upptagits från luftfartyg (fasta och fria ballonger, motorballonger och flygplan), troget skildra nyligen inom riket inträffande händelser och förevisas under en tid av högst 10 dagar efter det de skildrade händelserna ägt rum; dock att ej heller i sådant fall bilderna må förevisas, innan de godkänts av myndighet, som i § 1 mom. 1 sägs.

§ 5.

Sådan granskning av bilder, som i § 4 första stycket sägs, verkställas av statens biografbyrå.

Den, som vill påkalla dylik granskning, skall därom göra skriftlig anmälan till statens biografbyrå. I denna anmälan skola, där så kan ske, filmernas längd och fabrikat angivas.

Anmälan skall vara åtföljd av fullständig förteckning över varje film tillhörande texter, med vilka den är avsedd att förevisas, ävensom av en redogörelse för innehållet i filmen. Från tillämpningen av denna bestämmelse kan statens biografbyrå i särskilda fall medgiva befrielse.

För granskning av filmer av normalbredd (omkring 35 millimeter) erlägges, vare sig godkännande följer eller icke, avgift efter följande taxa:

a) för efter verkligheten upptagna filmer, om vilka ej nedan annorlunda stadgas, ävensom för tecknade filmer 1 krona med tillägg av 50 öre för varje påbörjat 50-tal meter, varmed filmens längd överstiger 100 meter;

b) för uppenbarligen inspelade filmer fyra gånger beloppet av den under a) angivna avgiften.

För granskning av filmer av ringare bredd än ovan sagts (s. k. smalfilm) skola granskningsavgifterna beräknas såsom om filmens längd vore två och en halv gånger den verkliga längden.

För efter verkligheten upptagen film, vilken av statens biografbyrå anses närmast hava undervisande syfte och betydelse, utgår, därest den godkännes, ingen granskningsavgift.

Därest flera än fem exemplar av samma efter verkligheten upptagna film, vilken troget skildrar nyligen inträffade händelser, samtidigt inlämnas till granskning, utgår granskningsavgift allenast för de fem första exemplaren.

Statens biografbyrå äger påfordra, att den, som anmäler film till granskning, före granskningens verkställande erlägger avgiften. Eljest erlägges avgiften efter avslutad granskning.

§ 6.

Statens biografbyrå må ej godkänna biografbilder, vilkas förevisande skulle strida mot allmän lag eller goda seder eller eljest kunna verka förråande, upp-hetsande eller till förvillande av rättsbegreppen. Biografbilder, som framställa

skräckscener, självmord eller grova förbrytelser på sådant sätt eller i sådant sammanhang, att dylik verkan kan åstadkommas, må sålunda icke godkännas.

Ej heller må biografbilder godkännas, vilkas förevisande kan anses olämpligt med hänsyn till rikets förhållande till främmande makt eller kan lända till upplysning beträffande arméns, marinens eller flygvapnets styrka, tillstånd, ställning eller rörelser eller andra åtgärder eller anstalter för försvaret, försåvitt uppenbarandet därav kan skada rikets försvar.

För förevisning vid sådan föreställning, till vilken barn under 15 år lämnas tillträde, må ej heller godkännas biografbilder, som äro ägnade att skadligt uppjaga barns fantasi eller eljest menligt inverka på deras andliga utveckling och hälsa.

Biografbilder av annan beskaffenhet än nu nämnts må statens biografbyrå ej vägra godkänna; dock vare byrån berättigad att, därest film befinnes lämpad att förevisas endast för manlig eller endast för kvinnlig publik eller endast i samband med föredrag, eventuellt av sakkunnig person, göra förbehåll om sådan begränsning av förevisningsrätten.

§ 7.

Har film efter granskning i sin helhet förbjudits för offentlig förevisning, skall statens biografbyrå därom meddela skriftligt bevis (förbudskort).

Har film efter granskning helt eller delvis godkänts, skall den av statens biografbyrå förses med en med registreringsnummer försedd stämpel, varjämte ett med samma registreringsnummer försett bevis (tillståndskort) skall utfärdas. I beviset skall meddelas:

- 1) namnet på den firma, från vilken filmen utgått, därest detta är känt,
- 2) kortfattad beskrivning av filmen samt, om viss del av densamma uteslutits, särskild beskrivning å den uteslutna delen,
- 3) uppgift å filmens längd vid granskningen och dess längd, sedan del av filmen eventuellt uteslutits,
- 4) uppgift, huruvida filmen blivit godkänd eller icke till förevisning vid föreställning, till vilken barn under 15 år äga tillträde,
- 5) där förbehåll om begränsning av förevisningsrätten gjorts, såsom i § 6 sägs, uppgift härom, samt

6) där befrielse enligt § 5 äger rum från granskningsavgift, uppgift härom. Tillståndskort skall vid anfordran tillhandahållas myndighet, som i § 1 mom. 1 sägs, ävensom polisman.

Angående stämpelbeläggning av bevis, som i denna paragraf avses, stadgas i stämpelförordningen.

Del, som uteslutits ur film, vilken berör svenska krigsmaktens vidkommande förhållanden, skall av statens biografbyrå mot kvitto överlämnas till chefen för försvarsstaben. Sådan filmdel må utlämnas endast med dennes medgivande och må enligt hans beprövande förstöras, sedan två år förflutit från filmens överlämnande. Där så ske kan, skall vad nu sagts tillämpas jämväl å motsvarande del av filmnegativet.

Del, som uteslutes ur annan film än nyss sagts, tages, där så ske kan, i förvar av statens biografbyrå men återlämnas mot återställande av tillståndsbeviset och den filmen åsatta registreringsnummerstämpeln. Sådant återlämnande må dock ej påfordras, sedan två år förflutit från bevisets utfärdande. Efter nämnda tid må filmdelen förstöras efter beprövande av statens biografbyrå.

§ 8.

Giver någon föreställning, som avses i § 1 mom. 1, utan tillstånd eller i strid mot föreskrifterna i meddelat tillståndsbevis eller utan att ställa sig till efterrättelse för dylik föreställning meddelade ordningsföreskrifter eller försummar

ägare eller innehavare av lokal, som skall begagnas för sådan föreställning, att före dess början göra sig förvissad om att tillstånd meddelats, straffes med dagsböter. Till enahanda ansvar vare den förfallen, som överträder föreskrifterna i § 3 eller § 4.

§ 9.

Underlåter någon i fall, som omförmäles i § 1 mom. 3, att göra anmälan om föreställning eller att ställa sig till efterrättelse meddelade ordningsföreskrifter eller försummar ägare eller innehavare av lokal, som skall begagnas för sådan föreställning, att före dess början göra sig förvissad om att förevisningen blivit vederbörligen anmäld, böte från och med 5 till och med 100 kronor.

§ 10.

Åtal för förseelse, som omförmäles i §§ 8 och 9, anhängiggöres vid polisdomstol, där sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan icke finnes, vid allmän domstol.

§ 11.

Av böter, som enligt denna förordning ädömas, tillfalla hälften kronan och hälften åklagaren. Finnes särskild angivare, tage han hälften av åklagarens andel.

§ 12.

Angående anförande av besvär över beslut av statens biografbyrå gäller vad därom är eller varder särskilt stadgat.

§ 13.

Vad i denna förordning är stadgat gälla ej för det fall, att biografbilder, som icke beröra svenska krigsmakten vidkommande förhållanden, förevisas i sammanhang med föreläsning, som anordnas vid läroanstalt; ej heller i andra fall, då Konungen på ansökan meddelar befrielse från förordningens tillämpning.

Appendix II.

Kungl. Maj:ts instruktion för Statens Biografbyrå.

*Given Stockholms slott den 4 oktober 1929 med ändringar 1932,
1934, 1940 och 1946.*

§ 1.

Statens biografbyrå har till uppgift att utöva granskning av biografbilder, som äro avsedda att offentligas förevisas inom riket.

§ 2.

1. Statens biografbyrå utgöres av:
en chef tillika ordinarie granskningsman; samt
två ordinarie granskningsmän
ävensom till det antal, som av Kungl. Maj:t prövas erforderligt, extra granskningsmän samt suppleanter för såväl ordinarie och extra granskningsmän.
2. Vid statens biografbyrå äro anställda tjänstemän i enlighet med gällande

personalförteckning samt dessutom icke-ordinare personal i mån av behov och tillgång på medel.

3. Granskningsman eller annan tjänsteman vid statens biografbyrå må ej deltaga i styrelsen av eller vara anställd i företag för upptagning av biografbilder eller uthyrning eller försäljning av sådana filmer.

§ 3.

Förutom de göromål, som ankomma på chefen i hans egenskap av granskningsman eller eljest enligt denna instruktion tillkomma honom, åligger det honom särskilt

att ansvara för lämplig arbetsfördelning å biografbyrån och för göromålens behöriga gång;

att övervaka, att granskningsavgifterna vederbörligen redovisas, samt ansvara för att de till byråns förfogande ställda medlen användas i enlighet med gällande föreskrifter;

att minst en gång i månaden å därom på förhand icke bekantgjord tid verkställa inventering av byråns kassa;

att i början av varje månad till statskontoret inleverera influtna granskningsavgifter samt från statskontoret vid behov utrekvirera för byråns utgifter erforderliga medel;

att till riksräkenskapsverket årligen inom därför bestämd tid insända byråns räkenskaper för sist förflutna räkenskapsåret med tillhörande verifikationer och inventarieförteckning;

att årligen inom därför bestämd tid till Kungl. Maj:t avgiva förslag till sådana anslagsäskanden, som äro av beskaffenhet att böra föreläggas riksdagen,

att inom därför bestämd tid varje år till finansdepartementet ingiva den för riksdagens revisorer avsedda redogörelsen för förvaltningen under det sistförflutna räkenskapsåret av de till byråns disposition ställda allmänna medel;

att årligen före den 1 oktober till chefen för ecklesiastikdepartementet avgiva summarisk redogörelse för byråns granskningsverksamhet under senaste räkenskapsåret;

att fastställa semestertiden för den vid byrån anställda semesterberättigade personalen;

att tillse, att diarium föres såväl över inkommande anmälningar för granskning av film som över andra till byrån inkommande och därifrån avgående skrivelser, ävensom övervaka att byråns handlingar bliva vederbörligen förvarade, samt

att föreslå de ändringar i gällande förordningar å biografväsendets område, vilka han finner påkallade.

§ 4.

1. Den vid byrån anställda kassören åligger bland annat

att mottaga och under inseende av byråns chef förvalta och redovisa alla till byrån inflytande penningmedel;

att verkställa uträkningen av granskningsavgifterna samt till siffran granska inkomna räkningar ävensom att i enlighet med beslut av chefen verkställa utbetalningar; samt

att över influtna medel och verkställda utgifter föra fullständiga räkenskaper.

2. Det åligger envar befattningshavare vid byrån att, utöver vad denna instruktion innehåller, i avseende å tjänstgöringen ställa sig till efterrättelse de särskilda bestämmelser, som äro eller kunna varda meddelade samt utan avseende å stadgad arbetsfördelning lämna det biträde, som påkallas av vederbörande förman.

§ 5.

Chefen för statens biografbyrå äger ensam besluta i andra ärenden än dem, som angå filmgranskningen. I handläggningen av frågor, som avse framställning eller utlåtande till Kungl Maj:t, skall deltaga ordinarie eller extra granskningsman, vilkens ämbetsbefattning ärendet enligt chefens bestämmande tillhör. I dylika ärenden skall protokoll föras. Avviker granskningsmans mening från chefens beslut, skall den avvikande meningen antecknas till protokollet, varav utdrag skall bifogas den utgående expeditionen.

Protokoll skall jämväl föras vid handläggning av ärende rörande ådömande av ansvar å befattningshavare för fel eller försummelse i tjänsten.

§ 6.

Granskningen av biografbilder verkställles i regel av ordinarie granskningsman eller suppleant för sådan. Därest han finner det erforderligt, äger han tillkalla annan ordinarie granskningsman eller extra granskningsman. Om de båda icke enas, skall jämväl annan ordinarie eller extra granskningsman tillkallas; och skall i ty fall flertalets mening gälla såsom biografbyråns beslut.

I fråga om granskningen av biografbilder, i vad desamma beröra förhållanden vid svenska krigsmakten, skall granskningsman ställa sig till efterrättelse de särskilda instruktioner, som i fråga om denna filmgranskning meddelas av chefen för försvarstaben.

Extra granskningsman kan, när detta för göromålens behöriga gång kräves, efter chefens beprövande verkställa granskning med samma beslutanderätt och samma förpliktelser som de ordinarie granskningsmännen och deras suppleanter.

Vid granskningen må ej andra personer närvara än tjänstgörande granskningsman bestämmer.

Det tillkommer chefen att söka i möjligaste mån övervaka att lämplig kontinuitet uppnås ifråga om filmbedömningen.

§ 7.

Granskningen företages i den ordningsföljd granskningsmännen bestämma. Vid olika meningar härom tillkommer bestämmanderätten chefen.

Där så lämpligen kan ske, bör iakttagas, att bilder som troget skildra nyligen inträffade händelser, erhålla förtursrätt, att flera exemplar av samma bildserie granskas i en följd, samt att granskningen i övrigt sker i den ordning, vari anmälningarna inkommit.

§ 8.

Över granskade filmer skall kortregister i nummerföljd föras. För varje nytt granskningsbevis införes i kortregistret ett kort, utgörande dubblett till det tillstånds- eller förbudskort, som enligt § 7 i förordningen den 22 juni 1911 angående biografföreställningar utfärdas för varje granskad film. Dubblettkortet anses som originalexpedition och undertecknas av den eller de granskningsmän, vilka granskat ifrågavarande film.

I fråga om filmer, vilka befinna sig i icke färdigställt skick, och vilka äro avsedda att först efter färdigställandet uppföras, må, därest de befinnas tillåtliga för offentlig förevisning, utfärdas skriftligt interimistiskt granskningsbesked, vilket icke gäller såsom tillståndsbevis. För sådana fall införes original-expedition omedelbart i kortregistret och uppbäres granskningsavgiften i samband med utfärdandet av det interimistiska granskningsbeskedet.

§ 9.

Annan utgående skrivelse än tillstånds- och förbudskort undertecknas av chefen eller, då han är förhindrad, av den till tjänsteåren äldste i tjänst varande

ordinarie granskningsmannen. Skrivelser av mindre vikt kunna efter anmodan av chefen undertecknas av någon av granskningsmännen.

Chefen äger att vid uppsättandet av skrivelser och verkställande av undersökningar och utredningar i mån av behov påkalla biträde av övriga granskningsmän och att samråda med dessa, när helst han finner anledning därtill föreligga.

§ 10.

1. För ordinarie befattningshavare, som icke har sig filmgranskning anförtrodd, skall, i den mån ej nedan annorlunda föreskrives, arbetstiden å tjänsterummet utgöra 42 timmar i veckan eller, om vecka innehåller mindre än sex arbetsdagar, ett i förhållande till antalet arbetsdagar minskat antal timmar samt förläggas till tider, som bestämmas av chefen med iakttagande att arbetstiden icke någon arbetsdag må understiga $4\frac{1}{2}$ timmar. I arbetstiden må icke inräknas måltidsrast.

Om och i den mån omständigheterna det tillåta, må chefen för högst tre månader under tiden maj—augusti medgiva, att arbetstiden inskränkes med högst 9 timmar i veckan, varvid arbetstiden å lördagar må begränsas till $3\frac{1}{2}$ timmar.

Å påskafton, midsommarafton och julafton må arbetet efter chefens bestämmande helt eller delvis inställas. Viss inskränkning i arbetstiden må ock kunna av chefen medgivas vid särskilda tillfällen.

För fullgörande av något av Kungl. Maj:t eller på grund av Kungl. Maj:ts bemyndigande meddelat allmänt uppdrag må erforderlig inskränkning i arbetstiden å tjänsterummet äga rum.

Därest i särskilda fall arbete finnes med större fördel kunna utföras utom tjänsterummet, må medgivande till därav föranledd inskränkning i arbetstiden å tjänsterummet lämnas av chefen.

Då göromålens gång det kräver, äger förman påfordra nödig utsträckning av arbetstiden.

Vaktmästare må åläggas den tjänstgöring nattetid, som för lokalernas bevakning finnes erforderlig; dock skall han i sådant fall åtnjuta motsvarande befrielse från dagtjänstgöring.

2. Annan personal, som icke har sig filmgranskning anförtrodd, skall utföra sitt arbete å tid, varom föreskrifter meddelas i arbetsordning eller eljest av chefen.

§ 11.

För chefen och de ordinarie granskningsmännen skall viss daglig för allmänhetens mottagande tjänlig tid, ej understigande en timme, vara bestämd samt tillkännagiven genom anslag inom biografbyråns lokal.

§ 12.

Biografbyråns expeditionslokal skall hållas öppen för allmänheten minst 5 timmar varje arbetsdag å bestämd och genom anslag tillkännagiven tid; dock må chefen, om sådant finnes utan olägenhet kunna äga rum, å dag före sön- eller helgdag inskränka tiden för öppethållande till $3\frac{1}{2}$ timmar för högst tre månader under tiden maj—augusti och till $4\frac{1}{2}$ timmar för övriga nio månader av året.

För särskilda tillfällen, då expeditionstid av den längd, som i första stycket sägs, icke kan anses erforderlig, äger chefen bestämma minskad tid för expeditionslokalens öppenhållande.

§ 13.

1. Chefen utnämnes medelst fullmakt av Kungl. Maj:t. Granskningsmännen genom förordnande tills vidare för fem år i sänder, samt övriga

2. Granskningsmännen tillsätts jämväl av Kungl. Maj:t, de ordinarie gransk-granskningsmän ävensom suppleanter genom förordnande tills vidare. Meddelat förordnande kan när som helst återkallas.

3. Övriga i personalförteckningen angivna ordinarie befattningshavare tillsätts av biografbyrån medelst konstitutiorial.

§ 14.

Då ordinarie befattning, som tillsättes av biografbyrån, blir ledig, utfärdar byrån kungörelse därom i allmänna tidningarna och medelst anslag i byråns görandet i allmänna tidningarna sker.

lokal med föreläggande av tjugu dagars ansökningstid, räknat från den dag kungörelsen utgår. Sedan befattningen blivit tillsatt, skall tillkännagivande därom ofördröjligen anslås inom byråns lokal.

Innan befattningen som kassör tillsättes, skall riksräkenskapsverket hava lämnats tillfälle att avgiva yttrande över de sökandes kompetens.

§ 15.

Den chefen tillkommande semestern må av honom tillgodonjutas å tid, som han själv bestämmer. Utöver smester äger han för enskilda angelägenheter åtnjuta ledighet under högst femton dagar årligen, då han finner sig därav vara i behov. Varje gång chefen begagnar sig av rätt till ledighet, bör han om tiden därför göra anmälan hos chefen för ecklesiastikdepartementet och lämna biografbyrån underrättelse.

Annan ledighet än semester äger chefen i fall av behov bevilja åt granskningsman under högst fyrtiofem dagar årligen samt åt övrig personal efter omständigheterna; skolande vid behov av tjänstledighet för granskningsman under längre tid än nu sagts frågan hänskjutas till Kungl. Maj:ts avgörande.

Erfordras vikarie för befattningshavare eller är befattning ledig, må chefen förordna lämplig person att uppehålla befattningen; dock att, då beviljandet av tjänstledighet ankommer på Kungl. Maj:t, jämväl frågan om vikarie skall hänskjutas till Kungl. Maj:ts avgörande.

§ 16.

Ansökan om avsked från befattning vid biografbyrån skall, om befattningen är tillsatt av Kungl. Maj:t, överlämnas till Kungl. Maj:ts avgörande, men i annat fall prövas av biografbyrån.

Innan sökt avsked av chefen beviljas, bör, där fråga föreligger om den avskedstagandes rätt till pension, sådan fråga vara prövad i därför stadgad ordning.

§ 17.

1. Beträdes chefen med fel eller försummelse i tjänsten, sker åtal därför inför Svea hovrätt.

2. Gör annan ordinarie befattningshavare än i mom. 1 nämnts sig skyldig till fel eller försummelse i tjänsten eller vanvördnad mot förman eller olydnad, äger biografbyrån att efter omständigheterna antingen tilldela honom varning eller döma honom till mistning av lön för högst trettio dagar eller ock suspendera honom på högst tre månader från tjänst och lön. Har den felande icke låtit sig därav rätta eller har han gjort sig skyldig till fel av svårare beskaffenhet, varde han ställd under åtal inför vederbörande underrätt eller av byrån skild från tjänsten.

3. Ådagalägger befattningshavare, som förordnats av Kungl. Maj:t, försumlighet, oskicklighet eller klandervärt uppförande eller visar han sig eljest olämplig.

lig, äger biografbyrån efter omständigheterna antingen tilldela honom varning eller döma honom till mistning av lön för högst trettio dagar eller suspendera honom på högst tre månader från tjänst och lön eller ock hos Kungl. Maj:t hemställa om hans entledigande från förordnandet. Vid svårare förseelse sker åtal inför vederbörande underrätt; dock att, där förseelsen är begången under förordnande å chefsbefattningen, åtalet sker inför Svea hovrätt.

Då befattningshavare dömes till mistning av befattningen under viss tid, skall beslutet jämte skälen därtill anmälas hos Kungl. Maj:t.

4. Ådagalägger befattningshavare, som icke avses i 1—3 mom., försumlighet, oskickligt eller klandervärt uppförande eller visar han sig eljest olämplig, äger byrån att tilldela honom varning eller skilja honom från befattningen. Vid svårare förseelse sker åtal inför vederbörande underrätt.

5. Vidtages åtgärd för anställande av åtal, äger biografbyrån avstånga den felande från tjänstens utövning, till dess över honom blivit slutligen dömt eller domstolen annorlunda förordnat. Varder någon genom beslut suspenderad eller skild från sin tjänst, må han av biografbyrån avstångas från tjänstgöring intill dess beslutet vunnit laga kraft eller annorlunda blivit förordnat.

§ 18.

Den, som icke åtnöjes med biografbyråns beslut, äger, där ej annorlunda är stadgat, hos Kungl. Maj:t söka ändring genom besvär, vilka skola hava inkommit till ecklesiastikdepartementet före klockan tolv å trettionde dagen efter den, då klaganden erhållit del av beslutet; dock skola besvär över beslut om tjänstetillsättning hava inkommit till nämnda departement före klockan tolv å tjugonde dagen efter den, då beslutet tillkännagivits genom anslag i byråns lokal.

Beslut om befattningshavares avstångning från tjänstgöring går i verkställighet utan hinder av besvärs anförande.

Appendix III.

Skrivelser.

Statens Biografbyrå den 13 december 1946.

Till Konungen.

Hos Eders Kungl. Maj:t får statens biografbyrå härmed i underdånighet föreslå, att de frågor, som hänga samman med filmgranskningsverksamheten i riket, måtte göras till föremål för en allmän översyn och omprövning. Som skäl härför vill byrån anföra följande.

Statens biografbyrå, som inrättades år 1911 och vars verksamhet alltjämt regleras av den s. k. biografförordningen av den 22 juni samma år, torde få anses som världens första centrala riksinstitution för filmcensur. I den mån de övriga nordiska länderna sedermera införde statskontroll över filmrepertoaren har sagda förordning tjänat som vägledning. Under de trettiofem år, som förflutit sedan biografbyråns tillkomst, har dess arbetsbörd ständigt vuxit och det filmmaterial, som nu årligen passerar byrån — under sistförflutna år 6 712 305 meter — är många gånger omfångsrikare än under byråns första verksamhetsår. Antalet ordinarie granskningsmän, som dagligen äro sysselsatta med filmgranskning, har däremot endast ökat från två till tre. Därtill komma, liksom tidigare, *en extra granskningsman*, vilken anlitas vid behov av psykiatrisk sakkunskap, samt två

suppleanter, en för de ordinarie granskningsmännen och en för extra granskningsmännen.

De regulativ, som uppställts för filmgranskningen, återfinnas i § 6 av biograf-förordningen, vari stadgas följande: »Statens biografbyrå må ej godkänna biografbilder, vilkas förevisande skulle strida mot allmän lag eller goda seder eller eljest kunna verka förråande, upphetsande, eller till förvillande av rättsbegreppen. Biografbilder, som framställa skräckscener, självmord eller grova förbrytelser på sådant sätt eller i sådant sammanhang, att dylik verkan kan åstadkommas, må sålunda icke godkännas.

Ej heller må biografbilder godkännas, vilkas förevisande kan anses olämpligt med hänsyn till rikets förhållande till främmande makt eller kan lända till upplysning beträffande arméns, marinens eller flygvapnets styrka, tillstånd, ställning eller rörelse eller andra åtgärder eller anstalter för försvaret, försåvitt uppenbarandet därav kan skada rikets försvar.

För förevisning vid sådan föreställning, till vilken barn under 15 år lämnas tillträde, må ej heller godkännas biografbilder, som äro ägnade att skadligt uppjaga barns fantasi eller eljest menligt inverka på deras andliga utveckling och hälsa.

Biografbilder av annan beskaffenhet än nu nämnts må statens biografbyrå ej vägra godkänna; dock vare byrån berättigad att, därest film befinnes lämpad att förevisas endast för manlig eller endast för kvinnlig publik eller endast i samband med föredrag, eventuellt av sakkunnig person, göra förbehåll om sådan begränsning av förevisningsrätten.»

Med ledning av de sålunda formulerade förbudsgrunderna utöva granskningsmännen kontrollen av det mångskiftande filmmaterialet. För att giva en bild av den årliga omfattningen av ingripanden från biografbyråns sida må några siffror anföras, som hänföra sig till bedömningen av längre dramatiska filmer sistförflutna år. Under denna tid granskades vid byrån 391 dylika filmer. 202 stycken eller över 51 % av totalantalet filmer tillätos för offentlig förevisning endast för vuxna, 184 stycken eller omkring 47 % tillätos även för barn under 15 år och 5 stycken eller något över 1 % förbjödos helt för offentlig förevisning. (Sistnämnda siffra torde få anses som ovanligt låg. Under innevarande år ha hittills 14 utländska filmer helt förbjudits, varvid är att märka att, i händelse de tillåtits, även många kopior av dem automatiskt skulle ha blivit förevisade). Dessutom bör framhållas, att 57 stycken eller närmare 30 % av de barnförbjudna filmerna av byrån underkastades partiell beskärning av olämpliga scener eller scenföljder för att över huvud taget bliva tillåtna och att 40 stycken eller omkring 22 % av de barn tillåtna filmerna beskuros för att kunna godkännas för minderåriga. Anledningarna till de utfärdade förbuden och föreskrivna klippen äro i främsta rummet att finna i förekomsten av enligt granskningsmännens åsikt förråande och upphetsande bilder av brutala och sadistiska våldshandlingar, skräckscener, pornografiska scener och dylikt. Det förtjänar måhända att i detta sammanhang understrykas, att biografbyrån saknar befogenhet att utöva smaccensur i vanlig mening och således icke kan ingripa mot scener, som kunna verka fördummande och smaklösa, en omständighet, som ofta förbises i den offentliga debatten.

Av det sagda torde emellertid framgå, att redan nuvarande förbudsbestämmelser giva anledning till omfattande ingripanden från censurens sida. Att en dylik ingående kontroll av filmen icke kan bedrivas, utan att olika meningar om lämpligheten härav komma till synes i pressen och det offentliga livet över huvud, synes fullt naturligt. I själva verket har också statens biografbyrå allt sedan sin tillkomst varit föremål för de mest skiftande omdömen och synpunkter — ofta av starkt kritisk innebörd. Å ena sidan har gjorts gällande, att saneringen av filmrepertoaren icke vore tillräckligt strängt genomförd och att censurens be-

fogenheter borde utvidgas att omfatta även filmalster av fördummande, förtylligande och smaklös natur. Ett representativt uttryck för denna uppfattning lämnas exempelvis i en vid 1938 års riksdag väckt motion (A. K. nr 330) av herr Hallén m. fl. angående granskningen av biografbilder, vilken motion icke föranledde någon riksdagens åtgärd.

Å andra sidan har med starkare eftertryck — särskilt under senare år — den åsikten framförts i flera dagstidningar, att filmväsendet nu nått en sådan mognad och ställning, att frågan om filmcensurans existensberättigande borde tagas under omprövning. Den nuvarande biograf-förordningen har ansetts föråldrad, och biografbyråns tillämpning av densamma har ibland betecknats som »nyckfull», »inkonsekvent» och »byråkratisk». Särskilt synas av biografbyrån utfärdade totalförbud ägnade att i vissa tidningar framkalla kommentarer om byrån såsom en diktatorisk institution, där granskningsmännens godtycke bereddes visst svängrum.

För biografbyråns granskningsmän framstår det som naturligt, att anmärkningar för alltför stor stränghet liksom ibland också för alltför stor liberalitet vid bedömningen riktas mot dem från oliktankande. Det ligger i sakens natur, att en filmgranskning sinstitution måste intaga en särdeles utsatt ställning; kritiken har emellertid aldrig vunnit en sådan resonans i den allmänna opinionen, att byråns arbete i något väsentligt avseende försvårats. Med hänsyn till de ständigt återkommande förslagen om censurans avskaffande synes det dock värdefullt, om en förutsättningslös omprövning av granskningsverksamheten komme till utförande. Det är i och för sig fullt förklarligt, enligt biografbyråns uppfattning, att opinionsriktningar, som förfäktat tankens, ordets och konstens frihet, under hänvisning till avsaknaden i landet av censur för pressen, radion och teatern vilja ifrågasätta en liknande frihet jämväl för filmen. Därtill kommer omständigheten, att den nuvarande filmgranskningen bygger på en förordning, som — ehuru skickligt och framsynt formulerad — dock härrör från en tidpunkt, då filmen ännu var föga utvecklad, och att under de trettiotvå år förordningen ägt giltighet ingen *allmän* översyn av filmgranskningsfrågorna vidtagits.

För sin del kan statens biografbyrå icke biträda tanken på filmcensurans avskaffande under nuvarande förhållanden, närmast under hänvisning till dels den väldokumenterade suggestionskraft, som filmbilden besitter och som placerar den i en särställning som påverkningsmedel i förhållande till teatern, radion och det tryckta ordet, dels den omständigheten att ingen idé- och smakcensur i egentlig mening utövas, dels slutligen nödvändigheten, enligt byråns uppfattning, att under alla förhållanden upprätthålla en gräns mellan barn tillåtna och barnförbjudna filmprogram. Däremot önskar biografbyrån förorda, att den ifrågasatta utredningen måtte pröva här nedan återgivna förslag till omorganisation av filmgranskningen, vilket under en längre tid varit aktuellt för granskningsmännen.

Det torde med visst fog kunna göras gällande, att, därest ett demokratiskt land som vårt anser det ofrånkomligt, att en så viktig opinionsskapande faktor som filmen fortfarande skall vara föremål för förhandsgranskning, denna kontroll i möjligaste mån bör äga rum under allmän insyn och i viss samverkan med representativa förespråkare för samhällets kulturella och sociala strävanden. Genom inrättandet av ett granskningsråd bestående av ett begränsat antal företrädare för folkrörelserna, socialvården, litteraturen, filmen o. s. v. och med uppgift att i förekommande fall uttala sin åsikt om filmer, som inom biografbyrån föranleda särskild tvetsamhet, synes en dylik fastare förankring av granskningsverksamheten i samhällslivet kunna ernås. Rådet torde icke böra givas ställning som verkställande censurorgan vid sidan av biografbyrån eller mellan byrån och Eders Kungl. Maj:t utan bör till hela sin karaktär vara av rådgivande natur. I intet avseende skulle alltså biografbyrån frånhända sig sin fulla beslutanderätt vid filmgranskningen. För byrån skulle dock förslagsvis skyldighet föreligga att före förbudandet av en film inhämta granskningsrådets yttrande, och likaså

borde en granskningsman, där tveksamhet uppstår vid en filmbedömning, som kan förmodas bliva av prejudicerande beskaffenhet, äga rätt att påkalla rådets granskning. Även som remissinstans borde rådet ha en uppgift att fylla, när fråga uppstår om överklaganden hos Eders Kungl. Maj:t av biografbyråns beslut m. m. Av synnerlig vikt vid rådets organisation är emellertid dels att antalet ledamöter av praktiska skäl starkt begränsas, så att ifrågakommande filmgranskningar kunna äga rum utan längre tidsutdräkt, dels att till ledamöter utses personer med ett klart intresse för filmens sociala och konstnärliga betydelse, så att icke risk uppstår, att konstens frihet inom filmen genom rådets tillkomst komme att beskäras kraftigare än nu. Det förtjänar framhållas, att den här framförda tanken på ett granskningsråd med funktioner av det slag, som ovan angivits, bör hållas åtskild från ett förslag angående inrättandet av ett särskilt filmråd, som kom till synes i den förutnämnda motionen vid 1938 års riksdag. Dettå filmråd tänktes tydligen skola direkt deltaga i en filmgranskning med vidgade befogenheter och dels ansvaret därför, något som statens biografbyrå i sitt avstyrkande yttrande över motionen ansåg stöta på hinder av både principiellt och praktiskt slag.

Därest den föreslagna utredningen komme till stånd, framstår en översyn jämväl av de nu gällande förbudsgrunderna som önskvärd. Erfarenheter från långvarig granskningsverksamhet ge nämligen vid handen, att vissa av formuleringarna i detta sammanhang äro svårtolkade eller av mindre praktisk relevans för granskningen, under det att andra formuleringar ge endast ofullständig täckning för censurgränsen, som framstå som ofrånkomliga; byrån avser här närmast bedömningen av brottsinstruktiva bilder.

Även frågorna om beredandet av önskvärt skydd åt barn och ungdom mot ogynnsamma inflytelser genom filmen synas böra ägnas närmare uppmärksamhet av utredningen. Dessa spörsmål, som med rätta ställas i centrum vid den allmänna diskussionen om filmcensuren, ha som bekant blivit närmare belysta i ungdomsvårdssakkunnigas betänkande, del III, vars synpunkter och förslag i detta sammanhang synas böra beaktas.

Jämväl de bestämmelser, som avse principerna för uttagandet av granskningsavgifter, böra enligt biografbyråns åsikt göras till föremål för omprövning. Bland annat gäller detta stadgandena om befrielse från granskningsavgift. Sådan befrielse kan exempelvis enligt nu gällande förordning beviljas endast för filmer av närmast undervisande syfte och betydelse, som äro upptagna efter verkligheten, under det att omsorgsfullt arrangerade och inspelade filmer av pedagogiskt värde måste beläggas med granskningsavgift efter den högsta av de gällande taxorna.

Den ifrågasatta omprövningen synes böra taga fasta icke endast på biograf-förordningen utan även på instruktionen för statens biografbyrå (SFS nr 306/1929). Några av de däri förekommande bestämmelserna äro numera inaktuella och böra avlägsnas. Å andra sidan kan ifrågasättas, om icke instruktionen vid sin reglering av viktigare organisatoriska frågor bör i vissa delar kompletteras. I händelse den föreslagna utredningen kommer till stånd, finnes det slutligen, enligt biografbyråns uppfattning, anledning att undersöka, huruvida icke lämpligen biograf-förordningen och instruktionen för byrån — eventuellt då även instruktionen för granskningsområdet — böra sammanföras till en enda författning.

Till sammanfattning av vad sålunda anförts får statens biografbyrå i underdånighet hemställa

att Eders Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allmän översyn och förutsättningslös omprövning av gällande bestämmelser, som reglera filmgranskningsverksamheten i riket.

I detta ärendes handläggning ha förutom undertecknad, statens biografbyrås

direktör, deltagit de ordinarie granskningsmännen medicine licentiaten Gunnar Klackenbergs och fru Birgit Hedström, extra granskningsmannen medicine doktorn Jakob Billström, suppleanten för granskningsmännen filosofie magistern fru Inga Hansson samt suppleanten för extra granskningsmannen, medicine licentiaten Allan Grönwald. Byråns förutvarande chef, filosofie doktorn Gunnar Bjurman, vilken beretts tillfälle att taga del av denna framställning, har därjämte förklarat sig anse, dels att en sådan översyn av de för statens biografbyrå gällande föreskrifterna som den ovan föreslagna skulle vara särdeles lämplig, dels att frågan om ett råd av här avsedd beskaffenhet synes förtjäna att prövas.

Stockholm den 13 december 1946.

Underdånigst

J.-G. Lindström.

Appendix IV.

Försvarsstaben den 11 november 1950.

Till 1949 års Filmgranskningskommitté.

Med anledning av 1949 års Filmgranskningskommittés skrivelse den 17 oktober 1950 angående förhandsgranskning av filmer har jag härmed äran meddela följande. Filmer, som avses för offentlig visning inom landet eller för export böra — ur de synpunkter chefen för försvarsstaben har att företräda — underkastas sådan förhandsgranskning, att gällande fotograferingsförbud städse beaktas. Med avseende på formen för granskningen synes nu tillämplat granskningsförfarande kunna bibehållas.

Försvarsstabens yttrande bör inhämtas i nedan angivna fall:

om filmen innehåller flygbilder (se »Bestämmelser för fotografering från luftfartyg»),

om filmen innehåller bilder av arméns, marinens eller flygvapnets stridskrafter eller försvarsväsendet tillhörande befästningsanläggning, fabrik, varv, förråd eller annan dylik anläggning eller fotografi av kraftverksanläggning, vilket tagits på sådant sätt, att anläggningen framträder i fågelperspektiv (se sid 7 i ovannämnda »Bestämmelser för fotografering från luftfartyg»),

om filmen i övrigt innehåller uppgifter, vilka enligt försvarets sekretesskungörelse eller Go nr 40/1949, skola hållas hemliga.

Försvarets sekretesskungörelse, Go nr 40/1949 och »Bestämmelser för fotografering från luftfartyg» bifogas.

På uppdrag av chefen för försvarsstaben

Hakon Leche.

Avdelningschef vid försvarsstabens inrikesavdelning.

Ärendet berett av:

Kapt. A. Hammarberg.

Go nr 40. Jan 5. Bestämmelser för att hindra obehörig information om försvarsväsendet.

1. Vid tillämpningen av bestämmelserna i TjRK mom. 27 om förbud att lämna obehörig upplysning om militära förhållanden iakttages bland annat att till obehörig icke må lämnas underrättelser om:

styrka, beteckning, organisation, beväpning, utrustning, gruppering, förläggning eller förflyttning av krigsorganiserade stridskrafter eller andra beredskapsstyrkor;

övriga uppgifter om krigsorganiserade stridskrafter eller andra beredskapsstyrkor som äro av betydelse för att bedöma krigsmaktens stridsduglighet, t. ex. olyckshändelser, haverier, epidemier eller permitteringar;

fartygsutrustningar för beredskapsändamål;

verksamhet, som hänför sig till det operativa krigsförberedelsearbetet, och mobiliseringsplanläggning jämte därav föranledda åtgärder ävensom övningar som omförmälas i mom. 2;

befästningar, mineringar, anstalter för förstöring och spärranordningar samt deras bevakning och försvar ävensom fältarbeten utförda för annat ändamål än övning;

krigsankarplatser, krigsförtöjningsplatser och krigsflygplatser;

för militära ändamål upprättade kommunikations- och förbindelseleder samt åtgärder av byggnadsteknisk art som för försvarsändamål vidtagas vid kommunikationsanläggningar;

operativa signalförbindelser med däri ingående materiel samt kryptotjänst;

det militära underrättelseväsendet;

industriella och andra anläggningars utnyttjande för krigsändamål;

anskaffning, tillverkning, transport eller lagring (förråd) av utrustning eller förnödenheter för försvarsväsendets krigsbehov eller för krigsindustriens behov;

materieltillgångar och materielbrister;

materiel som omförmälas i mom. 3 jämte därtill hörande instruktioner, ritningar, utbildningar, fotografier, beskrivningar och sammanställningar av taktiska och tekniska data m. m. ävensom

forskning inriktad på militära syften.

2. Beträffande sådana militära övningar vid vilka ny organisation eller nya taktiska tillvägagångssätt prövas eller operativa krigsuppgifter studeras ävensom andra övningar av sådan art att deras ändamål och förlopp icke böra komma till allmänhetens kännedom skall den som leder övningen, vid behov under samverkan med polis- och andra berörda civila myndigheter, vidtaga sådana åtgärder att obehöriga hindras att vinna inblick i eller kännedom om övningarnas ändamål och förlopp.

3. Vid tillverkning, användning, transport eller förvaring av materiel m. m. som är under utprovning (försök) eller eljest av sådan art att obehöriga icke böra få kännedom därom skall den chef som handhar materielen vidtaga erforderliga åtgärder för att hindra att andra personer än de som för sin tjänst hava att befatta sig med materielen får tillfälle att se denna. Avbildning av och beskrivning över sådan materiel får icke göras annat än för tjänstebruk.

Förloppet eller resultatet av försök eller prov med ny materiel får ej meddelas annan än den som för sin tjänst har behov av sådan kunskap.

4. Vid förevisning för allmänheten av krigsmateriel m. m. i samband med anordnandet av försvarsutställningar, militär del av annan utställning, »regementets dag», »örlogsdagar», visning av marinens fartyg, »flygdagar» och dylikt ävensom vid pressbesök och utlämnande av uppgifter till pressen skall iakttagas:

att sådan materiel m. m. vilken är under utprovning (försök) eller eljest av sådan art att kunskap om denna icke bör vinnas av obehöriga icke får förevisas (utlämnas) samt

att vad som stadgas om materiel m. m. även skall gälla instruktioner, ritningar, utbildningar, fotografier, beskrivningar och sammanställningar av taktiska eller tekniska data berörande ifrågavarande materiel m. m.

Närmare bestämmelser om vilken materiel m. m. som enligt föreskrifterna i detta mom. icke får förevisas (utlämnas) utfärdas av försvarsgrenscheferna.

Plan och anordningar för försvarsutställning eller militär del av annan utställning skola underställas vederbörande *försvarsgrenschef* för godkännande.

5. Publikationer vilka genom sitt innehåll kunna blotta stridskrafterna (truppförbands) styrka, organisation o. s. v., såsom namnrullor över militära förband, matriklar, medlemsförteckningar o. s. v., få icke utgivnas, så framt icke tillstånd därtill lämnats av chefen för försvarsstaben.

6. Överbefälhavaren äger för särskilda fall anbefalla eller medgiva avsteg från i denna go givna bestämmelser.

Go nr 1488/1940 (mgo nr 279/1940, fgo 175/1940) och go nr 13/1947 upphävas.

Appendix V.

Svenska Annonssörers Förening den 25 maj 1949.

Till sakkunniga för översyn av filmgranskningsverksamheten.

Styrelsen för Svenska Annonssörers Förenings filmsektion får härmed vördsamt framföra följande synpunkter på nu gällande kostnader för granskning och stämpling av kopior av s. k. annonsfilmer, som visas för reklamändamål på biograferna.

Dessa filmer ha i regel en längd av 33 meter (och visas vanligen i halvmörk salong omedelbart före det ordinarie filmprogrammet).

Olika annonsörer inspela för närvarande omkring 130 sådana reklamfilmer per år. Av dessa tillverkas sedan i runt tal 13 000 kopior, av vilka omkring 10 000 torde granskas av Statens Biografbyrå. (Kostnaderna för granskning och stämpling av dessa kopior uppgå till omkring 50 000 kr. pr år. Med nuvarande taxor för granskning och stämpling belastas de korta annonsfilmerna med en granskningsavgift, som procentuellt räknat blir ytterst betungande. En kopia av en 33 meters film kostar med nuvarande priser kr. 19:80 i framställning, och censurkostnaderna för en sådan film uppgå för närvarande till 5 kr pr kopia.) En kortfilm på c:a 300 meters längd kostar i granskningsavgift 12:— kr. Proportionen mellan dessa båda summor kan knappast anses rimlig, särskilt som annonsfilmerna i regel framställas i stora upplagor med upp till 100 à 150 kopior pr film, under det att kortfilmerna mera sällan komma upp över 15—25 kopior per film.

Under de senaste åren ha kostnaderna för visning av annonsfilm stigit avsevärt. Filmreklamen, som tidigare var ett relativt ekonomiskt reklammedel, har genom dessa prishöjningar, som ibland överstigit 100 % sedan 1939 blivit så dyrbar, att endast mycket stora riksannonsörer numera ha möjlighet att använda detta reklammedel. För att minska kostnaderna för annonsfilmsvisningarna har SAF:s filmsektion förhandlat med filmdistributörerna om en minskning av antalet kopior. Enstaka annonsörer ha också för att nedbringa kostnaderna för framställning och censur pr meter gått över till längre filmer. En utveckling i denna riktning torde emellertid inte vara önskvärd ur reklamsynpunkt.

När nuvarande bestämmelser om filmgranskning på sin tid infördes, förutsåg man möjligen inte den utveckling av annonsfilmen, som ägt rum under de senaste årtiondena. Enligt styrelsens uppfattning skulle den omfattning, som inspelningen av annonsfilmer tagit, motivera, att särskilda taxor införas för sådan film

och att dessa taxor sättas på ett sådant sätt, att avgiften för censur och granskning proportionellt inte blir högre än för granskning och censur av längre filmer.

Med stöd av vad som ovan framförts vilja vi därför hemställa, att de sakkunniga vid översynen av filmgranskningsverksamheten med hänsyn till annonsfilmens speciella förhållanden medverka till en sänkning av nu gällande gransknings- och censuravgifter.

Stockholm den 25 maj 1949.

För SAF:s Filmsektions styrelse

Erik Elinder

Kurt Hammarborg

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..
... ..
... ..
... ..

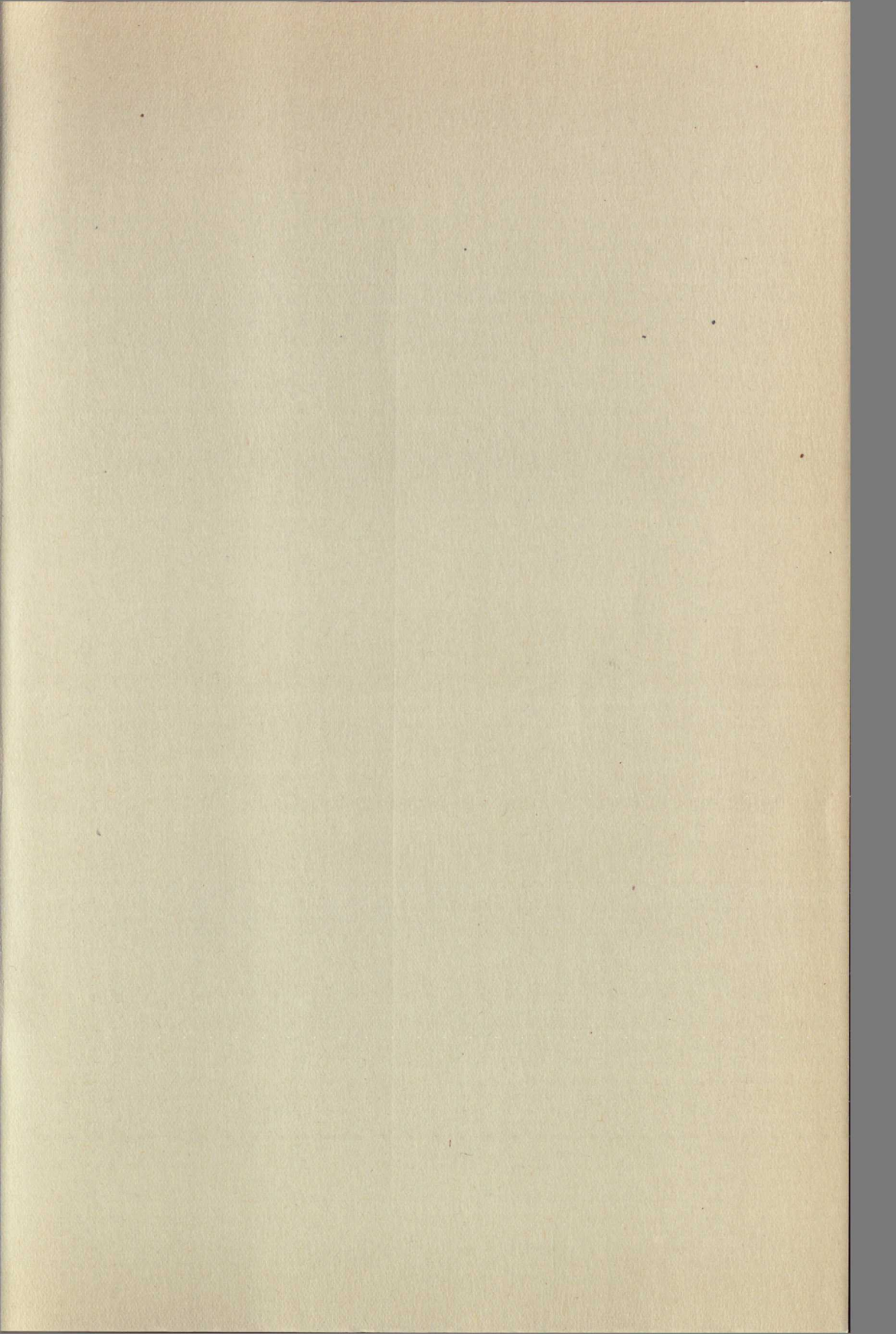
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..

... ..

... ..
... ..
... ..
... ..

Statens offentliga utredningar 1951

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammier beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.
Förslag till naturskyddslag m. m. [5]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.
Principer för dyrortsgrupperingen. [7]
Promemoria med förslag till allmän verksstadga. [12]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.
1944 års allmänna skattekommitté 5. Betänkande angående
studiekostnaders behandling i beskattningshänseende. [18]

Politi.

Betänkande angående polis- och åklagarväsendets organisa-
tion. [8]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd
av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 10. Tiden juli
1948—juni 1950 jämte sakregister till delarna 1—10. [11]
Daghem och förskolor. Betänkande om barnstugor och barn-
tillsyn. [16]

Hälsa- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Näringslivets lokalisering. [6]
Landsbygdselektrifieringens utbredning år 1950. [14]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Förhållandet mellan arbetsuppgifter och löneställning vid
statens järnvägar. [3]
Sjöfartsförbindelserna mellan Gotland och fastlandet. [10]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.
Statligt stöd åt svensk filmproduktion. [1]
Antagningen av medicine studerande m. fl. [4]
1945 års universitetsberedning. 6. Den vetenskapliga publice-
ringsverksamheten, personal-, institutions- och stipendie-
frågor m. m., det akademiska befordringsväsendet. [9]
Filmcensuren. Betänkande 1. [16]

Försvarsväsen.

Försvarets personaltjänst. 1. [2]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.